RAGIP PAŞA
2363

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM B.KAN...
RAGIP PAŞA K.T...IĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2363

١٥ نيسان ١٣٢١

دفتر مجلدات قيد اندلمشدر

٩٤٠

فهرست

صحیفه		
۲	مقدمه	
۱۱	مقالهٔ اولی	تصورات
۱۱	باب اول	کلیات خمس
۱۱	فصل اول	کلینك تقسیمی واقسامنك تعریفی بیانند
۱۸	تکمله	
۲۰	لاحقه	
۲۱	فصل ثانی	ذاتیاتك اقسامی بیاننده در
۲۴	استطراد	
۲۸	فصل ثالث	عرضیاتك اقسامی بیاننده در
۳۰	باب ثانی	قول شارح بیاننده در
۳۳	تذنیب	
۳۴	مقالهٔ ثانیه	تصدیقات
۳۴	باب اول	قضایای مطلقه
۳۴	فصل اول	قضیه نك تعریف وتقسیمی بیاننده در
۳۹	فصل ثانی	قضیهٔ حملیه بیاننده در
۴۵	فصل ثالث	قضایای شرطیه بیاننده در
۵۱	فصل رابع	احکام قضایا
۵۱	مبحث اول	تناقض بیاننده در
۵۴	مبحث ثانی	عکوس قضایا بیاننده در

صحیفه		
۵۷	باب ثانی	صور اقیسه بیاننده در
۵۷	فصل اول	قیاسك تعریف وتقسیمی بیاننده در
۶۳	فصل ثانی	قیاس استثنائی بیاننده در
۶۶	فصل ثالث	قیاس اقترانینك اشکال اربعه سی بیاننده در
۷۴	فصل رابع	اقترانیٔ شرطی بیاننده در
۷۸	فصل خامس	قیاس مرکب بیاننده در
۸۰	باب ثالث	موجهاته دائر
۸۰	فصل اول	جهات قضایا حقنده
۸۰	مقصد اول	قضایای موجهه بیاننده در
۸۷	مقصد ثانی	موجهاتك احکامی بیاننده در
۸۸	فصل ثانی	مختلطات بیاننده در
۸۹	باب رابع	مواد اقیسه بیاننده در
۸۹	فصل اول	تصدیقاتك انواعی بیاننده در
۹۲	استطراد	
۹۵	فصل ثانی	بدیهیاتك اقسامی بیاننده در
۱۰۷	فصل ثالث	قضایانك اجزای ادله اولدقلری جهتله تقسیمی بیاننده در
۱۱۰	فصل رابع	صناعات خمس بیاننده در
۱۱۳	تذنیب	
۱۱۳	لاحقه	
۱۱۴	خاتمه	

جدول صواب وخطا

صحيفه	سطر	صواب	خطا
٩	١٩	توصل	متوصل
١٩	١٩	تفهمنی	تفهمی
٢١	٢٠	ناطقه‌دن	ناطقه
٢٤	١٧	مجرداندن	مجرداتندن
٢٦	١١	جنسی	جنس
٢٨	١٨	متميز	متميز
٢٨	٢٠	متميز	متميز
٩٠	١٨	تخيلدر	تخيليدر

٢٨٧٣

معيار سداد

اثر خامهٔ احمد جودت

علم منطقدن مكاتب اعداديه ده تدريس اولنمق اوزره تأليف اولنمش بر رساله‌در فقط قالين حروف ايله طبع اولنان محللری متن مقامنده اوله‌رق مكاتب رشديه ده دخی اوقونديريله بيلور

مطبعهٔ عامره ده طبع اولنمشدر
سنه
١٢٩٣

R. 4
2722

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

معنایه موضوع اولان لفظك دلالتی اوچ درلو اولورکه
مطابقت ٠ تضمن ٠ التزام در

چونکه لفظك موضوع لهی اولان معنانك تمامنه دلالتی
مطابقت وجزئنه دلالتی تضمن در

مثلا اوطه لفظنك درت دیوار ایله طاوانك مجموعنه دلالتی
مطابقت و بونلردن یالکز برینه دلالتی تضمن در

کذلك انسان لفظی حیوان ناطق یعنی ذی روح وصاحب
نطق معناسنه موضوع اولدیغندن حیوان ایله ناطقك

مجموعنه دلالتی مطابقت وایکیسندن یالکز برینه دلالتی
تضمن در

والفظك معناسنه ذهنده لازم کلان خارج برشیئه دلالتی
التزامدر ٠ نته کم ضرب لفظی التزاما ضارب ومضروبه
دلالت ایلر زیرا ضرب برآدمك دیکرینی اورمسی دیمك
اولدیغندن ضربك معناسی تصور اولندقده بهمه حال
ضارب ومضروب دخی خاطره کلور

برلفظك جزئیله معنای مطابقنك جزئنه دلالت قصد اولنماز
ایسه مفرد دینلور وقصد اولنورسه مرکب دینلور

مثلا انسان مفرد در زیرا بولفظك مجموعی بالمطابقه
حیوان ناطقه دلالت ایدر یوخسه مثلا الفیله حیوانه
ودیکر برحرفیله ناطقه دلالت ایتمز

وقاطع الشجر مرکبدرکه اغاج کسن دیمك اولوب
حالبوکه قاطع کسن وشجر اغاج معناسنه دلالت ایلر

وعبدالرحمن برشخصه علم اولدیغی صورتده مجموعنك
انجق اول شخصه دلالتی مراد اولنمغله مفرد در اما
رحمانك قولی معناسی مراد اولورسه اول حالده مرکب
اولور

مفردك معناسی تشخص ایدرسه جزئی دینلور واکر
تشخص ایتمیوبده افراد کثیره یه صادق وشامل اولورسه
کلی دینلور

نته کیم علملر یعنی زید وعمرو وموسی و بکر واستانبول
وادرنه کبی برشخصك یاخود برشهرك نامی اولان اسملر
هپ جزئیدر

اسم اشارتلر دخی بو قبیلدندر نته کیم شو آدمه باق
بو کتابی کتور دینلدکده شو و بو لفظلری کبی

اما انسان کلیدر زیرا ذی روح وناطق اولان هرفرده
انسان اطلاق اولنور وانسان مفهومی اول فردلر بیننده
مشترك اولور

کذلك شهر لفظی دخی کلیدرکه استانبول وادرنه
ومصر کبی بیوك بلدهلره هپ شهر دینلور

بوراسنی برمرتبه دها ایضاح ایدهلم شویله‌که سن برشیئی بیلدیکك
وقت ذهنکده اول شیئك صورتی حاصل اولور ایشته اول صورت سنك
ذهنکده بولندیغی جهتله علمدر و بوجهتدن قطع نظرله معلوم ومفهومدر
ومفهومك مجرد ذاتنه نظر ایله یعنی خارجدن بتون بتون قطع نظر ایله
عقل آنك خارجده افراد کثیره یه صدق وشمولنی یعنی افراد کثیره‌نك
آنده اشتراکنی تجویز ایلز ایسه جزئیدر وتجویز ایدر ایسه کلیدر

مثلا زید جزئی وانسان کلیدر زیرا زید نامنده کوروب بیلدیکمز
برشخصك ذهنمزده حاصل اولان صورتی خارجده انجق اول شخصه
منطبق اولوب ذهنمز اول صورتده دیکر اشخاصك اشتراکنی تجویز ایلز
اما انسان مفهومنی تصور ایتدیکمزده ذهنمز خارجده افراد کثیره‌نك اول
مفهومده اشتراکنی تجویز ایلر

بالاده مذکور اولان ایضاحاتدن اکلاشلدیغی اوزره هرمفهوم کلینك
افراد ذهنیه‌سی نامعدود ونامحصور اولوب خارجده دخی افراد غیر
معدوده‌سی بولنور

اما بعضیسنك خارجده افرادی معدود ومحصور اولور

و بعضیسی برفرده منحصر اولوب بشقه افرادی بولنماز یاخود بولنه‌ماز
و بعضیسنك خارجده هیچ برفردی بولنماز ویاخود بولنه‌ماز

مثلا انسانك خارجده افرادی نامعدود ونامحصور اولوب هر برینه انسان
دینلور

سیاره ایسه انسان کبی کلی اولدیغی حالده خارجده موجود اولان افرادی
معدود ومحصوردر شویله‌که فلاسفهٔ متقدمینه کوره یدی یه منحصر
اولوب سبعهٔ سیاره دینلور وفلاسفهٔ متأخرین صکره‌دن دها زیاده
سیاره‌لر کشف ایتدیلر ایسه‌ده ینه جمله‌سی معدود ومحصوردر

شمس دخی کوکب مضی دیو تصور اولنوب افراد کثیره‌سنك وجودی
ممکن ایکن خارجده یالکز برفردی بولنور

واجب الوجود مفهومی دخی کلی ایسه‌ده الله تعالی حضرتلرندن بشقه
برفردینك وجودی ممکن اولمدیغی برهان توحید ایله ثابت اولور

وعنقایی یوزی انسان یوزینه بکزر بر بیوك قوش دیو تصور ایتدیکمزده
افراد کثیره‌سنك وجودی ممکن ایکن خارجده برفردی بولنماز

وشریك الباری مفهومنی تصور ایدرکن بونك ایچون ذهنده افراد کثیره
فرض اولنوب حالبوکه بو افراد فرضیه‌دن هیچ برینك خارجده وجودی
ممکن دکلدر

مفهوم کلی اکر افرادنده متفاوت اولور ایسه کلیٔ مشکك دینلور .
قرمزی کبی‌که افرادینك بعضیسی از و بعضیسی چوق قرمزی اولوب
یکدیکره نسبتله قیرمزیلقده سیان اولمزلر

واکر مفهوم کلی افرادنده متفاوت اولماز ایسه کلیٔ متواطی دینلور .
انسان کبی‌که افرادینك کافه‌سی حیوان ناطق مفهومنده سیاندرلر .

جزئی بعضا اخص معناسنده قوللانیلورکه اعمك تحتنده مندرج دیمك
اولور و بوکا جزئی اضافی دینلور

نته کیم انسان مفهومی جزئی حقیقی اولان فردلرینه نسبتله کلی اولدیغی
حالده حیوانه نسبتله جزئی اولور حیوان دخی ذاتا کلی اولدیغی حالده
جسم نامی یه نسبتله جزئی اولور

هرلفظده ایکی احتمال واردر بری لفظی مراد اولنقدر نته کیم

كلدى فعل ماضيدر ديديكمزده مراد انجق كلدى لفظيدر .

ديكرى لفظك معناسى مراد اولمقدر وجزئى ايسه معناسى مدلولى اولان شخصدن عبارتدر

اما كلى ايسه آنده ايكى احتمال واردر . شويله كه يامفهومى مراد اولور نته كيم انسان كليدر ديديكمزده مراد انجق حيوان ناطق مفهوميدر . وياخود مفهومك ماصدق عليهى اولان افرادى مراد اولور . نته كيم انسان بر ايچر ديديكمزده انسانك افراد خارجيه سى مراد اولور .

لفظلرك معنالرى بيننده نسب اربعه يعنى مساوات . مباينت . عموم وخصوص مطلق . عموم وخصوص من وجه ارانور .

وهر ايكى مفهوم كلى بيننده بحسب الصدق والحمل يعنى مفهوملرك ماصدق عليهلرى اعتباريله بونسب اربعه دن برى بولنور .

شويله كه ايكى كلينك هر برى ديكرك جميع افرادينه صادق وشامل اولورسه يكديكره مساوى اولورلر .

ناطق ايله ضاحك كبى كه ايكيسى دخى انسانك اوصاف مخصوصه سندن اولوب هر ناطق ضاحكدر وهر ضاحك ناطقدر دينلور .

واكر ايكى كلينك هيچ بريسى ديكرك هيچ برفردينه صادق وشامل اولماز ايسه يكديكره مباين اولورلر .

انسان ايله آت كبى كه هيچ بر انسان ات دكلدر وهيچ بر ات انسان دكلدر واكر ايكى كلينك يالكز برى ديكرك جميع افرادينه صادق وشامل اولورسه بينلرنده عموم وخصوص مطلق بولنور . يعنى برى مطلقا اعم وديكرى مطلقا اخص اولور .

مثلا حيوان يعنى ذى روح مفهومى انسانه نسبتله مطلقا اعم وانسان اكا نسبتله مطلقا اخصدر زيرا هر انسان حيواندر . اما هر حيوان انسان اولميوب بلكه بعضيسى انسان وبعضيسى آت واينك وقوش كبى انسانك غيرى اولان حيوانلردر .

واكر ايكى كليدن هر برى ديكرك يالكز بعض افرادينه صادق وشامل اولورسه هر برى ديكرينه نسبتله من وجه اعم ومن وجه اخص اولور وشو حاله كوره برماده ده متصادق وايكى ماده ده متفارق اولملرى لازم كلور .

انسان ايله بياض كبى كه انسانلرك بعضيسى بياضدر و بياضلرك بعضيسى انساندر و بياض انسانده ايكيسى دخى متصادق اولورلر وزنجى ايله لكلكده متفارق اولورلركه زنجى انساندر لكن بياض دكلدر ولكلك بياضدر لكن انسان دكلدر

جزئى ايله اكا شامل اولان كلى بيننده عموم وخصوص مطلق بولنور وهر جزئى كندويه شامل اولميان كلى يه مباين اولور

وجزئيلر دائما بر برينه مباينпри زيرا هيچ برشى كنديدن بشقه برشى اولماز و بعضا مفهوملر بيننده بونسب اربعه ماصدق عليه اعتباريله اولميوب انجق بحسب التحقق يعنى ازمان واحواله كوره تحققلرى اعتباريله ارانور

شويله كه ايكى مفهوم هر وقت وحالده بر برندن آيرلمازلر ايسه يكديكره مساوى اولور

طلوع شمس ايله وجود نهار كبى كه هرنه وقت كونش طوغارسه كوندوز اولور وهرنه وقت كوندوز اولورسه كونش طوغمش بولنور .

واكر ايكى مفهوم هيچ بروقت وحالده برابر بولنمازلر ايسه يكديكره مباين اولورلر

طلوع شمس ايله وجود ليل كبى كه هرنه وقت كونش طوغارسه كيجه بولنه ماز وهرنه وقت كيجه اولورسه ميدانده كونش بولنماز .

واكر ايكى مفهومدن يالكز برى هر وقت وحالده ديكرندن آيرلميوب اما او برى اندن بعض اوقات واحوالده آيريلور ايسه بينلرنده عموم وخصوص مطلق بولنور

خانه نك آيدنلغى ايله طلوع شمس كبى كه كونش طوغدقده خانه دخى آيدنلق اولور اما هرنه وقت خانه آيدنلق اولسه كونش طوغمش اولمق لازم كلمز زيرا كيجه قنديل ايله دخى خانه ده آيدنلق اوله بيلور

واكر ايكى مفهومدن هر قنغيسى بولنديغى حالده ديكرى بعضا بولنور وبعضا بولنماز اولور ايسه بينلرنده عموم وخصوص من وجه بولنور .

كونشك طوغمسى ايله روزكارك اسمسى كبى كه بعضا كونش طوغاركن روزكار دخى اسر و بعضا كونش طوغار ايكن روزكار اسمز و بعضا

كيجه‌لين روزكار اسر .

مفهوم كلى افراد ذهنيه سنه نسبتله ماهيت تسميه اولنور وافراد خارجيه سنك ضمننده بولنديغى جهتله حقيقت تسميه قلنور وماهيت هر مفهومه شامل اولور كرك خارجده افرادى بولنسون وكرك بولنمسون اما حقيقت انجق خارجده افرادى بولنان مفهوملره مخصوص اولور وحقيقت انسان دينلديكى كبى ماهيت انسان دخى دينلور اما ماهيت عنقا دينلديكى كبى حقيقت عنقا دينلمز

بناء على ذلك ماهيت ايله حقيقت بيننده عموم وخصوص مطلق بولنور بالاده مبسوط اولان مقدماتدن اكلاشلديكه هر حقيقت كندى افراد خارجيه‌سى ضمننده بولنوب هر برينه محمول اولور

مثلا حقيقت انسان خارجده موجود اولان افراد انسانيه ضمننده بولنوب بونلرك هر برى انساندر انجق تشخصله يعنى اوزونلق قيصه‌لق بياضلق قاره‌لق اسمرلك كبى عوارض مشخصه ايله يكديكردن متميز اولورلر

ايشته بوكا يعنى مع التشخص حقيقته هويت دينلور

ابحاث سابقه مفردلره دائر اولوب شمدى مركبلرك احوال مخصوصه‌سنه كله‌لم

مركب بعضا نسبت ناقصه افاده ايدر شويله كه انك اوزرينه متكلمك سكوتى صحيح اولميوب مخاطب بشقه سوزه منتظر اولور

نته كيم مهارتلى كاتب وكاتبك مهارتى دينلدكده سوز تمام اولميوب مخاطب الت طرفنده نه دينله‌جك ديو منتظر اولور

وبعضا نسبت تامه افاده ايدرك بر كلام اولوب متكلمك سكوتى صحيح اولور انجق بو دخى ايكى قسمدر

قسم اول كلام انشائيدر كه نفس الامره تطبيق ايله طوغريدر ياخود يلاندر ديمكه محل اولماز

فلان ايشى بويله ياپ ديو بركيمسنه‌يه امر ياخود فلان شى بويله ميدر ديو استفسار وياخود كاشكى بويله اوليدى ديو تمنى ايلمك كبى

قسم ثانى كلام اخباريدر كه نسبت تامهٔ خبريه‌يى مفيد اولان كلامدر نته كيم فلان شى بويله‌در ياخود بويله دكلدر دينلديكى كبى

مفردك معناسنى بيلمك تصوردن عبارت اولديغى كبى نسبت ناقصه‌يى ونسبت تامهٔ انشائيه‌يى بيلمك دخى تصور قبيلندندر اما نسبت تامهٔ خبريه‌يى على وجه الاذعان بيلمك مثلا عالم حادثدر وعالم قديم دكلدر ديو حكم ايتمك تصديقدر .

الحاصل علم يا تصور وياخود تصديقدر وهر برى يا بديهى وياخود نظريدر بديهى نظر يعنى فكر ايله اكتسابه موقوف اولميان علمدر

صيجاقلغى وصوغوقلغى تصور وكون ايله كيجه برلشمز ديو تصديق كبى

نظرى نظر وفكر ايله اكتسابه موقوف اولان علمدر

روح وملك وجنى تصور وعالم حادثدر ديو تصديق كبى

فكر مجهوله متوصل ايچون امور معلومه‌يى ترتيب ايلمكدر

فكر ايله انسان معلومات تصوريه‌دن مجهولات تصوريه‌يى ومعلومات تصديقيه‌دن مجهولات تصديقيه‌يى كسب ايدر فقط بو خصوصده بعضا خطا ايلر

ايشته ذهنى بويله افكارده خطادن حفظ ايدن علم منطقدركه معلومات

تصوریه وتصدیقیه‌دن بحث ایدر .

هر علم برچوق مسائلی مشتملدر و بویله برچوق مسائلك سائر علوم وفنوندن آیریلوبده برعلم مستقل اتخاذ اولنمسی جهت وحدتلری اعتباریله‌در

جهت وحدت ایکیدر بری جهت وحدت ذاتیه ودیکری جهت وحدت عرضیه در

جهت وحدت ذاتیه علمك موضوعی وجهت وحدت عرضیه علمك غایتیدر

برعلمك موضوعی اول علمده احوال ذاتیه‌سندن بحث اولنان شیدر وغایتی فائدهٔ مترتبه‌سیدر

مثلا علم حسابك موضوعی عدددر وغایتی معلومات مخصوصه دن مجهولات عددیه‌یی استخراج ایتمکدر

وعلم منطقك موضوعی معلوماتدر غایتی دخی فکرك صحیح وفاسدینی تمییز ایتمکدر

هر علم ایکی وجهله یعنی یاموضوعی و یاخود غایتی اعتباریله تعریف اولنور

علم منطق دخی موضوعی اعتباریله تعریف ایده‌جك اولدیغمزده معلوماتدن مجهولاته موصل اولدیغی جهتله بحث ایدر برعلمدر دیرز .

وغایتی اعتباریله تعریف ایده‌جك اولدیغمزده برعلمدرکه آنکله فکرك صحیح وفاسدی بیلنور دیرز

علم منطقك موضوعی معلومات تصوریه ومعلومات تصدیقیه‌یه منقسم اولدیغندن علم منطق دخی ایکی قسمه تقسیم اولنور قسم اول تصورات وقسم ثانی تصدیقاتدر

بناءً علی ذلك بزدخی بورساله‌یی ایکی مقاله اوزرینه ترتیب ایلدك مقالهٔ اولی تصورات حقنده ومقالهٔ ثانیه تصدیقات حقنده‌در

مقالهٔ اولی

(تصورات بیاننده اولوب ایکی بابی مشتملدر)

باب اول

ایساغوجی یعنی تصوراتك مبادیسی اولان کلیات خمس مباحثی اولوب اوچ فصلی حاویدر

فصل اول

کلینك تقسیمی واقسامنك تعریفی حقنده در

کلی بشدرکه نوع جنس فصل خاصه عرض عامدر

زیرا ماهیتلر ایکیشر جزدن ترکب ایدر وبر ماهیتك ایکی جزئندن بری اول ماهیتدن اعم یعنی آنکله دیکر ماهیتلر بیننده مشترك اولور ودیکری اول ماهیته مساوی اوله‌رق آنی سائرلرندن تمییز ایلر یعنی آنی سائر ماهیتلردن آییروب بر مستقل ماهیت قیلار

ایشته اول ماهیته نوع وجزء اعمنه جنس وجزء مساویسنه فصل دینلور وفصل جنسی مقسم ونوعی مقوم اولور

مثلا انسان ماهیتی حیوان ایله ناطقدن مرکبدر وحیوان جزء اعم اولوب انسانلره وسائر حیوانلره شامل اولور ناطق ایسه انسانه مساوی اولوب آنی سائر حیوانلردن

تمیز وحیوانی تقسیم ایلر وآنکله انسان ماهیتی متقوم اولور یعنی آت وقوش کبی سائر حیوان ماهیتلرینه مباین ومستقل بر ماهیت اولور شو حاله کوره انسان بر نوع اولوب حیوان دخی آنك جنسی وناطق فصلیدر

كذلك مثلث قائم الزاویه ماهیتی مثلثك برنوعی اعتبار اولنمغله مثلث آنك جنسی وقائم الزاویه فصلی اولور

الحاصل جنس وفصلك برلشمسیله بر ماهیت تحصل ایدر كه نوعدر ایشته اكا بر طاقم صفتلر عارض اولور وبو صفتلر اكر بر نوعه مخصوص اولورسه خاصه دینلور واكر بر نوعه مخصوص اولمیوبده دیكر نوعلرده دخی بولنورسه عرض عام دینلور

نته كیم ضاحك انسانك خاصه سی ومتنفس عرض عامیدر زیرا ضاحك نوع انسانه مخصوصدر سائر انواع حیواناتده ضحك طبیعی بولنماز متنفس ایسه انسانه مخصوص اولمیوب حیواناتك نوعلرینه دخی عام وشامل اولور

كذلك زاویهٔ قائمه‌یی موتر اولان ضلعك مربعی اول زاویه‌یی محیط اولان ایكی ضلعك مربعلری مجموعنه مساوی اولمق كیفیتی شكل مثلثدن قائم الزاویه نوعنك خاصه‌سیدر زیرا مثلثك دیكر نوعلرنده بولنماز اما مثلثك اوچ زاویه‌سی ایكی قائمه‌یه مساوی اولمق كیفیتی مثلث قائم الزاویه نوعنه كوره عرض عامدر زیرا بو كیفیت قائم الزاویه‌یه مخصوص اولمیوب مثلثك دیكر نوعلرنده دخی بولنور

ایشته علم منطقده مذكور ومشهور اولان كلیات خمس بونلر اولوب اوچ اولكیسی یعنی نوع وجنس وفصل كلیٔ ذاتی وخاصه ایله عرض عام كلیٔ عرضیدر

زیرا كلی اول امرده ایكی قسمه تقسیم اولنور شویله كه بر كلی دیكر برشی اوزرینه محمول اولدقده اول شی كرك جزئی اولسون وكرك كلی اولسون محمول اولان كلی اكر اول شیئك ذاتندن وحقیقتندن خارج دكل ایسه ذاتی وخارج ایسه عرضی دینلور

وذاتی یا اول شیئك حقیقتنك عینی یاخود جزء اعمی ویاخود جزء مساویسی اولور

عرضی دخی یا بر حقیقته مخصوص ویاخود حقایق مختلفه‌یه عام وشامل اولور

مثلا زید نام شخص انساندر دیدیكمزده انسان اول شخصك ذاتندن خارج اولمیوب بلكه حقیقتنك عینیدر زیرا هر شخصك حقیقتی نوعنك عینی اولوب یكدیكرندن انجق عوارض مشخصه ایله متمیز اولورلر بناء علی ذلك انسان ماصدق علیهی اولان فردلرینك ذاتیسیدر

نته كیم انسان حیوان ناطقدر دیدیكمزده حیوان ناطق مفهومی انسانك حقیقتندن خارج اولمیوب بلكه آنك عینی اولمغله اودخی كلی ذاتیدر

كذلك انسان حیواندر وانسان ناطقدر دیدیكمزده حیوان وناطق انسانك حقیقتندن خارج اولمیوب بلكه حیوان آنك جزء اعمی وناطق جزء مساویسی اولمغله ایكیسی دخی ذاتیدر

اما ضاحك انسانه مخصوص ومتنفس اندن اعم اولدرق انسانك حقیقتندن خارج اولملریله ایكیسی دخی عرضیدرلر

وكذلك بر مثلث قائم الزاویه‌نك حقیقتی قائم الزاویه نوعنك عینیدر وجنسی اولان مثلث آنك جزء اعمی وفصلی اولان قائم الزاویه جزء

مساويسيدر . بناء على ذلك اوچى دخى اول حقيقتدن خارج اولدقلرى جهتله ذاتيدرلر

اما وتر قائمه‌نك مربعى ديكر ايكى ضلعك مربعلرى مجموعنه مساوى اولمق كيفيتى كه خاصه‌در واوچ زاويه سنك مجموعى ايكى قائمه‌يه مساوى اولمق كيفيتى كه عرض عامدر مثلث قائم الزاويه‌نك حقيقتدن خارج اولملريله ايكيسيده عرضيدرلر

شمدى تحقيقات سابقه‌يه كوره كليات خمسى بشقه بشقه تعريف وتحديد ايده‌لم

نوع	برحقيقتك عينى اولان كلى ذاتيدر
جنس	حقايق مختلفه‌نك ذاتيسى اولان كليدر
فصل	يالكز برحقيقتك ذاتيسى اولان كليدر
خاصه	برحقيقته مخصوص اولان عرضيدر
عرض عام	حقايق مختلفه‌يه شامل اولان عرضيدر

ايشته شو تفصيلاتدن كماينبغى اكلاشلدى كه نوع وجنس وفصل ذاتى وخاصه ايله عرض عام عرضيدر ونوعلر جنسك جزئياتى اولوب نوعك جزئياتى ايسه حقيقتلرى بر وانجق عوارض مشخصه ايله متغاير اولان شخصلردر وخاصه برحقيقته مخصوصدر عرض عام ايسه برحقيقته مخصوص اولميوب حقايق مختلفه‌يه شامل اولور

بناء على ذلك نوع هم بحسب الشركه وهمده بحسب الخصوصيه ندر ديو واقع اولان سؤاله جواب اولور

مثلا عمر عثمان على نام كيمسه‌لر ندر ديو سؤال اولندقده انساندر ديو جواب ويرلديكى كبى يالكز بردن سؤال اولنوب مثلا عمر نام كيمسه ندر دينلسه كذلك انساندر ديو جواب ويريلور زيرا بالاده بيان اولنديغى اوزره هپسنك تمام حقيقتى انساندر

جنس ايسه انجق بحسب الشركه ندر ديو اولنان سؤاله جواب اولور

مثلا انسان وآت وقوش ندر ديو سؤال اولندقده حيواندر ديو جواب ويريلور اما انسان ندر ديو سؤال اولنسه حيواندر ديو جواب ويريله‌مز زيرا سائلك مرادى انسانك تمام حقيقتى اولوب حيوان ايسه آنك برجزئيدر

اما برحقيقتدن ياخود برهويتدن ذاتنده قنغى شيدر ديو سؤال اولندقده ذاتيسى حسبيله قنغى شيدر يعنى جنسك قنغى قسم ذاتيسيدر ديمك اولمسيله سائلك مطلوبى مميز ذاتى اولديغندن بو سؤاله جوابا اول حقيقتك فصلى سويلنور

مثلا انسان ياخود بكر نام شخص ذاتنده قنغى شيدر دينلدكده ناطقدر ديو جواب ويريلور

واكر بحسب العرض قنغى شيدر دينلورسه مطلوب انجق مميز عرضى اولديغندن اكا جواب اوله‌رق خاصه سويلنور

مثلا انسان بحسب العرض قنغى شيدر دينلدكده ضاحكدر ديو جواب ويريلور

اما عرض عام ذاتى اولمديغى جهتله ندر سؤالنه جواب اوله مديغى كبى برحقيقتى ديكر حقيقتلردن تمييز ايلمديكى جهتله قنغى شيدر سؤالنه دخى جواب اولماز

شمدى شو ايضاحاته كوره دخى كليات خمسى تعريف ايله برمرتبه دها ايضاح ايده‌لم

نوع بركليدر كه حقيقتلرى بر وانجق عوارض مشخصه ايله متغاير اولان جزئيات كثيره‌دن ياخود بو جزئياتك يالكز بردن انلر ندر ياخود او ندر ديو سؤال اولندقده سويلنور

جنس بركليدر كه حقيقتلرى مختلف اولان جزئيلردن انلر ندر ديو سؤال اولندقده سويلنور اما بو جزئيلرك

یالکز بردن او ندر دیو سؤال اولندقده جواب اولەرق سویلنمز

فصل برکلیدر که برشیدن ذاتنده قنغی شیدر دیو سؤال اولندقدن سویلنور

خاصه برکلیدر که برشیدن بحسب العرض قنغی شیدر دیوسؤال اولندقده سویلنور

عرض عام برکلیدر که حقایق مختلفەنك ماصدق علیهی اولان افرادینه وصف عرضی اولەرق صادق وشامل اولور

ایشته بووجهله کلیات خمس کما ینبغی معلوم و بربردن متمیز اولور فقط بعضا اعتبارات مختلفه ایله برشیده متصادق اولورلر

مثلا ماشی یعنی یورویجی مفهومنده خاصه ایله عرض عام متصادق اولور زیرا ماشی حیوانه نسبتله خاصه وانسانه نسبتله عرض عامدر

وبرشی هم نوع وهم جنس وهم فصل وهم خاصه وهم عرض عام اوله بیلور

نته کیم ملون یعنی رنکلی مکیفك نوعی و یشیلك جنسی وکثیفك فصلی وجسمك خاصه‌سی وحیوانك عرض عامیدر

زیرا مکیف برکیفیت ایله متصف دیمك اولەرق رنکلی وآجی وطاتلی کبی نیجه مفهوملره شامل اولدیغندن ملون انك بر نوعیدر ویشیل وقاره وقیرمزی کبی رنکلی شیلره هپ ملون دینلدیکندن ملون بونلرك جنسیدر وکثیف مفهومی جسم ملون دیو تعریف اولنوب جسم لطیفدن انجق رنك ایله متمیز اولدیغنه مبنی اکا نسبتله فصلدر وجسم اولمیان شیلرده رنك اولەمدیغنه نظرا جسمه نسبتله دخی ملون خاصه اولور

ورنك کرك ذی روح اولان وکرك ذی روح اولمیان جسملرده بولندیغندن حیوانه نسبتله دخی ملون مفهومی عرض عام اولور

والحاصل کلی برجنس اولوب نوع وجنس وفصل وخاصه وعرض عام آنك انواعیدر

فقط بونلر ماهیات اعتباریه اولوب معتبرك اعتباریله یکدیکردن متمیز اولورلر وبروجه بالا اعتبارات مختلفه ایله برمادەده مجتمع اولەبیلورلر بوراسنی برمرتبه دها ایضاح ایچون ماهیت حقیقیه ایله ماهیت اعتباریه یی بروجه آتی بیان ایدەلم

ماهیت حقیقیه انسان وآت کبی خارجده موجود اولان ماهیتدرکه بزم اعتباریمزك مدخلی اولمقسزین نفس الامرده کندوسندن خارج اولمیان شی انك ذاتیسی وخارج اولان انك عرضیسیدر

ماهیت حقیقیەنك ذاتیات وعرضیاتنی تمییز وتعیین ایسه اشیانك کنه وحقیقتنه واقف اولمغه موقوفدر بناء علی ذلك ماهیات حقیقیەنك ذاتیات وعرضیاتنی تمییز ایتمك بعض حکما عندنده متعسر و بعضیلری عندنده متعذردر

اما ماهیات اعتباریه بزم اعتبارمزله ذهنده موجود ومتمیز اولدیغندن ذاتیسنی عرضیسندن تمییز ایتمك امر سهلدر

مثلا علم صرف ونحوده برشخصه یاخود دیکر برشیئه دلالت ایدن کلمه‌یه اسم دینلەرك اسم برنوع اعتبار اولنمش اولمسیله کلمه انك جنسی واول وجهله دلالتی انك فصلی دیمك اولدیغندن آخری ساکن یا متحرك اولمق ودیکر کلمه‌یه مضاف اولوب اولمامق کیفیتلری اسمك عرضیاتندن اولور

کذلك علم هندسەده اوچ ضلع ایله محاط اولان شکله مثلث دینلەرك مثلث برماهیت اعتباریه اولوب شکل آنك جنسی واوچ ضلع ایله محاط اولمق فصلی اعتبار اولنمش اولمسیله بونلرك خارجنده اولەرق مثلثه عارض اولان حاللر هپ عرضی اولور

ایشته کلیات خمس دخی اولوجهله بر ماهیت اعتباریه اولوب ذاتیات وعرضیاتی اهل منطقك اعتبارینه کوره بالسهوله تمییز اولنور

مثلا جنس بر وجه بالا حقایق مختلفه نك ذاتیسی اولان كلیدن عبارت اولمسیله كلی انك جنسی وحقایق مختلفه نك ذاتیسی اولمق فصلی اعتبار اونمش اولدیغنه مبنی حقایق مختلفه دن ندر دیو اولنان سؤاله جواب اولمق كیفیتی انك خاصه سی وعلی الاطلاق سؤاله جواب اولمق انك عرض عامی اولور

تكمله

سؤال

یوقاروده ناطق انسانه مساویدر دینلدی حالبوكه طوطی دینلان قوش دخی نطق ایدر بناء علیه ناطق انساندن اعم اولمق لازمكلور

جواب

نطقك ایكی معناسی واردر بری سویلك ودیكری كلیاتی ادراك ایلكدر واولكیسی نطق ظاهری وایكنجیسی نطق باطنیدر ونطق ظاهری اگرچه طوطیده دخی بولنور ایسه ده انك نطقی طبیعی اولمیوب انجق تعلیم ایله در انسان ایسه بالطبع ناطقدر اما نطق باطنی انسانه مخصوص بر كیفیتدر زیرا انسان كبی سائر حیوانلر دخی جزئیاتی مدرك ایسه لرده كلیاتی انجق انسان ادراك ایدر وبالطبع ناطق اولمسنك منشائی دخی بودر

شویله كه انسان علم صرف ونحوده بیان اولنان قواعد كلیه اوزرینه برطاقم موادی تصریف وكلمه لری یكدیكریله تركیب ایدرك مافی الضمیرینی افاده ایده جك عباره لر ترتیب ایلر طوطی ایسه كندوسنه نه درلو سوزلر تعلیم اولنور ایسه انجق انلری سویلر وكلیاتی مدرك اولمدیغندن اول سوزلره قیاسا بشقه عباره لر ترتیب ایده مز

بناء علی ذلك ناطق اگر ایكنجی معنایه حمل اولنور ایسه سؤال وارد اولماز واگر اولكی معنایه حمل اولنور ایسه مرادمز نطق طبیعیدر دیو جواب ویریرز

سؤال

كرك نطق ظاهری وكرك نطق باطنی ضحك كبی انسانه انجق وجودندن صكره لاحق اولان وصفلردر بناء علی ذلك ناطق ایله ضاحكك انسانه نسبتی بردر شو حاله كوره ناطقی فصل وضاحكی خاصه عد ایلك ترجیح بلا مرجحدر

جواب

ناطق ومتعجب وضاحك هپ انسانه مساوی وصفلردر فقط ضحكك منشائی تعجب اولوب تعجب دخی امور غریبه یی ادراك دیمك اولدیغندن كلیاتی ادراك معناسنه اولان نطق باطنی انلردن اقدم اولور بو بابده قاعده ایسه برنوعه مخصوص اولان اوصاف مرتبه نك اقدمی ذاتی ودیكرلری عرضی عد اولنمقدر

سؤال

بو جواب اگر ماهیات حقیقیه نك ذاتیات ویا عرضیاتنی تمییز ایلك متعسردر دینلره كوره تسلیم اولنسه دخی متعذردر دینلره كوره مسلم اولماز

جواب

فی الواقع ماهیات حقیقیه نك ذاتیات وعرضیاتنی تمییز ایلك متعذردر دینلره كوره ناطق فصل وضاحك خاصه در دیو حكم اولنه ماز فقط علوم مدونه ده قواعد كلیه نك تفهیمی متعلم مبتدیلره تسهیل ایچون جزئیات ایله تمثیل اولنه كلدیكندن اهل منطق دخی برطاقم امثله مرتبه وضعنه محتاج اولملریله جوهر وجسم وجسم نامی وحیوانی هپ ذاتیاته مثال اولهرق وضع ایتدكلری صره ده ناطق دخی بر وجه بالا انسانه مخصوص اولان اوصافك اقدمی اولدیغی جهتله فصل اعتبار

وانسانی حیوان ناطق دیو تعریف ایلدیلر بوندن غرض انجق تمثیلدر تمثیل ایچون دخی اهل فنك وضع واعتباری كافیدر اما بونلرك نفس الامرده ذاتی اولدقلرینی اثبات ایلمك صددمزك خارجنده‌در

لاحقه

ماهیت یاجوهر و یاخود عرض اولور

جوهر ذاتیله قائم اولان شیدر

عرض غیریله قائم اولان شیدر

مثلا طاش جوهر وانك رنكی وقاتیلغی عرضدر زیرا طاش كندو كندویه قائم اولور رنك وقاتیلق ایسه كندو كندویه قائم اولمیوب بهر حال بر جسم ایله قائم اولور

كذلك نفس ناطقهٔ انسانیه جوهر وانك ادراكی عرضدر زیرا نفس ناطقه ذاتیله قائم اولوب ادراك ایسه انكله قائم اولور

جوهر یامادی ویاخود مجرد اولور

جوهر مادی جسمدر كه ابعاد ثلثه‌یی یعنی طول وعرض وعمق قابل اولان جوهردر

جوهر مجرد ایسه ابعاد ثلثه‌یی قابل اولماز نفس ناطقهٔ انسانیه كبی

جسم یانشو ونمو ایله حصوله كلوب جسم نامی تسمیه اولنور ویاخود طاش كبی جامد اولور

جسم نامی دخی یاحیوان اولور ویاخود اغاج واوت كبی حیواندن بشقه ذی نمو اولان جسملر اولور

حیوانی بونلردن تمییز ایدن حس ایله حركت ارادیه اولدیغندن جسم نامی حیوان ماهیتك جنسی وحس ایله حركت ارادیه‌دن بری انك فصلی اولمق لازمكلور حالبوكه ایكیسیده حیوانه مساوی اولوب قنغیسی فصل اولدیغنده تردد اولنمغله حیوانك تعریفنده ایكیسی دخی برابر النور وحیوان (حساس متحرك بالاراده اولان جسم نامیدر) دیو تعریف اولنور

فصل ثانی

(ذاتیاتك اقسامی بیاننده‌در)

نوع ایكی قسمدر قسم اول نوع حقیقی وقسم ثانی نوع اضافیدر

نوع حقیقی بالاده بیان اولنان نوعدر كه جزئیاتی هویتلر یعنی نوع ایله عوارض مشخصه‌دن مركب اولان شخصلردر

بوكا نوع حقیقی ونوع الانواع دینلور وتحتنده بولنان كلی‌یه صنف تسمیه قلنور .

شویله‌كه نوع حقیقی عوارض كلیه ایله مقید اوله‌رق صنفلره منقسم اولور

صنف ایسه نوع ایله عوارض كلیه‌دن مركب اولدیغنه مبنی سلسلهٔ ذاتیاتدن خارج قالور ونوعك خاصه‌سی قبیلندن اولور

الحاصل نوع حقیقینك تحتنده بشقه نوع بولنماز .

نوع اضافی بر ماهیتدر كه انكله دیكر بر ماهیتدن انلر ندر دیو سؤال اولندقده بر جنس اكا جواب اولور یعنی بر كلئ ذاتیدر كه فوقنده بر جنس بولنور

مثلا جوهره نسبتله جسم وجسمه نسبتله جسم نامی وجسم نامی‌یه نسبتله حیوان وحیوانه نسبتله انسان نوع اضافیدر زیرا جسم ایله نفس ناطقه انلر ندر دیو سؤال اولندقده جوهردر دیو جواب ویریلور وجسم نامی ایله

طاش ندر دینلدکده جسمدر دیو جواب ویریلور
وحیوان ایله اغاج ندر دینلدکده جسم نامیدر دینلور
وانسان ایله آت ندر دینلدکده حیواندر دینلور
ایشته بودرت مرتبه نوعلر هب نوع اضافیدر امانوع
حقیقی بونلرك انجق دردنجیسنه اطلاق اولنور بوجهتله
نوع اضافی نوع حقیقیدن اعم اولور .

وجنس دخی قریب وبعید دیوایکی قسمه منقسم اولور
شویله‌که فصل اولده بیان ایتدیکمز وجهله جنس برماهیتك جزء اعمیدر
یعنی اول ماهیت ایله دیکر ماهیت بیننده مشترك بر جزءدر اعم ایسه
اخصده مندرج اوله‌رق اعمك جزئی اخصك دخی جزئی اولور
بوجهتله برماهیتده متعدد جزلر بولنه بیلور وجزء اخص دیکرلرینی جامع
اوله‌رق اول ماهیتك تمام جزء مشترکی اولور ایشته اکا جنس قریب
وانك جزئی اولان دیکر جزء مشترکلره جنس بعید دینلور
مثلا حیوان انسان ماهیتنك جزء مشترکی اولدیغی کبی حیوانك جزء
مشترکی اولان جسم نامی وانك جزء مشترکی اولان جسم وانك جزء
مشترکی اولان جوهر دخی بالواسطه انسانك جزء مشترکی اولور
فقط اوچی دخی حیوانده مندرج اولمغله حیوان انسانك تمام جزء
مشترکیدر بناء علی ذلك انسانه نسبتله حیوان جنس قریب وجسم نامی
وجسم وجوهر جنس بعیددر وحیوانه نسبتله جسم نامی جنس قریب
وجسم ایله جوهر جنس بعید وجسم نامی‌یه نسبتله جسم جنس قریب
وجوهر جنس بعیددر
وایکی مختلف حقیقتدن انلر ندر دیو سؤال اولندقده سائلك مطلوبی
انلرك بیننده‌کی تمام جزء مشترك اولدیغندن جنس قریبك تحتنده مندرج
بر ماهیت ایله دیکر مشارکلرینك هر قنغی برندن بوایکی شی ندر دیو
سؤال اولندقده جواباً هپ اول جنس سویلنور
اما جنس بعیدك مندرجاتنده جواب هپ بویله بر اولمیوب دکیشور

مثلا انسان ایله آت ندر دینلدکده حیواندر دیو جواب ویرلدیکی
کبی قیون واینك وقوش وسائر انواع حیواناتدن هر قنغی بریسی
انسان ایله برابر النوبده بوایکیسی ندر دینلدکده هپ حیواندر دیو
جواب ویریلور زیرا جمله‌سنك بیننده تمام جزء مشترك حیواندر اما
انسان ایله اغاج ندر دینلدکده جسم نامیدر دیو جواب ویریلور
وانسان ایله طاش ندر دینلدکده جسمدر دینلور ایکن انسان ایله آت
ندر دینلدکده جسمدر یاخود جسم نامیدر دیو جواب ویریله‌مز زیرا
هیچ بریسی انسان ایله آت بیننده تمام جزء مشترك اولمیوب بلکه
تمام جزء مشترك حیواندرکه جسم نامی بالذات وجسم بالواسطه انك
جزلریدر
الحاصل برماهیت ایله جنسده مشارکلرینك هر قنغی برندن بوایکی
شی ندر دیو سؤال اولندقده جوابا هپ اول جنس سویلنور ایسه
جنس قریبدر واکر بعضیلرنده اول جنس سویلنوبده دیکر بعضیلرنده
جواب بشقه اولورسه جنس بعیددر .

بروجه بالا نوعك درت مرتبه‌سی اولدیغی کبی
جنسك دخی درت مرتبه‌سی اولوب انجق نوعك
مراتبی یوقارودن اشاغی اعتبار اولنه‌رق نوع
سافله نوع الانواع ونوع حقیقی دینلور جنسك
درجاتی ایسه اشاغیدن یوقارو اعتبار اولنه‌رق
الڭ یوقارووده بولنان جنسه جنس الاجناس وجنس
عالی دینلور وجنس عالی ایله جنس سافل ارەسنده‌کی
جنس بعیدلره جنس متوسط دینلور
مثلا انسانه نسبتله حیوان جنس سافل وجسم نامی ایله
جسم جنس متوسط وجوهر جنس عالیدر .

ونوع حقیقی یه جنس دینلەمدیکی کبی جنس عالی یەدخی نوع دینلەمز
بناءً علیه جنس ایله نوع اضافی بیننده عموم وخصوص من وجه
بولنور .

**فصل دخی یافصل قریب یاخود فصل بعید اولور
شویله که اکر ماهیتی جنس قریبندەکی مشارکارینك
جملەسندن تمییز ایدرسه فصل قریبدر واکر یالکز جنس
بعیدەکی مشارکارندن تمییز ایلرسه فصل بعیددر
نتهکیم ناطق انسانك فصل قریبدر زیرا انی سائر
حیواندن تمییز ایلر .**

**اما حساس یاخود متحرك بالاراده حیوانك فصل قریبی
وانسانك فصل بعیدیدر زیرا حیوانی جسم نامیدەکی
مشارکارینك جملەسندن تمییز ایلر وانسانی انجق جسم
نامیده مشارکی اولان نباتاتدن تمییز ایدوب آت وسائر
انواع حیواناتدن تمییز ایلمز .**

کذلك قابل ابعاد ثلثه جسمك فصل قریبی وانسان وحیوان وجسم
نامینك فصل بعیدیدر زیرا جسمی جوهرده مشارکی اولان جمیع
مجرداتندن تمییز ایدر اما سائرلرینی جمیع مشارکاتدن تمییز ایتیوب
انجق بعض مشارکاتدن تمییز ایلر

استطراد

بالاده ایراد اولنان امثله هپ جسم وجوهر سلسلەسندن اولان کلیاتك
مثاللریدر

حالبوکه جوهره مقابل اولان عرضك تحتنده دخی اجناس وانواع
مرتبه واردر
مثلا بیاضلق وقیرمزیلق بر ماهیت حقیقیه اولوب بونلرك
فوقنده رنك وانك فوقنده کیف واردر
بناءً علی ذلك بومقامده عرضك اقسامی بیان اولنمق مناسب کورلمشدر
عرض طقوز قسمدرکه * کم * کیف * این * متی * وضع
* ملك * اضافت * فعل * انفعال * در
بونلره مقولات تسعه دینلور وجوهرله برابر اون اولوب جملەسنه
مقولات عشره دینلور
ایشته بونلر اجناس عالیه اولوب اجسامك کافەسی جوهره منتهی
اولدیغی کبی عرضلر دخی باقی مقولات تسعەدن برینه منتهی اولور
وکم ایله کیف عرض غیر نسبی اولوب باقی یدیسی اعراض نسبیەدر
کم ذاتاً انقسامی قابل اولان عرضدر وایکی قسمه منقسمدر قسم اول
کم منفصل وقسم ثانی کم متصلدر
کم منفصل عدددرکه تقسیم اولندیغی تقدیرده ایکی قسمك ارەسنده
بر حد مشترك بولنماز مثلا اون عددی تنصیف اولندقده بش برنجی
قسمده والتی ایکنجی قسمده قالوب بو ایکی قسمك ارەسنده بر حد
مشترك بولنماز
کم متصل ایکی قسمدر قسم اول قارالذات وقسم ثانی غیر قارالذاتدر
قارالذات اجزاسی مجتمع دیمکدر بودخی مقداردن عبارتدرکه
* خط * سطح * جسم تعلیمدر
خط یالکز طولاً وسطح هم طولاً وهم عرضاً قابل انقسامدر وجسم
تعلیمی که جسم طبیعینك طول وعرض وعمق دیمکدر هم طولاً وهم عرضاً
وهمده عمقاً انقسامی قابلدر
وبونلر تقسیم اولندقلری تقدیرده قسملر بیننده متلاقی اولدقلری بر
حد مشترك بولنور
مثلا بر خط تنصیف اولندقده ایکی قسمك متلاقی اولدقلری نقطه
ایکیسی بیننده مشترك اولوب یالکز برینه مختص دکلدر

کم متصل غیر قارالذات زماندر وحال تسمیه اولنان آن زمان ماضی ایله زمان مستقبل اره سنده حد مشترکدر

بناء علی ذلك زمان کم متصلدر فقط غیر قارالذاتدر زیرا اجزاسی مستقر و مجتمع دکلدر بلکه صو کبی اقوب کیدر بر عرض سیالدر .

شویله که اجزاسی اولان آنلردن بری کچر ودیکری کلوب اودخی کیدر هیچ بری استقرار بولماز ودیکریله مجتمع اولماز

کم منفصل علم آرتماتیقانك ومقداردن عبارت اولان کم متصل قارالذات علم هندسه نك موضوعیدر

ومقدارك برقسمی اولان خط مستقیم وغیرمستقیم وخطوط متوازیه وغیر متوازیه کبی قسملره منقسم اولور وخط مستقیم برماهیت اولوب خط انك جنس ومستقیم فصلیدر وبونك جنس عالیسی مقوله کمدر سائرلری دخی بوکا قیاس اولنه

نقطه ووحدت اصلا قابل انقسام اولمدقلری جهتله مقوله کیفده داخل اولورلر

کیف برعرضدرکه ذاتا یعنی ماهیتی حسبیله نه کم کبی انقسامی قبول ایدر ونه ده اعراض نسبیه کبی نسبتی اقتضا ایلر

سیاهلق وبیاضلق واجیقلق وطاتلیلق کبی که بونلر ذاتا قابل انقسام دکللردر فقط معروضلرینك انقسامیله تبعا انلر دخی منقسم اولورلر مثلا بیاض کاغد ایکی یه تقسیم اولندقده بیاضلق دخی بو ایکی پارچه یه تبعیتله منقسم اولور

وجمله عرضلر غیریله قائم اولدقلری جهتله نسبتی اقتضا ایدر ایسه ده زیرده بیان اولنه جغی وجهله اعراض نسبیه نك ماهیتلرنده نسبت واردر کم ایله کیف ایسه من حیث الماهیه نسبتی اقتضا ایتمزلر

اشبو مقوله کیف درت قسمه تقسیم اولنور قسم اول رنکلر وآجیلق وطاتلیلق کبی حواس خمس ظاهره ایله حس اولنان کیفیتلردر

قسم ثانی کم متصل ومنفصله عارض اولان کیفیتلردر استقامت واستداره کبی

قسم ثالث کیفیات استعدادیه در قاتیلق ویموشاقلق کبی .

قسم رابع کیفیات نفسانیه در بو دخی اکر محلنده راسخ ومستحکم اولورسه ملکه والا حال تسمیه اولنور

نته کیم کتابت ابتدای امرده حال قبیلندندر لکن کثرت ممارسه وتکرر عملیات ایله راسخ ومستحکم اولنجق اهلنه ملکه اولور وبرعلمی اوکرنوبده اول علمك اهلی واربابی اولمق اول علمده کسب ملکه ایتمك دیمکدر مثلا فلان افندی علم هندسه بیلور دیدیکمزده انك هندسه ده ملکه سی واردر دیمك اولور یوخسه اشکال هندسیه یی برکره کوزدن کچورمکله علم هندسه اربابندن اولمق لازم کلمز کلهلم

اعراض نسبیه

این برشیئه برمکانده بولنمسیله عارض اولان حالتدر برکیمسه نك اوطه ده یاخود عربه ده ویاخود قایقده بولنمسی کبی

متی برشیئه برزمانده بولنمسیله عارض اولان حالتدر فلان کون کونش طوتلق کبی

وضع برشیئه بعض اجزاسنك دیکر بعض اجزاسنه وکندوسندن خارج شیلره نسبتی ایله عارض اولان هیئتدرایاقده طورمق وصندالیه اوزرنده اوتورمق ومندر اوزرنده یاصلانمق ویا صدیغه طیانمق ویر اوزرنده اوتوروب دیزچوکمك یاخود مربع نشین اولمق کبی

ملك برشیئه کاملا کندوسنی یاخود بعض اجزاسنی محیط وانك انتقالیله منتقل اولان شیلر سببیله عارض اولان هیئتدر جبه یاسستری کیمك وصارق صارنمق ویوزك طاقمق کبی

اضافت برحالت نسبیهٔ متکرره در یعنی برنسبته قیاس ایله برشیئه عارض اولان دیکر نسبتدر اوغوللق باباللق کبی که اوغله نسبتله بابایه باباللق عارض اولدیغی کبی بابایه نسبتله دخی اوغلنه اوغوللق عارض اولور .

فعل برموثرك دیکر شیئه تأثیر ایدیشیدر نته کیم برکیمسه یه قلمی کسر وشیشه یی قیرار ایکن عارض اولان حالت کبی

انفعال برشیئك دیکر شیدن متأثر اولشیدر نته کیم قلمه کسیلورکن وشیشه یه قیریلورکن عارض اولان حالت کبی .

فصل ثالث

(عرضیاتك اقسامی بیاننده‌در)

خاصه یا ماهیتك جمیع افرادینه شامل یعنی اکا مساوی اولور

مرکز دائره‌دن محیطه چیقان خطوط مستقیمه‌نك تساویسی کبی که بو تساوی کیفیتی اول خطلرك کافه‌سنه شامل اولور

ویاخود ماهیتك جمیع افرادینه شامل اولمیوب اندن اخص اولور

انسانه نسبتله طبیب ومهندس کبی که هر طبیب ومهندس انساندر لکن هر انسان طبیب ومهندس دکلدر

وضاحکدن بالقوه ضاحك معناسی مراد اولور ایسه انسانك هر فردینه شامل اولمغله قسم اولدن اولور .

واکر بالفعل ضاحك مراد اولور ایسه انسانك هر فردینه شامل اولمدیغنه مبنی قسم ثانیدن اولور

وخاصه یا نوعك خاصه‌سیدر بالاده ذکر اولنان مثللر کبی

ویاخود جنسك خاصه‌سیدر حیوانه نسبتله متنفس وجسمه نسبتله متحیز کبی

وبر جنسك خاصه‌سی تحتنده‌کی نوعك عرض عامی اولور انسانه نسبتله متنفس ومتحیز کبی

کرك خاصه وکرك عرض عام یا عرض مفارق ویاخود عرض لازم اولور .

عرض مفارق ماهیتدن انفکاکی ممکن اولان عرضدر

کرك بالفعل وسرعت یاخود بطائت ایله مفارقت ایلسون وکرك اصلا مفارقت ایلسون

نته‌کیم وجه انسانك اوتانمغله قیزارمسی وقورقمغله صارارمسی بالفعل وچابوق مفارقت ایلر عرضلردر وکنجلك بالفعل وفقط بطائت ایله انساندن مفارقت ایدن عرضدر وبالفعل زنکین اولمسی ممکن اولان کمسنه‌یه عارض اولان فقر دائم هر نقدر اندن بالفعل مفارقت ایتمسه دخی انفکاکی ممکن اولمغله ینه عرض مفارق قبیلندندر

عرض لازم ماهیتدن انفکاکی ممتنع اولان عرضدر بو دخی اوچ قسمدر

شویله که اکر یالکز وجود خارجیده لازم اولور ایسه لازم وجود خارجی دینلور حرارتك آتشه لزومی کبی

واکر یالکز وجود ذهنیده لازم اولور ایسه لازم وجود ذهنی دینلور کلینك عنقایه لزومی کبی

واکر هم وجود خارجیده وهمده وجود ذهنیده لازم اولور ایسه لازم الماهیه دینلور زوجیتك دردده لزومی کبی

وبو لزومی ذهنك جزم ایتمسی اکر دلیله محتاج ایسه لزوم غیر بین دینلور اوچ زاویه‌سی ایکی قائمه‌یه مساوی اولمق کیفیتك مثلثه لزومی کبی که بر قضیهٔ نظریه اوله‌رق برهان هندسی ایله اثباته محتاج اولور .

وذهن اکر لازم وملزومی تصور ایتمکله بینلرنده‌کی لزومی جزم ایدیویررسه لزوم بین دینلور

ایکی قسم متساوی‌یه منقسم اولمق کیفیتك دردده لزومی کبی که ذهن بو انقسام ایله دردی تصور ایتدکده بر دلیله محتاج اولمقسزین اولوجهله انقسامك دردده لزومنی یعنی دردك قسمین متساوینه انقسامنی جزم ایلر .

بوكا لزوم بين بالمعنى الاعم دينلور بروده لزوم بين بالمعنى الاخص واردركه ملزومك تصورى لازمك تصورينى موجب اولمق ديمكدر نته كيم جهلك تصورى علمك تصورينى موجب اولور

ايشته علوم عقليه اصحابنه كوره دلالت التزاميه ده معتبر اولان لزوم اشبو لزوم بين بالمعنى الاخصدر

اما علوم عربيه اصحابى عندنده معتبر اولان لزوم فى الجمله لزوم ذهنيدر ولوكه اعانهٔ قرائن ايله اولسون بناء عليه جميع معانىٔ مجازيه يى مدلولات التزاميه يه درج وادخال ايلديلر .

باب ثانى

(قول شارح يعنى تعريف بيانندهدر)

تعريف ياحد وياخود رسم اولور و بونلرك هر برى ياتام وياخود ناقص اولور

حدتام برشيئك جنس قريبى ايله فصل قريبندن تركب ايدر انسانى حيوان ناطق ايله تعريف كبى

حدناقص برشيئك جنس بعيدى ايله فصل قريبندن تركب ايدر انسانى جسم ناطق ايله تعريف كبى

يالكز فصل قريب ايله تعريف دخى حدناقص قبيلندندر انسانى ناطق ايله تعريف كبى

رسم تام برشيئك جنس قريبى ايله خاصه سندن تركب ايدر انسانى حيوان ضاحك ايله تعريف كبى .

واكر برشيئك جنس قريبى وفصل قريبى ايله خاصه سى دخى برلكده ايراد اولنورايسه بودخى رسم تامدر فقط بوكا حدتامدن اكمل رسم تام دينلور انسانى حيوان ناطق ضاحك ايله تعريف كبى

الحاصل تعريف اكر يالكز ذاتياتدن تركب ايدرسه حد اولور فقط ذاتياتك كافه سنى حاوى اولورسه حدتام دينلور بودخى جنس قريب ايله فصل قريبدن تركب ايتمكده توقف ايدر اما جنس قريبك يرينه جنس بعيد قونلدقده ياخود يالكز فصل قريب ايله تعريف اولندقده ذاتياتك بعضيسى ناقص اولور

مثلا حيوان يرينه جسم دينلدكده نامى وحساس انسانك ذاتياتندن اولدقلرى حالده تعريف انلرى حاوى اولماز كذلك يالكز ناطق ايله تعريف اولندقده تمام جزء مشترك اولان حيوان خارج قالور بناء على ذلك بونلره حد ناقص دينلور

وتعريف يالكز ذاتيات ايله اولميوبده ذاتى وعرضيدن مركب اولديغى تقديرده اكر جنس قريب ايله خاصه دن مركب ايسه رسم تام اولور

واكر تعريفده جنس قريب مذكور اولميوبده ديكر ذاتى وعرضيلردن مركب ياخود يالكز عرضيلردن عبارت اولور ايسه رسم ناقص دينلور مثلا انسانى جسم ضاحك ياخود ناطق ضاحك وياخود متنفس ضاحك ديو تعريف ايلسك رسم ناقص اولور

كذلك يالكز خاصه ايله تعريف دخى رسم ناقص قبيلندندر انسانى ضاحك ايله تعريف كبى

وكذلك انسانك تعريفنده ايكى اياقلرى اوزره يورر طرناقلرى كنش دريسى تويسز مستقيم القامه ضاحك بالطبع دينلسه رسم ناقص اولور

برشيىٔ تقسيم وتمثيل ايله ايضاح دخى رسم ناقص قبيلندندر نته كيم مقدارى تعريف وايضاح مقامنده مقدار ياخط ياخود سطح وياخود جسم تعليميدر ديو تقسيم اولنور

وجنس حيوان كبى ونوع انسان كبى ديو تمثيل ايله تفهيم وايضاح قيلنور

ومطلقا تعريف ياحقيقى وياخود اسمى اولور

تعريف حقيقى خارجده وجودى معلوم اولان برماهيتى تعريفدر بروجه بالا انسانى حدتام ياناقص وياخود رسم تام ياناقص ايله تعريف كبى تعريف اسمى براسمدن فهم اولنان معنايى وجود خارجيسندن قطع

نظر ایله کشف وایضاح ایتمکدر عنقا مفهومنی تعریف کبی .
علوم مدونه ده موضوع اولان اصطلاحاتك تعریفاتی دخی بوقبیلدندر
بالاده بیان اولندیغی اوزره صنفلر عوارض مخصوصهٔ کلیه ایله مقید
نوعلر دیمك اولوب ایروجه بر ر حقیقت دکلدر . بناءً علی ذلك بونلر
دخی ماهیات اعتباریه قبیلندن اولدقلری جهتله بونلرك تعریفی دخی
تعریف اسمی قبیلندن اولور ونوع حقیقی انلرك تعریفلرنده جنس
اعتباری اوله‌رق بولنور نته‌کیم رومی انسان ابیض وزنجی انسان
اسود دیو تعریف اولنور

تعریفلرده اطراد وانعکاس شرطدر
اطراد تعریفك اغیارینی مانع اولمسی یعنی معرفك افرادندن اولمیان
برشیئك تعریفده داخل اولمامسی دیمکدر
انعکاس تعریفك افرادینی جامع اولمسی یعنی افراد معرفدن اولان
برشیئك تعریفدن خارج قالمامسی دیمکدر
فقط بعضیلر حدناقصده اعم ایله ورسم ناقصده هم اعم وهمده اخص ایله
تعریفی تجویز ایتمشلردر
وهرحالده تعریف معرفدن دها واضح وجلی کرکدر
بناءً علیه برشیئی کندوسندن دها خفی اولان لفظ ایله تعریف ایتمك
صحیح دکلدر
نته‌کیم آتشی لطافتده روحه بکزر برشیدر دیو تعریف کبی
کذلك برشیئی وضوح وخفاده کندوسنه مساوی اولان لفظ ایله تعریف
دخی صحیح اولماز
نته‌کیم روحی موجب حس وحرکت اولان شیدر دیو تعریف کبی .
و برشیئی بیلنمسی بالذات یاخود بالواسطه کندوسنه موقوف اولان
شیله تعریفدن دخی احتراز اولنملیدر
نته‌کیم کیفیتی مدار مشابهت اولان شیدر دیو تعریف ایتدکدنصکره
مشابهتی دخی کیفیتده اتفاقدر دیو تعریف کبی که کیفیتی بیلمك مشابهتی
بیلمکه ومشابهتی بیلمك کیفیتی بیلمکه توقف ایدیور بوایسه دورباطلدر
ونته‌کیم ایکی برنجی چفتدر دیو تعریف اولندقدنصکره چفت دخی

قسمین متساوینه منقسم اولان شیدر دیو تعریف اولنوب بعده
اول متساویلر شول ایکی شیدرکه یکدیکردن فضله‌سی اولماز دیو تعریف
اولندقدنصکره اول ایکی شی ایکیدر دینلسه ایکی‌یی بیلمك چفتی بیلمکه
وآنی بیلمك متساوینی بیلمکه وانلری بیلمك یکدیکردن فضله‌سی اولمیان ایکی
شیئی بیلمکه وانلری بیلمك ایکی‌یی بیلمکه والحاصل دونوب طولاشه‌رق
ایکی‌یی بیلمك ایکی‌یی بیلمکه توقف ایدر بودخی دورباطلدر
و بوده تعریفلرده الفاظ غریبه ومعناسی قولایلقله اکلاشلیه‌جق
تعبیرات مبهمه استعمالی جائزدکلدر
تفصیلات سابقه‌دن اکلاشلدی‌که تعریفدن غرض برعلم جدید حاصل
ایتمکدر اودخی معرفی حدلرده اولدیغی اوزره کنه حقیقتیله ورسملرده
اولدیغی اوزره سائرندن متمیز اوله‌جق وجهله موضح اوله‌رق تصوردن
عبارتدر
فقط بعضاً تعریفدن اویله برتصور جدید حاصل ایتمك مراد اولمیوب
بلکه مخاطبك خزانهٔ ذهننده مخزون ومحفوظ اولان صورتی خاطرینه
کتورمك مقصود اولور
ایشته بوکا تعریف تنبیهی دینلور تعریف لفظی دخی بوقبیلدندر
تعریف لفظی برلفظ مبهمی دلالتده اندن دها واضح اولان برلفظ ایله
تفسیر ایلمکدر خیمه‌یی چادر واستری قاطر ایله تفسیر ایتمك کبی

تذنیب

حدلر بعضاً اجزاء خارجیه‌دن ترکب ایدر
نته‌کیم اوطه‌یی درت دیوار ایله برسقفدن عبارتدر دیو تعریف
ایتدیکمزده حد تام اولور
فقط اهل منطقك نظری کلیاته منحصر اولدیغنه مبنی انلرك بحثلری
اجزاء ذهنیه‌دن مرکب اولان تعریفلره منحصردر

مقالهٔ ثانیه

(تصدیقات بیاننده اولوب درت بابی مشتملدر)

باب اول

(قضایای مطلقه بیاننده اولوب درت فصلی مشتملدر)

فصل اول

قضیه‌نك تعریف وتقسیمی بیاننده‌در

مقدمه‌نك آخرنده بیان اولندیغی اوزره نسبت تامهٔ خبریه‌یی مفید اولان كلامه كلام اخباری دینلور كه واقعدن یعنی نفس الامردن حاكی اولان جملهٔ خبریه‌در . وبو نسبت خبریه‌یی علی وجه الاذعان بیلمك تصدیق دیمك اولمسیله كلام اخباری تصدیقی متضمن اولور .

ایشته علم منطقده بو كلام اخباری‌یه قضیه دینلور وقضیه (برسوزدر كه آنی سویلینه بو سوزنده صادقدر یاخود كاذبدر یعنی بو سوزی واقعه مطابقدر یاخود دكلدر دینلمك صحیح اولور) دیو تعریف اولنور

بو تعریفده (سوز) جنس و (دینلمك صحیح اولور) جمله‌سی فصل اولور

اجزاء قضیه اوچدر محكوم علیه ومحكوم به ورابطه‌در شویله كه قضیه‌نك اولكی جزئنه محكوم علیه وایكنجی جزئنه محكوم به وایكیسنك بیننده‌كی نسبت تامه‌یه دلالت ایدن شیئه رابطه دینلور

مثلا هوا آچیقدر دیدیكمزده هوایه آچیق دیو حكم ایتمش اولدیغمزدن هوا محكوم علیه وآچیق محكوم به و (در) لفظی رابطه‌در

وفعللر هم اوچ زماندن برینه دلالت ایلر وهمده رابطه اولور نته‌كیم هوا اچیلدی * هوا آچیلور * هوا اچیلیور * هوا آچیله‌جق * دیدیكمزده هوا محكوم علیه * واچیلدی * آچیلور * اچیلیور * اچیله‌جق * فعللری هم محكوم به وهمده رابطه اولور .

قضیه‌نك متضمن اولدیغی تصدیقدن اول اوچ شیئك تصوری لازم كلور شویله كه اولا محكوم علیه وثانیا محكوم به وثالثا بینلرنده‌كی نسبت تصور وبعده تصدیق یعنی حكم اولنور

ونسبتك وقوعیله حكم اولنور ایسه قضیهٔ موجبه ولا وقوعیله حكم اولنور ایسه سالبه اولور .

قضیهٔ موجبه‌نك مثاللری شمدی بالاده سبقت ایلدی بومثاللرك منفیلری دخی قضیهٔ سالبه‌یه مثال اولور نته‌كیم هوا اچیق دكلدر وهوا اچیله‌جق دكلدر دینلور .

قضیه یا حملیه ویاخود شرطیه اولور شویله كه اگر محكوم به محكوم علیه‌در یاخود دكلدر دیو حكم اولنور ایسه قضیهٔ حملیه دینلور كه طرفینی مفرده منحل اولور یعنی رابطه آتیلور ایسه طرفینی مفرد قالور وبونك محكوم علیهنه موضوع ومحكوم بهنه محمول دینلور

نته‌كیم هوا اچیقدر هوا آچیق دكلدر قضیه‌لری حملیه و (در) رابطهٔ ایجابیه و (دكلدر) رابطهٔ سلبیه‌در وبو رابطه‌لر طی اولندقده هوا واچیق لفظلری قالور كه ایكیسی دخی مفرددر وایكی صورتده دخی هوا موضوع واچیق محمولدر

واگر رابطه طی اولندقده طرفینی بر قضیه‌یه منحل اولور

ایسه قضیهٔ شرطیه دینلور ومحکوم علیه مقدم ومحکوم به تالی دیو تسمیه اولنور

شرطیه دخی یامتصله ویاخود منفصله اولور .

زیرا شرطیه ده محکوم به اولان مضمون قضیه نك محکوم علیه اولان مضمون قضیه یه اتصالیله یعنی موجبه سنده بو اتصالك وقوعی وسالبه سنده لا وقوعی ایله حکم اولنور ایسه متصله دینلور

واکر ایکی مضمون قضیه نك یکدیکرندن انفصالیله یعنی موجبه سنده بو انفصالك وقوعی وسالبه سنده لا وقوعی ایله حکم اولنور ایسه منفصله دینلور .

نته کیم (هر نه زمان کونش طوغار ایسه کوندوز اولور) دیدیکمزده (کونش طوغار) مضموننه (کوندوز اولور) مضموننك وقوع اتصالی ایله حکم ایتمش اولدیغمزدن شرطیهٔ متصله نك موجبه سی اولور و (کونش طوغار ایسه اخشام اولور دکلدر) دیدیکمزده (کونش طوغار) مضموننه (اخشام اولور) مضموننك لاوقوع اتصالی ایله حکم ایتمش اولدیغمزدن شرطیهٔ متصله نك سالبه سی اولور

وایکیسنده دخی (کونش طوغار) جمله سی مقدم واولکیسنده (کوندوز اولور) وایکنجیسنده (اخشام اولور دکلدر) جمله لری تالیدر

ونته کیم (یا کوندوز اولور یاخود کونش باتمش بولنور) دیدیکمزده کوندوز اولمق ایله کونش باتمق مضمونلرینك

یکدیکردن وقوع انفصالنه یعنی ایکیسی بر وقتده بولنمدقلرینه حکم ایتمش اولدیغمزدن شرطیهٔ منفصله نك موجبه سی اولور و (یا کوندوز اولور یاخود آی کورینور دکلدر) دیدیکمزده کوندوز اولمق ایله آی کورنمك مضمونلرینك یکدیکردن لا وقوع انفصالنه یعنی کوندوزین دخی آی کورینه بیله جکی جهتله بونلرك بیننده انفصال ومباینت اولمدیغنه حکم ایتمش اولدیغمزدن شرطیهٔ منفصله نك سالبه سی اولور وایکیسنده دخی (کوندوز اولور) جمله سی مقدم واولکیسنده (کونش باتمش بولنور) وایکنجیسنده (ای کورینور دکلدر) جمله لری تالی در

ایکی اولکی مثاللرده رابطهٔ اتصال اولان (ایسه) وایکی صکره کی مثاللرده رابطهٔ انفصال اولان (یا) ایله (یاخود) طی اولندقده مقدم وتالی بر ر قضیهٔ حملیه اوله رق قالور .

بعضا قضیهٔ حملیه نك محمولی ادات تردید ایله تعدد ایدوب بوکا حملیهٔ مرددة المحمول دینلور که منفصله یه شبیه بر قضیهٔ حملیه در

نته که (یا عدد چفت اولور یاخود عدد تك اولور) دیدیکمزده شرطیهٔ منفصله اولور اما (عدد یا چفت یاخود تکدر) دیدیکمزده قضیهٔ حملیهٔ مرددة المحمول اولور

واکر حکم قصد اولنمیوب ده مجرد عددك مفهومی تفهیم وایضاح اولنمق مراد اولورسه عددی تقسیم دیمك اوله رق اصلا قضیه اولمیوب بلکه تصورات قبیلندن اولور

زیرا مقالهٔ اولانك باب ثانیسنده بیان اولندیغنه کوره تقسیملر تعریفات قبیلندندر تعریف ایسه هرنقدر برقضیه صورتنده ایسه ده حکمی حاوی اولمدیغی جهتله حقیقةً قضیه اولمیوب تصورات قبیلندندر.

چونکه تعریف معرفك عینی اولوب فقط اجمال وتفصیل جهتیله بینلرنده فرق واردرکه معرف مجمل اولوب تعریف انك تفصیلیدر قضیه نك معناسی ایسه موضوعك محمولده اندراجی ومحمولك موضوعه شمولی ایله حکم ایتمکدن عبارتدر بوجهتله معرفك یرینه تعریف وانك یرینه معرف اقامه اولنسه مقصده خلل کلمز مثلا (انسان دیدیکمز حیوان ناطقدر) دینله جك یرده (حیوان ناطق دیدیکمز انساندن عبارتدر) دینله بیلور اما (انسان حیواندر) دینله جك یرده (حیوان انساندر) دینله مز

و یرده تصورجه معرف هرنقدر من وجه معلوم ایسه ده من وجه مجهول دیمك اولدیغی جهتله اکا تعریف ایله علم تفصیلی حاصل ایدیلور قضیه ده ایسه موضوع ومحمول من حیث التصور معلوم دیمك اوله رق بینلرنده کی نسبتك وقوعی یاخود لاوقوعی ایله حکم اولنور

الحاصل کرك تعریف وکرك تقسیم تصورات قبیلندن اوله رق ایکیسی دخی قضیه دکللردر

بناء علی ذلك ایکیسنه دخی ذاتا اعتراض اولنه ماز یعنی نیچون بویله تعریف وتقسیم ایدیورسین دینله مز فقط (بوتعریف معرفك عینیدر افرادینی جامع واغیارینی مانعدر و بولفظك معناسی بودر و بوتقسیم اقسامنی حاصردر یعنی خارجده برقسم قالمامشدر ومقسمدن خارج اولان برشی تقسیمه داخل اولمامشدر واقسامك هیچ بریسی مقسمك قسیمی دکلدر تمامیله اصولنه موافقدر) کبی دعوالری متضمن اولورلر ایشته بودعاویٔ ضمنیه یه اعتراض اولنه بیلور

نته که برمصور کاغد اوزرنده رسم یپارکن ایستدیکی وجهله تصویر ایدر نیچون بوراسنی بویله یاپیورسین دینله مز فقط مثلا برکمینك رسمنی الدقده بورسم فلان کمینك کورونشنه موافقدر فن مناظر قاعده لرینه مطابقدر دیو ضمنا دعوی ایتمش اوله جغندن بوخطی

زیاده اوزاتمشسین شوراسنی بویله یاپمشسین نسبتندن چیقمش اوکمینك کورونشنه موافق دکلدر دیو اعتراض اولنه بیلور.

فصل ثانی

(قضیهٔ حملیه بیاننده در)

موضوع قضیه نك مفهومنه موضوع ذکری واصل محکوم علیهه موضوع حقیقی دینلور

وموضوع اکر جزئی ایسه مفهومی هم موضوع ذکری وهمده موضوع حقیقی اولور

نته که (موسی افندی کاتبدر) دیدیکمزده موسی لفظنك مفهومی موسی نام ذاتدرکه کاتبدر دیو محکوم علیه اولان دخی اودر

وموضوع اکر کلی اولوبده نفس ماهیت اوزرینه حکم اولنور ایسه کذلك موضوع ذکری ایله موضوع حقیقی برلشور

نته که (حیوان جنسدر) دیدیکمزده جنسیت ایله حیوان لفظنك مفهومی اولان نفس ماهیت اوزرینه حکم ایتمش اولورز بناء علیه حیوان مفهومی هم موضوع ذکری وهم موضوع حقیقی اولور

فقط کلینك بووجهله استعمالی انجق بعض علوم مدونه اصطلاحاتنه دائر اولان قضیه لرده در بوخسه قضایای سائره ده کلینك مفهومی هپ مرآت ملاحظه اولوب اصل

محکوم علیه انك ماصدق علیهی اولان افراددر بو صورتده
ایسه موضوع ذکری بشقه وموضوع حقیقی بشقه اولور
شویله که اول کاینك مفهومی موضوع ذکری اولوب
اکا وصف موضوع وعنوان موضوع دینور وافرادی
موضوع حقیقی اولوب اکا دخی ذات موضوع دینلور
نته که حیوان یرایچر دیدیکمزده حیوان مفهومی عنوان
موضوع وحیوانك افرادی ذات موضوع اولور .

الحاصل قضیه نك موضوعی کلی اولدیغی حالده مفهومی اکثریا عنوان
موضوع اولوب ماصدق علیهی دخی موضوع حقیقی یعنی ذات
موضوع اولور

قضیه نك محمولی ایسه ذات موضوعك وصفی اولمق اوزره محکوم به
اولمسیله محمولدن دائما مفهوم مراد اولور

وذات موضوعك عنوان موضوع ایله اتصافنه عقد وضع ومحمول ایله
اتصافنه عقد حمل دینلور

مثلا انسان غافلدر دینلدکده انسانك ماصدق علیهی اولان افرادك
انسانیت ایله اتصافی عقد وضع وغفلت ایله اتصافلری عقد حمل در .

قضیهٔ حملیه نك موضوع ذکریسی جزئی حقیقی ایسه
قضیهٔ شخصیه وقضیهٔ مخصوصه تسمیه اولنور بکر افندی
کاتبدر بکر افندی مهندس دکلدر دینلدیکی کبی
وموضوع ذکریسی کلی اولوبده حکم اکر ذات موضوعه
سرایتی قصد اولنمقسزین مجرد عنوان موضوع اوزرینه
اولور ایسه قضیهٔ طبیعیه دینلور انسان کلیدر
انسان حیوان ناطقدر دینلدیکی کبی .

وموضوع کلی اوزرینه حکم اکر افرادینه سرایت قصدیله
اولوبده افرادك هر بری یاخود بعضیسی دیو کمیتی بیان
اولنماز ایسه قضیهٔ مهمله دینلور انسان غافلدر انسان
آکاه دکلدر دینلدیکی کبی
واکر افرادك کمیتی بیان اولنور ایسه قضیهٔ محصوره
ومسوّره تسمیه اولنور وکمیته دلالت ایدن لفظه دخی
سور دینلور
بودخی ایکی وجهله اولور شویله که یا هر فرد اوزرینه
حکم اولنوب قضیهٔ کلیه دینلور ویاخود بعض افراد
اوزرینه حکم اولنوب قضیهٔ جزئیه دینلور
الحاصل قضیهٔ محصوره کمیت افراد اعتباریله کلیه وجزئیه
دیو ایکی قسمه منقسم اولور وبونلرك هر بری کیفیت
یعنی ایجاب وسلب اعتباریله دخی ایکیشر قسمه تقسیم
اولنور وبو جهتله محصورات درت اولور .

وجزئیته نسبتله کلیتده وسلبه نسبتله ایجابده شرف بولندیغندن محصورات
اربعه نك اشرفی موجبهٔ کلیه وایکنجی درجه سی سالبهٔ کلیه واوچنجی
درجه سی موجبهٔ جزئیه واك اشاغیسی سالبهٔ جزئیه در

وموجبهٔ کلیه انجق محمولك موضوع ذکری یه مساوی یاخود اندن اعم
اولدیغی صورتده صادق اولور
نته کیم هر انسان ناطقدر هر انسان حیواندر دینلدیکی کبی

وسالبهٔ کلیه انجق محمول ایله موضوع ذکری بیننده بحسب الحمل مباینت
اولدیغی صورتده صادق اولور
نته کیم انسانك هیچ بریسی آت دکلدر آتك هیچ بریسی انسان دکلدر

دینلور وموجبهٔ جزئیه محمول ایله موضوع ذکری بیننده بووجهله
مباینت اولمیان یرلرده صادق اولور
نته کیم بعض حیوان انساندر بیاضلرك بعضیسی انساندر دینلور .
وسالبهٔ جزئیه محمولك موضوعه مساوی یاخود اندن مطلقا اعم
اولمدیغی صورتلرده صادق اولور
نته کیم بعض حیوان انساندر بعض حیوان بیاض دکلدر دینلور .
سالبهٔ جزئیه‌نك سوری بووجهله (بعض وکل) لفظلری اولوب
انجق پك‌چوق دفعه سالبهٔ جزئیه سوری اولمق اوزره رفع ایجاب
کلی تعبیری قوللانیلورکه (هر بری دکل) لفظلر یدر
نته کیم بعض حیوان انسان دکلدر بعض حیوان بیاض دکلدر مقامنده
هرحیوان انسان دکلدر هر حیوان بیاض دکلدر دینلور
تفصیلات سابقه‌دن مستفاد اولورکه بحسب التحقق موجبهٔ کلیه ایله
سالبهٔ کلیه وسالبهٔ جزئیه بینلرنده مباینت اولوب موجبهٔ کلیه‌نك
صادق اولدیغی یرده سالبه‌لر وانلرك صادق اولدقلری یرلرده موجبهٔ کلیه
صادق اولماز
کذلك موجبهٔ جزئیه ایله سالبهٔ کلیه بیننده مباینت اولوب برینك صادق
اولدیغی یرده دیکری صادق اولماز
وموجبهٔ کلیه موجبهٔ جزئیه‌دن مطلقا اخصدر زیرا کلینك صادق
اولدیغی یرده جزئیت دخی صادق اولور اما جزئیتك هرصادق اولدیغی
یرده کلینك صدق لازم کلز
بناء علی ذلك (هر انسان حیواندر) قضیه‌سی صادق اولیجق (بعض
انسان حیواندر) قضیه‌سی دخی صادق اولور اما (بعض حیوان
انساندر) قضیه‌سی صادق اولدیغی حالده (هر حیوان انساندر)
قضیه‌سی صادق اولماز
بناء علی ذلك سالبهٔ کلیه دخی سالبهٔ جزئیه‌دن مطلقا اخصدر .
نته کیم (هیچ بر انسان آت دکلدر) قضیه‌سی صادق اولدیغی کبی
(بعض انسان آت دکلدر) قضیه‌سی دخی صادق اولور اما (بعض
حیوان انسان دکلدر) قضیه‌سی صادق اولدیغی حالده (هیچ برحیوان

انسان دکلدر) قضیه‌سی صادق اولماز
وموجبهٔ جزئیه ایله سالبهٔ جزئیه بیننده عموم وخصوص من وجه
بولنور
نته کیم (بعض حیوان انساندر) قضیه‌سی صادق اولدیغی کبی (بعض
حیوان انسان دکلدر) قضیه‌سی دخی صادق اولور و (بعض انسان
حیواندر) قضیه‌سی صادق اولدیغی حالده (بعض انسان حیوان دکلدر)
قضیه‌سی صادق اولماز کذلك (بعض انسان آت دکلدر) قضیه‌سی
صادق اولدیغی حالده (بعض انسان آتدر) قضیه‌سی صادق اولماز
قضیهٔ مهمله قضیهٔ جزئیه حکمنده در یعنی برینك صادق اولدیغی یرده
دیکری دخی صادق اولور . وعلوم وفنونده قضیهٔ مهمله قضیهٔ جزئیه
مقامنده قوللانیلور
فقط محاورات وادبیاتده بعضا مهمله‌نك قضیهٔ کلیه مقامنده قوللانلدیغی
واردر .
نته کیم اوروپا اهالیسی چالیشقاندر دینلور وکافهٔ اهالیٔ اوروپا مراد
اولنور و بومثللو قضایای ادبیه‌نك کلیتی عرف وعادته مستند در بوخسه
مسائل حکمیه کبی براهین عقلیه ایله مثبت دکلدر
قضیهٔ شخصیه قضیهٔ کلیه حکمنده‌در زیرا زیرده بیان اولنه‌جغی وجهله
قضیهٔ شخصیه بعضا قضیهٔ کلیه مقامنده قوللانیلور
قضیهٔ طبیعیه اعیان موجوداتدن بحث ایدن علوم حکمیه‌ده استعمال اولنماز .
قضایای محصوره‌ده حکم اکر موضوعك خارجده وجودی اعتبار یله
اولور ایسه قضیهٔ خارجیه دینلور
واکر موضوعك خارجده وجودینی فرض وتقدیر ایله اولور ایسه
قضیهٔ حقیقیه دینلور
مثلا (هر آتش صیجاقدر) دینلدکده اکر (خارجده بولنمش یاخود
بولنه‌جق اولان هر آتش صیجاقدر) معناسی قصد اولنور ایسه قضیهٔ
خارجیه اولور وصیجاقلق انجق مقدما یاخود شمدی خارجده بولنمش
و یاخود بوندن صکره خارجده بولنه‌جق اولان آتشلر اوزرینه حکم
ایدلمش اولور

واكر (هرشيكه خارجده بولنسه آتش اوله اول شي خارجده بولنديغي تقديرده صيجاقدر) معناسي قصد اولنور ايسه قضيهٔ حقيقيه اولور وحكم مذكور آتشك خارجده بولنمش ياخود بولنه‌جق اولان آتشلره منحصر قالميوب بلكه هم بونلره وهمده آتشك خارجده وجودي مفروض اولان افراد ممكنه‌سنه شامل اولور

شو حاله كوره قضيه‌نك موضوعي خارجده هيچ برفردي بولنميان كلي اولور ايسه قضيهٔ خارجيه اوله‌ميوب انجق قضيهٔ حقيقيه اولور

نته‌كيم (عنقا اوچار) دينلدكده قضيهٔ خارجيه اولمق احتمالي اولميوب انجق قضيهٔ حقيقيه اولور زيرا خارجده هيچ بروقت برفردي بولنمديغندن معناي اوله حمل اولنه‌ميوب انجق (هرشيكه خارجده بولنسه عنقا اوله اول شي خارجده بولنديغي تقديرده اوچار) ديمك اولور .

واكر قضيه‌نك موضوعي انجق ذهنده موجود اولان شيلردن ايسه قضيهٔ ذهنيه دينلوركه حكم انجق افراد ذهنيه اوزرينه اولور

نته‌كيم كليات خمس تكدر وجنس كلي ذاتيدر وعرض عام كلي عرضيدر دينلديكي كبي

وقضيهٔ ذهنيه‌نك موضوعي ممتنع اولوبده انجق فرض ايله ذهنده موجود اولور ايسه ذهنيهٔ فرضيه دينلور

نته‌كيم اجتماع نقيضين محالدر دينلدكده ذهنده وجودي فرض اولنان اجتماع نقيضين اوزرينه محاليت يعني امكانسزلق ايله حكم ايدلمش اولور

قضيه‌نك كرك موضوعنه وكرك محمولنه سلب ونفي قارشميوبده ايكيسي دخي وجودي ايسه محصله تسميه اولنور (انسان حيواندر) و (انسان آت دكلدر) كبي لكن اكثريا محصله تعبيري موجبه‌يه تخصيص اولنه‌رق سالبه‌سنه دخي بسيطه دينلور

واكر قضيه‌نك يالكز موضوعي عدمي اولور ايسه معدولة الموضوع واكر يالكز محمولي عدمي اولور ايسه معدولة المحمول واكر ايكيسي دخي عدمي اولور ايسه معدولة الطرفين تسميه اولنور

(ديري اولميان جماددر) و (عقرب كوزسزدر) و (حديثي بيلميان حقيقت بين اولمياندر) قضيه‌لري كبي

موجبهٔ معدولة المحمول ايله سالبهٔ بسيطه بينده فرق بودركه موجبهٔ معدولة المحمولده محمول عدمينك وقوع ثبوتي ايله حكم اولنور بو ايسه ربط السلب ديمكدر وسالبهٔ بسيطه‌ده محمول وجودينك لاوقوعيله حكم اولنوب بودخي سلب الربط ديمكدر

وبرده على العموم موجبه‌لرك صدقي موضوعك وجودينه توقف ايدر . زيرا برشيئه برشيئي اثبات ايتمك مثبت لهك ظرف ثبوتده يعني خارجده اثبات اولنه‌جق ايسه خارجده وذهنده اثبات اولنه‌جق ايسه ذهنده موجود اولمسنك فرعيدر نته‌كيم ثبت العرش ثم انقش ديرلر وبرشي معدوم اولديغي حالده اكا بر وصفك اثباتي ممكن اولمز سالبه‌لرك صدقي ايسه وجود موضوعه توقف ايتمز زيرا برشي معدوم اولنجق هر وصف اندن سلب اولنه بيلور الحاصل موجبهٔ معدولة المحمول موضوعك وجوديني اقتضا ايدر سالبهٔ بسيطه ايسه موضوعك وجوديني اقتضا ايتمز

بناء على ذلك هرنره‌ده موجبهٔ معدولة المحمول صادق اولور ايسه سالبهٔ بسيطه دخي صادق اولور

اما سالبهٔ بسيطه‌نك صادق اولديغي برده موجبهٔ سالبة المحمولك صادق اولمسي لازم كلمز

نته‌كيم (شريك الباري بصير دكلدر) قضيه‌سي بسيطه اوله‌رق صادق اولور اما موجبهٔ معدولة المحمول اولان (شريك الباري بي بصردر) قضيه‌سي صادق اولماز

فصل ثالث

(قضاياي شرطيه بياننده در)

شرطيهٔ متصله يا لزوميه وياخود اتفاقيه اولور .

زيرا متصله‌نك مقدم وتاليسي بينده عليت كبي برعلاقه

معلومه دن طولایی اتصالك وقوعی یاخود لاوقوعی ایله یعنی مقدمك تالی یی مستلزم اولمسی یاخود اولمامسی ایله حكم اولنور ایسه لزومیه تسمیه اولنور .

نته کیم هرنه وقت كونش طوغار ایسه كوندوز اولور یعنی كوندوز اولمق لازم كلور وهرنه وقت كوندوز اولور ایسه كونش طوغمش اولور یعنی كونش طوغمش اولمق لازم كلور وهرنه وقت كوندوز اولور ایسه عالم ضیادار اولور یعنی عالمك ضیادار اولمسی لازم كلور دینلدكده اشبو اوچ قضیه نك برنجیسنده مقدمك تالی یه وایكنجیسنده تالینك مقدمه علت اولمسندن واوچنجیسنده ایكیسی دخی برعلتك معلولی اولملرندن طولایی لزوم اتصالك وقوعیله یعنی مقدمك تالی یی مستلزم وتالینك مقدمه لازم اولمسیله حكم ایدلمش دیمك اولدیغندن اوچی دخی متصلهٔ لزومیه نك موجبه سی اولور

متصله ده تضایف دخی علیت كبی برعلاقهٔ معتبره اولمغله مقدم وتالی متضایفین اولدقلری حالده انلردن مركب اولان شرطیهٔ متصله دخی لزومیه در

نته کیم بكر افندی عبدالله اغانك باباسی ایسه عبدالله اغا بكر افندینك اوغلی اولور دینلدكده بكر افندی عبدالله اغانك باباسی اولیجق عبدالله اغا دخی انك اوغلی اولمق لازم كلور دیمك اولمسیله بوشرطیهٔ متصله دخی لزومیهٔ موجبه اولور

وكونش طوغار ایسه یلدزلر كورینور دكلدر یعنی یلدزلر كورنمك لازم كلمز دینلدكده لزوم اتصالك لاوقوعیله یعنی مقدم برسبب معلومدن طولایی تالی یی مستلزم دكلدر دیو حكم ایدلمش اولمسیله لزومیهٔ سالبه اولور .

واكر متصله نك مقدم وتالیسی بیننده برعلاقهٔ معلومه اولمدیغی حالده اتفاقی یعنی تصادفی اوله رق تالینك مقدمه اتصالی یعنی مقدم نفس الامرده متحقق اولدیغی

حالده تالینك دخی تحقق واقعدر یاخود واقع دكلدر دیو حكم اولنور ایسه متصلهٔ اتفاقیه تسمیه اولنور .

نته کیم هرنه وقت انسان ناطق اولور ایسه آت دخی صاهلدر دینلدكده انسان ناطق اولدقجه آت دخی صاهل اوله كلور دیمك اولمسیله اتفاقیهٔ موجبه اولور وانسان موجود اولور ایسه البته عنقا دخی موجود اولور دكلدر دینلدكده اتفاقیهٔ سالبه اولور

و بعضا متصلهٔ اتفاقیده ده مقدمك نفس الامرده تحقق التزام اولنمیوب تحققنی فرض ایله اكتفا اولنور

نته کیم كللر آچلسه بیله بلبللر اوتر دینلوركه بالفرض كللر هیچ آچلسه دخی بلبللر ینه اوتر دیمك اولور .

شرطیهٔ منفصله دخی یاعنادیه ویاخود اتفاقیه اولور .

زیرا منفصله نك مقدمیله تالیسنك نقیضی بیننده یكدیكره علت یاخود ایكیسی برعلته معلول اولمق كبی برعلاقهٔ معلومه دن طولایی انفصالك وقوعی یاخود لاوقوعی ایله حكم اولنور ایسه عنادیه دینلور .

نته کیم (بهمه حال یاكونش طوغمشدر یاخود كیجه موجود در) و (یاكوندوز موجود در یاخود كونش باتمشدر) و (یاعالم ضیادار در یاخود كیجه موجود در) دینلدكده اشبو اوچ قضیه نك برنجیسنده مقدم تالینك نقیضنه وایكنجیسنده تالینك نقیضی مقدمه علت واوچنجیسنده ایكیسی برعلته معلول اولدیغنه بناء انفصالك وقوعیله حكم ایدلمش اولدیغندن اوچی دخی عنادیهٔ موجبه اولور

و (بهمه حال یاكیجه اولور یاخود یلدزلر كورینوردكلدر) دینلدكده برسبب معلومدن طولایی تالینك مقدمدن انفصالی واقع دكلدر یعنی بینلرنده عناد ومباینت یوقدر دیو حكم ایدلمش اولمسیله عنادیهٔ سالبه اولور .

ومنفصله نك مقدمیله تالیسنك نقیضی بیننده برعلاقهٔ

معلومه اولمدیغی حالده اتفاقی اوله‌رق تالینك مقدمدن انفصالی واقعدر یاخود واقع دکلدر دیو حکم اولنور ایسه منفصلهٔ اتفاقیه دینلور .

نته کیم (یا انسان موجود اولور یاخود عنقا موجود اولور) دینلدکده منفصلهٔ اتفاقیهٔ موجبه اولور و (یا انسان ناطق اولور یاخود حمار ناهق اولور دکلدر) دینلدکده منفصلهٔ اتفاقیهٔ سالبه اولور .

مطلقا منفصله یا حقیقیه یاخود مانعة الجمع و یاخود مانعة الخلو اولور

زیرا منفصله‌نك ایکی جزئی بیننده صدقا و کذبا منافات بولنور ایسه حقیقیه دینلور که هم مانعة الجمع وهمده مانعة الخلو اولوب ایکی جزئی برلکده صادق اولمدیغی کبی ایکیسی بردن کاذب دخی اولماز یعنی نه وجودده مجتمع اولورلر ونه‌ده ایکیسی بردن مرتفع اولورلر بهمه حال ایکیسندن بری بولنور

نته کیم عدد یا جفت اولور یاخود تك اولور دینلدکده هم مانعة الجمع وهمده مانعة الخلو اولور زیرا عدد هم جفت وهم تك اولمدیغی کبی هم جفت اولمق وهم تك اولمامق دخی اولماز

واکر منفصله‌نك ایکی جزئی بیننده یالکز صدقا منافات بولنور یعنی اجتماعلری جائز اولمیوب‌ده ارتفاعلری جائز اولور ایسه مانعة الجمع دینلور

نته کیم برشی یا حجر اولور و یاخود شجر اولور دینلدکده

مقدم وتالی بیننده یالکز صدقا منافات واردر دیو حکم ایدلمش اولور چونکه برشی هم حجر هم شجر اوله‌ماز اما حجرده شجرده اولمیوب‌ده حیوان اوله‌بیلور .

واکر منفصله‌نك جزئلری بیننده یالکز کذبا منافات بولنور یعنی ارتفاعلری جائز اولمیوب‌ده اجتماعلری جائز اولور ایسه مانعة الخلو دینلور

نته کیم برشی یا لاحجر اولور و یاخود لاشجر اولور دینلدکده مقدم وتالی بیننده یالکز کذبا منافات واردر دیو حکم ایدلمش اولور چونکه نفیك نفیی اثباتدر بو جهتله لاحجرك منفیسی حجر ولاشجرك منفیسی شجر اولور ولاحجر ایله لاشجر ایکیسی بردن مرتفع اولسه‌لر برشی هم حجر هم شجر اولمق لازم کلور بناء علیه ایکیسنك دخی ارتفاعلری جائز اولماز اما ایکیسی برلکده بولنه‌بیلور نته کیم بالاده ذکر اولندیغی اوزره حیوان هم لاحجر وهم لاشجردر .

بونلر هپ اقسام ثلثهٔ منفصله‌نك موجبه‌لری اولوب متضمن اولدقلری نسبت انفصالیه رفع وسلب اولدقده سالبه اولورلر

نته کیم (یا کونش طوغار و یاخود روزکار اسر دکلدر) دینلدکده مقدم وتالی بیننده هم صدقا وهم کذبا انفصال ومنافاتك لاوقوعیله حکم ایدلمش اولدیغندن منفصلهٔ حقیقیهٔ سالبه اولور

وهر قنغی ماده‌ده مانعة الجمعك موجبه‌سی صادق اولور ایسه انك سالبه‌سی کاذب ومانعة الخلوك سالبه‌سی صادق اولور

وهر قنغی ماده‌ده مانعة الخلوك موجبه‌سی صادق اولور ایسه انك سالبه‌سی کاذب ومانعة الجمعك سالبه‌سی صادق اولور

منفصله‌نك بواقسام ثلثه‌سی حملیهٔ مرددة المحمول ایله تقسیملرده دخی جاری اولور

وبعضا منفصله‌نك اجزاسی ایکیدن زیاده اولور

نته‌کیم علم آرتماتیقاده عدد یازائد اولور یاخود ناقص اولور و یاخود مساوی اولور دینلور

چونکه برعددك مجموع کسور تسعه‌سی کندوسندن زیاده اولور ایسه اول عدده زائد وناقص اولور ایسه ناقص ومساوی اولور ایسه مساوی دینلور

نته‌کم اون ایکی عدد زائددر زیرا نصفی التی وثلثی درت وربعی اوچ وسدسی ایکی اولوب بونلرك مجموعی ایسه اون بشه بالغ اولمغله اون ایکیدن زائد اولور ودرت ناقصدر زیرا نصفی ایکی وربعی بردر بونلرك مجموعی ایسه اوچدر که درتدن ناقصدر والتی اعدد مساویدر زیرا نصفی اوچ وثلثی ایکی وسدسی بردر بونلرك مجموعی ایسه التیدر.

بوندن صکره معلوم اوله که قضایای شرطیه‌نك دخی محصوراتی واردر فقط حملیه‌لرك محصوراتی موضوعك افرادی اعتباریله اولوب شرطیه‌لرك محصوراتی ایسه زمان اعتباریله‌در

شویله که شرطیه‌لرده‌کی حکم اکر جمیع ازمان اوزرینه اولور ایسه شرطیهٔ کلیه اولور

نته‌کیم هرقنغی وقت کونش طوغار ایسه کوندوز اولور دینلدکده متصلهٔ کلیهٔ موجبه اولور وهیچ بر وقت کونش طوغار ایسه کیجه اولور دکلدر دینلدکده متصلهٔ کلیهٔ سالبه اولور

منفصلهٔ کلیه‌ده دخی البته ودائما وبهمه حال تعبیرلری قوللانیلوب مثلا البته یا کونش طوغار یاخود کیجه موجود اولور دینلدکده منفصلهٔ کلیه اولور

وحکم اکر بعض ازمان اوزرینه اولور ایسه شرطیهٔ جزئیه اولور.

نته‌کیم بعضا روزکار اسر ایسه یاغمور یاغار دینلور

واکر بویله کلیت وجزئیته تعرض اولنمیوبده یالکز شویله اولور ایسه یاخود شویله اولدقده بویله اولور ویاخود یا فلان شی شویله

ویا فلان شی بویله‌در دینلدکده شرطیهٔ مهمله اولور.

وحکم اکر مشخص ومعین بر وقت اوزرینه اولور ایسه شرطیهٔ شخصیه اولور

نته‌کیم بوسنه کونش برج حملك برنجی درجه‌سنه حلول ایتدکده نوروز سلطانی اولوب یکی تقویم اول آندن اعتبارا بدء ایدر دینلدکده متصلهٔ شرطیهٔ شخصیه اولور

و (یاسنهٔ هجریهٔ شمسیه حسابنی شمسك هجرت نبویه سنه‌سنده برج حملك برنجی درجه‌سنه حلول ایتدیکی زماندن یورتملی یاخود شمسك اوسنه میزان برجنك برنجی درجه‌سنه حلول ایلدیکی زمانی اشبو سنهٔ هجریهٔ شمسیه‌نك مبدائی اعتبار ایتملی‌در) دیدیکمزده منفصلهٔ شخصیه اولور

فصل رابع

(احکام قضایا بیاننده اولوب ایکی مبحثی مشتملدر)

مبحث اول

(تناقض بیاننده‌در)

تناقض ایکی قضیه‌نك ایجاب وسلب ایله اویله بر اختلافیدر که بو اختلاف بالذات اول ایکی قضیه‌دن برینك صادق ودیکرینك کاذب اولمسنی اقتضا ایدر.

نته‌کیم بکر افندی کاتبدر بکر افندی کاتب دکلدر دینلدکده بو ایکی قضیه‌دن برینك صادق دیکرینك کاذب اولمسی لازم کلور

بو وجهله اختلاف ایسه انجق ایکی قضیه‌نك محکوم علیه ایله محکوم بهده وبونلرك هردر لو قید وشرطلرنده

اتحادلرندن صکره تحقق ایلر وبو نلردن برنده تخالف اولسه لر تناقض بولنماز

مثلا بکر افندی کاتبدر قضیه‌سیله ولی اغا کاتب دکلدر قضیه‌سی بیننده تناقض بولنمدیغی کبی بکر افندی کاتبدر قضیه‌سیله بکر افندی مهندس دکلدر قضیه‌سی بیننده دخی تناقض یوقدر

کذلك بکر افندی صائمدر بکر افندی صائم دکلدر (یعنی رمضانده صائمدر ایام سائره ده صائم دکلدر) و بکر افندی قائمدر بکرافندی قائم دکلدر (یعنی جامعده قائمدر زقاقده قائم دکلدر) وبکرافندی بابادر بکر افندی بابا دکلدر (یعنی عبد الله افندینك باباسیدر ولی اغانك باباسی دکلدر) • قضیه‌لری متناقض اولماز

وکذا کوبده‌کی شراب مسکردر کوبده‌کی شراب مسکر دکلدر (یعنی بالقوه مسکردر بالفعل مسکر دکلدر) وقپلان بیاضدر قپلان بیاض دکلدر (یعنی بعض محلی بیاضدر بعض محلی بیاض دکلدر) وروزکار انسانی اوشودر روزکار انسانی اوشوتمز (یعنی صوغوق اولور ایسه اوشودر صوغوق اولماز ایسه اوشوتمز) دینلور ایسه تناقض بولنماز * زیرا بوقضیه‌لر موضوع ومحمو لده متحد ایسه لرده زمانده مکانده واضافتده وقوه وفعلده وجزء وکلده وشرطده متحد دکللردر •
کذلك ولی اغا تفنك آتار قضیه‌سی ولی اغا طوپ آتماز قضیه‌سنه و بکرافندی عربیجه بیلور قضیه‌سی بکر افندی فارسیجه بیلمز قضیه‌سنه مناقض دکلدر •

الحاصل تناقضك تحقق ایکی قضیه‌نك محکوم علیه ایله

محکوم بهده وبونلرك کافهٔ قیود ملحوظه‌سنده اتحادلریله مشروطدر

ومحصور اولدقده ایکی قضیه‌نك کمیتجه اختلافلری دخی شرطدر یعنی بری کلیه اولور ایسه دیکری جزئیه اولمق لازمدر زیرا بعضا قضیهٔ کلیه‌لرك ایکیسی دخی کاذب اولور (هر انسان کاتبدر هیچ بر انسان کاتب دکلدر) قضیه‌لری کبی و بعضا جزئیه‌لرك ایکیسی دخی صادق اولور (بعض انسان کاتبدر بعض انسان کاتب دکلدر) قضیه‌لری کبی

بو جهتله ایجاب کلینك نقیضی سلب جزئی وسلب کلینك نقیضی ایجاب جزئی اولور

بناء علی ذلك موجبهٔ کلیه نك نقیضی انجق سالبهٔ جزئیه وسالبهٔ کلیه‌نك نقیضی انجق موجبهٔ جزئیه در نته کیم (هر انسان حیواندر) قضیه‌سنك نقیضی (بعض انسان حیوان دکلدر) قضیه‌سیدر و (هیچ بر انسان حیوان دکلدر) قضیه‌سنك نقیضی (بعض انسان حیواندر) قضیه‌سیدر •

ایکی مفهوم مفردك بری وجودی ودیکری عدمی اولمق حسبیله اختلافلرینه دخی تناقض دینلور
شویله‌که ایکیسی برشیئه صادق اولمازلر وایکیسی دخی برموجوددن مرتفع اولمازلر انسان ایله لا انسان کبی که هرقنغی شی اولور ایسه اولسون یا انساندر یاخود لا انساندر

فقط معدومدن ایکیسی دخی مرتفع اولورلر زیرا معدوم نه انساندر ونه ده لا انساندر

امابروجه بالامتنا قض اولان قضیه‌لر برموضوعده مجتمع اولمدقلری کبی برموضوعدن مرتفع دخی اولمازلر بوموضوع کرك موجود اولسون وکرك معدوم اولسون .

زیرا برشیئك برشیئه ثبوتی مثبت لهك وجودینه توقف ایدر سلب ایسه وجود موضوع اقتضا ایتمز نته‌کیم قضیهٔ حملیه فصلنده مرور ایلدی.

تناقض بروجه بالا حملیه‌لرده اولدیغی کبی شرطیه‌لرده دخی اولور .

نته‌کیم (هرنه‌زمان کونش طوغار ایسه کوندوز اولور) قضیه‌سنك نقیضی (بعضا کونش طوغار ایسه کوندوز اولور دکلدر) قضیه‌سیدر و (هیچ بروقت کونش طوغار ایسه کیجه اولور دکلدر) قضیه‌سنك نقیضی (بعضا کونش طوغار ایسه کیجه اولور) قضیه‌سیدر .

مبحث ثانی

(عکوس قضایا بیانده‌در)

عکس ایکی قسمدر که عکس مستوی وعکس نقیضدر

عکس مستوی برقضیه‌نك ایجاب وسلبی وصدق وکذبی حالی اوزره قالەرق موضوعی محمول ومحمولی موضوع قیلنمقدر .

یعنی هرقنغی ماده ده اولورسه اولسون اصل قضیه موجبه ایسه ینه موجبه وسالبه ایسه ینه‌سالبه اولمق وصادق ایسه‌ینه صادق وکاذب ایسه‌ینه کاذب قالمق اوزره موضوعی محمول ومحمولی موضوع قیلنمقدر .

ایشته اصل قضیه‌نك بویله تبدیل وتغییرینه عکس تعبیراولندیغی کبی بعضا بوتغییر ایله حاصل اولان قضیه‌یه دخی عکس دینلور .

موجبهٔ کلیه عکس مستوی ایله موجبهٔ کلیه‌یه منعکس اولماز

زیرا هر انسان حیواندر قضیه‌سی صادق اولور حالبوکه هرحیوان انساندر قضیه‌سی صادق اولماز

بناءعلی‌ذلك موجبهٔ کلیه‌نك عکس مستویسی موجبهٔ جزئیه اولور

نته‌کیم هر انسان حیواندر قضیه‌سنك عکس مستویسی بعض حیوان انساندر قضیه‌سیدر

کذلك موجبهٔ جزئیه‌نك عکس مستویسی دخی موجبهٔ جزئیه‌در

نته‌کیم بعض بیاض انساندر قضیه‌سی بعض انسان بیاضدر قضیه‌سنه منعکس اولور

وبعض حیوان انساندر قضیه‌سی بعض انسان حیواندر قضیه‌سنه منعکس اولور

سالبهٔ کلیه عکس مستوی ایله سالبهٔ کلیه‌یه منعکس اولور .

نته‌کیم هیچ بر انسان حجر دکلدر قضیه‌سی صادق اولیجق عکس مستویسی اولان هیچ برحجر انسان دکلدر قضیه‌سی دخی صادق اولور

وسالبهٔ جزئیه‌نك لزوما عکس مستویسی یوقدر .

زیرا بعض مواددە عکسی صادق اولور ایسه‌ده بعض مواددە صادق اولماز .

نته‌کیم بعض انسان حجر دکلدر قضیه‌سی صادق اولدیغی کبی بعض حجر انسان دکلدر قضیه‌سی دخی صادق اولور ایسه‌ده بعض حیوان انسان دکلدر قضیه‌سی صادق اولدیغی حالده بعض انسان حیوان دکلدر قضیه‌سی صادق اولماز .

اهل منطقك نظری ایسه کلیاته منحصر اولدیغندن او یله خصوص
مادهیه اعتبار ایتمیوب سالبهٔ جزئیه نك عكس مستویسی یوقدر دیرلر .

عکس نقیض بر قضیه نك ایجاب وسلبی وصدق وکذبی
کماکان باقی اوله رق موضوعنك نقیضی محمول ومحمولنك
نقیضی موضوع قیلمقدر
عکس مستویده سالبه لرك حکمی نه ایسه عکس نقیضده
موجبه لرك حکمی اودر وآنده موجبه لرك حکمی نه ایسه
بونده دخی سالبه لرك حکمی اودر
بناء علی ذلك موجبهٔ کلیه نك عکس نقیضی موجبهٔ کلیه در .
نته کیم هر انسان حیواندر قضیه سنك عکس نقیضنده
هر لاحیوان لاانساندر وبعبارهٔ اخری هر نه که حیوان
اولمیه انسان دکلدر دینلور
وموجبهٔ جزئیه نك لزوما عکس نقیضی یوقدر
وسالبهٔ کلیه ایله سالبهٔ جزئیه نك عکس نقیضی سالبهٔ
جزئیه اولور .

کرك عکس مستوی وکرك عکس نقیض بر وجه بالا حملیه لرده جاری
اولدیغی کبی متصلهٔ لزومیه ده دخی جاری اولور
نته کیم هر نه زمان کونش طوغمش اولور ایسه کوندوز اولور قضیه سنك
عکس مستویسی بعضا کوندوز اولور ایسه کونش طوغمش اولور قضیه سی
اولور عکس نقیضنده دخی هر نه زمان کوندوز اولماز ایسه کونش طوغمش
اولماز دینلور
دیکر قضایای شرطیه یه کلنجه متصلهٔ اتفاقیه نك مقدم وتالیسی بیننده
رابطهٔ لزوم واستلزام اولمدیغی جهتله بونلرك عکسنده فائده یوقدر .

قضایای منفصله ده ایسه جزلرك یکدیکره نسبتله امتیازی اولمدیغندن
بونلرك عکسنه اصلا اعتبار یوقدر .

باب ثانی

(صور اقیسه بیاننده اولوب بش فصلی مشتملدر)

فصل اول

(قیاسك تعریف وتقسیمی بیاننده در)

انسان بر قضیه یی علی وجه الاذعان بیلمك ایستدکده
فکر ایله بو مقصدینی اکتساب ایلر
شویله که اول قضیه یه مناسب و کندوسنجه معلوم
ومصدق اولان قضیه لری بولوب یکدیکریله ترکیب
وترتیب ایدرك بر دلیل یپار وانکله اول قضیه یه
علم تصدیقی حاصل ایدر
مثلا سن آهو دیدکلری حیوانی هیچ کورمدیکك حالده
قیرده آنی کورسه‌ك طاش یا اغاج یاخود حیوان اولمق
احتماللری خاطر یکه کله بیلور فقط آهوسنی کوروبده
قاچمغه باشلادیغی کبی کورورسین که کندو اراده سیله
حرکت ایدیور یعنی کندو کندویه قوشوب کیدیور
ویلورسین که کندو کندویه قوشوب کیدن شی حیواندر
ایشته بو ایکی قضیه یی بر یره کتوره رك بر دلیل یاپوب
انك بر حیوان اولدیغنه حکم ایدرسین .
کذلك فرض ایدهلم که قرق سکز قیه پرنجك قاچ غروشه اولدیغنی

بیلورز اما اون ایکی قیه پرنجك یتمش ایکی غروشه آلندیغنی بیلورز ایشته بو معلوماتمزدن مجهولمز اولان عددی استخراج ایده بیلورز شویله که اون ایکینك یتمش ایکی یه نسبتی قرق سکزك مجهول اولان عدده نسبتی کبی اولدیغنی تفکر ایدرك علم حسابده بیان اولنان اربعهٔ متناسبه قاعده سیله اون ایکی قیه پرنج یتمش سکز غروشه اولیجق قرق سکز قیه پرنجك ایکیوز سکسان سکز غروشه اولدیغنی استخراج ایدرز .

وکذلك بیلورزکه برخط مستقیم اوزرینه واقع اولان دیکر برخط مستقیمك ایکی طرفنده کی زاویه لر یا قائمه اوله رق یکدیکره مساوی اولورلر و یاخود بری منفرجه اوله رق قائمه دن بیوك و دیکری حاده اوله رق قائمه دن کچوك اولور ایشته بو معلوماتمزی علم هندسه ده بیان اولندیغی اوزره ترتیب ایدرك بردلیل یاپوب اندن دیکر برقضیه استنباط ایلرز

شویله که (برخط مستقیم اوزرینه واقع اولان دیکر برخط مستقیم اکرعمود ایسه ایکی طرفنده کی زاویه لر قائمه اولورلر واکر عمود دکل ایسه ایکی طرفنده کی زاویه لرك بری منفرجه اوله رق قائمه دن بیوك و دیکری حاده اوله رق قائمه دن کچوك اولور و منفرجه طرفندن برعمود چیقاردیغمزده انك ایکی طرفنده حادث اولان زاویهٔ قائمه لرك مجموعی اول زاویهٔ منفرجه ایله حاده نك مجموعنه منطبق اولدیغندن بو منفرجه ایله حاده نك مجموعی ایکی قائمه یه مساوی اولور) دیو ترتیب ایتدیکمز دلیل ایله ثابت اولورکه برخط مستقیم اوزرینه واقع اولان دیکر خط مستقیمك ایکی طرفنده کی زاویه لر یا قائمه اولورلر ویاخود ایکی قائمه یه مساوی اولورلر .

ایشته انسان دائما بویله معلومی اولان قضیه لردن دلیللر ترتیب ایله هنوز معلوم ومصدق اولمیان نتیجه لری اکتساب ایدر علوم ومعارف وصنایع دخی بو طریق ایله ترقی ایدوب کیدر بناءً علیه علومك تزایدی تلاحق افکار ایله دردیرلر

بو تفصیلاتدن اکلاشلدیغی اوزره بر دلیل ایکی یاخود دها زیاده قضیه لردن مرکب بر فقره درکه انك تصدیقی دیکر بر قضیه نك تصدیقنی مستلزم اولور

دلیلك بو وجهله مستلزم اولدیغی قضیه دعوی ومطلوب ونتیجه تسمیه اولنور ودلیلك جزلری اولان قضیه لرك هر برینه مقدمه دینلور

دلیلك نتیجه سی مقدمه لرینك اخسنه تابعدر مثلا کلیه یه نسبتله جزئیه وموجبه یه نسبتله سالبه اخس اولدیغندن بر دلیلك بر مقدمه سی کلیه ودیکری جزئیه ایسه نتیجه سی جزئیه چیقار وبر مقدمه سی موجبه ودیکری سالبه ایسه نتیجه سی سالبه چیقار کذلك مقدمه لرك بری یقینی ودیکری ظنی ایسه نتیجه سی ظنی چیقار .

دلیل اوچ قسمه منقسم اولور شویله که دلیل یاکلی ومطرد اوله رق بالذات نتیجه یی مستلزم اولور یاخود بالذات مستلزم اولمیوب بلکه بر یابانجی مقدمه واسطه سیله مستلزم اولور ویاخود کلی وقطعی اوله رق مستلزم اولمیوب بلکه جزئیت اوزره مستلزم اولور

قسم اول قیاسدرکه بو بابده مقصد اصلی انك مباحثی اولوب زیرده تفصیلا بیان اولنه جقدر

قسم ثانی قیاس مساوات دیدکلری دلیل کبی وقسم ثالث اماره دلیللری کبی در

قیاس مساوات ایکی قضیه دن مرکب بردلیلدرکه اولکی قضیه نك محمولنك متعلقی ایکنجی قضیه ده موضوع اولور و برمقدمهٔ اجنبیه واسطه سیله نتیجه یی مستلزم اولور

نته کیم (ایکی ایله دردك مجموعی التی یه مساویدر التی دخی اوچ ایله اوچك مجموعنه مساویدر) دیو ترتیب ایتدیکمز دلیل برقیاس

مساوات اولوب (ایکی ایله دردك مجموعی اوچ ایله اوچك مجموعنه مساویدر) نتیجه سنی مستلزم اولور لکن استلزامی بالذات اولمیوب انجق بو بابجی مقدمه نك واسطه سیله در واول مقدمه دخی (هرنه كه برشیئك مساویسنه مساوی اوله اول شیئه مساویدر) قضیه سیدر ومقدمهٔ اجنبیه صادق اولماز ایسه مطلوب حاصل اولماز

نته کیم (انسان جاده مباینده جماد دخی حیوانه مباینده) دیدیکمزده (انسان حیوانه مباینده) نتیجه سی چیقماز زیرا بونك مقدمهٔ اجنبیه سی اولان (برشیئه مباینك مباینی اول شیئه مباینده) قضیه سی صادق دکلدر

کذلك (ایکی دردك نصفیدر درت دخی سکزك نصفیدر) دیدیکمزده ایکی سکزك نصفی اولمق لازم کلمز زیرا برشیئك نصفنك نصفی اول شیئك نصفی دکلدر

وکذلك (اینجوحقه نك ایچنده در حقه دخی صندق ایچنده در) کلامز برقیاس مساوات اولوب (اینجو صندق ایچنده در) نتیجه سنی مستلزم اولور زیرا بونك مقدمهٔ اجنبیه سی اولان (برظرفك ایچنده کی مظروفك ایچنده بولنان شی اول ظرفك ایچنده اولور) قضیه سی صادقدر فقط بو دخی ظروف خارجیه یه مخصوصدر یوخسه ظرفلرك بری ذهنی اولورسه مقدمهٔ اجنبیه صادق اولماز بوجهتله استلزام دخی بولنماز نته کیم (اجتماع نقیضین ذهنده موجود در ذهن دخی خارجده موجود در) قضیه لری صادق ایکن نتیجه کاذب اولور

دلیلك قسم ثالثندن اولان اماره دلیللرنده استلزام جزئی بولنمق حسبیله ظنی مفید اولور لکن علم یقینی حاصل ایتمز

نته کیم قاره بولوتلر یغمورك یاغمسنه دلیل ایسه ده چوق دفعه تخلف ایتدیکندن مجرد برظنی موجب اولور

استقراء ناقص ایله تمثیل دخی دلیلك اشبو قسم ثالثندن معدوددر .

استقراء ناقص برکلینك اکثر جزئیاتنی تتبع ایله برحکم کلی اوزرینه استدلالدر

نته کیم حیوانك انواعنی تتبع ایتدیکمزده کوره یورزكه انسان وآت واینك وقیون وسائر معلومز اولان حیوانلرك تمساح دینلان بالقدن

ماعداسی اغزیله برشی چکنز ایکن هپ الت چکه سنی اوینادیيور اویله ایسه تمساحدن ماعدا حیوانلر هپ الت چکه سنی اوینادر دیو حکم ایلرز لکن انواع حیواناتك کافه سی کوریلوبده تحقیق واستقصا اولنمامش ایدوکندن بو حکممز ظنی در

اما استقراء تام زیرده بیان اولنه جغی وجهله قیاس مقسم قبیلندن اوله رق علم یقینی افاده ایدر

تمثیل ایکی شیئك برسببده اشتراکلرینه بناء برنده برحکم بولندیغندن دیکرینه دخی اول حکمی اثبات ایلکدر

نته کیم ترکیده عالم اوطه کبیدر یعنی اوطه نصل مرکب ایسه عالم دخی اویله مرکبدر اوطه ایسه حادثدر اویله ایسه عالم دخی حادثدر دیدیکمزده بردلیل تمثیلی اولور

ایشته بوکا اصطلاح فقهاده قیاس دینلور اما اهل منطق عندنده مجرد ظنی موجب وقیاس منطقینك تعریفندن خارجدر

برشمدی علم منطقده مقصد اصلی اولان قیاسك تعریف وبیاننه کله لم .

قیاس (قضیه لردن مرکب بردلیلدر كه هرنه وقت اول قضیه لر تسلیم اولنور ایسه اندن بالذات برقضیهٔ دیکر لازم کلور) دیو تعریف اولنور

نته کیم (عالم حادثدر زیرا عالم متغیردر وهر متغیر حادثدر اویله ایسه عالم حادثدر) دیدیکمزده اولا (عالم حادثدر) قضیه سی بردعوادر و (عالم متغیردر وهر متغیر حادثدر) قضیه لری ایکی مقدمه وایکیسنك مجموعی برقیاسدر ایشته بو قیاس تصدیق اولندیغی کبی مطلوب اولان (عالم حادثدر) نتیجه سنی بالذات مستلزم اولور

دعوى ومطلوب ونتيجه ديديكمز قضيه قياسك ايچنده مندرج اولور وبوجهتله قياس ايكى قسمه تقسيم اولنور . شويله كه نتيجه قياسده اكر يالكز مادة مندرج اولوبده صورة يعنى هيئت مجموعه سيله مندرج اولماز ايسه قياس اقترانى تسميه اولنور

نته كيم بالاده ايراد اولنان مثالده نتيجه نك هيئتى بوز يله رق موضوعى اولان عالم اولكى مقدمه ده ومحمولى اولان حادث ايكنجى مقدمه ده مندرج اولمغله قياس اقترانيدر

واكر نتيجه نك عينى ياخود نقيضى هم مادة وهمده صورة يعنى هيئتيله قياسده مندرج اولورسه قياس استثنائى تسميه قلنور

ونتيجه نك عينى مندرج ايسه استثنائى مستقيم ونقيضى مندرج ايسه استثنائى غير مستقيم دينلور

نته كيم (كوندوز موجود در) دعواسنى اثبات ايچون (زيرا هرنه زمان كونش طوغمش اولورسه كوندوز موجود در لكن كونش طوغمشدر) ديديكمزده بر قياس استثنائى مستقيم اولوب اندن مطلوبمز اولان (كوندوز موجود در) نتيجه سى چيقاركه هيئتيله قياسك اولكى مقدمه سنده مندرجدر

و (كونش طوغمش دكلدر) دعواسنى اثبات ايچون (اكر كونش طوغمش اوليدى كوندوز موجود اولوردى

حالبوكه كوندوز موجود دكلدر) ديديكمزده بر قياس استثنائى غير مستقيم اولوب اندن مطلوبمز اولان (كونش طوغمش دكلدر) نتيجه سى چيقاركه نقيضى كذلك هيئتيله قياسك اولكى مقدمه سنده مندرجدر

قياس استثنائينك مباحثى آزدر ابتدا آنى بيان ايده لم ده بعده قياس اقترانينك تفصيلاتنه كيريشه لم

فصل ثانى

(قياس استثنائى بياننده در)

قياس استثنائى ايكى مقدمه دن مركب اولوب اولكيسى دائما قضيهٔ شرطيه اولديغندن اكا مقدمهٔ شرطيه دينور .

وايكنجيسى كه اكثريا لكن يالنجق ياخود حالبوكه ديو باشلار بر قضيهٔ استثنائيه ديمك اولمسيله اكا دخى مقدمهٔ استثنائيه دينور

مقدمهٔ شرطيه نك موجبهٔ كليه اولمسى ومتصله ايسه لزوميه ومنفصله ايسه عناديه اولمسى شرطدر زيرا موجبهٔ كليه اولماز ايسه كلى ومطرد اوله رق نتيجه يى مستلزم اولماز قضاياى اتفاقيه ده ايسه اصلا استلزام يوقدر .

مقدمهٔ استثنائيه قياس استثنائى مستقيمده مقدمهٔ شرطيه نك بر جزئنى وضع واثبات ديمك اولمسيله واضعه

تسميه اولنور وقياس استثنائی غير مستقيمدر . مقدمهٔ شرطيه نك بر جزئنی رفع وسلب دیمك اولمسيله رافعه تسميه قيلنور

ومقدمهٔ شرطيه متصله ايسه مقدمك عينی استثنا تالينك عينی وتالينك نقيضی استثنا مقدمك نقيضی انتاج ايلر .

نته كيم (هرنه زمان كونش طوغمش اولورسه صفه ضيادار اولمق لازم كلور) كلاممزكه بر مقدمهٔ شرطيه‌در اكا (لكن كونش طوغمشدر) واضعه‌سنی ضم ايتديكمزده اشبو ايكی مقدمه‌نك مجموعی بر قياس استثنائی مستقيم اولوب (اويله ايسه صفه ضيادار‌در) ديو انتاج ايلر واول مقدمهٔ شرطيه‌يه (لكن صفه ضيادار دكلدر) رافعه‌سنی ضم ايتديكمزده بر قياس استثنائی غير مستقيم اولوب (اويله ايسه صفه ضيادار دكلدر) ديو انتاج ايلر

اما مقدمك نقيضی استثنا تالينك نقيضی انتاج ايتمديكی كبی تالينك عينی استثنا دخی مقدمك عينی انتاج ايلمز .

نته كيم مثال مذكورده (لكن كونش طوغمش دكلدر) دينلسه (صفه ضيادار دكلدر) ديو انتاج ايلمديكی كبی (صفه ضيادار در) دينلديكی تقديرده دخی (كونش طوغمشدر) ديو انتاج ايتمز .

زيرا متصلهٔ لزوميه‌نك مقدمی ملزوم وتاليسی لازمدر لازم ايسه ملزومه نسبتله اعمدر حالبوكه اخصك بولنمسی اعمك بولنمسنی واعمك بولنمامسی

اخصك بولنمامسنی اقتضا ايدرسه‌ده اعمك بولنمسی اخصك بولنمسنی واخصك بولنمامسی اعمك بولنمامسنی اقتضا ايلمز

نته كيم مثال مذكورده كونشك طوغمسی صفه‌نك ضيادار اولمسنی وصفه‌نك ضيادار اولمامسی كونشك طوغمامش اولمسنی مستلزم اولور اما كونشك طوغمامش اولمسی صفه‌نك ضيادار اولمامسنی وصفه‌نك ضيادار اولمسی كونشك طوغمش اولمسنی مستلزم اولماز زيرا صفه‌نك قنديل ايله دخی ضيادار اولمسی محتملدر

واكر دينلورسه‌كه تالی مقدمه مساوی اولدقده هر برينك عينی استثنا ديكرينك عينی وهر برينك نقيضی استثنا ديكرينك نقيضی منتج اولور .

نته كيم (هرنه زمان كونش طوغمش اولورسه كوندوز موجود اولمق لازم كلور) مقدمهٔ شرطيه‌سنه (لكن كونش طوغمشدر) واضعه‌سنی ضم ايتديكمزده (كوندوز موجود در) ديو منتج اولديغی كبی (لكن كوندوز موجوددر) واضعه‌سنی ضم ايتديكمزده دخی (كونش طوغمشدر) نتيجه‌سنی مستلزم اولور واول شرطيه‌يه (لكن كوندوز موجود دكلدر) رافعه‌سنی ضم ايتديكمزده (كونش طوغمش دكلدر) ديو منتج اولديغی كبی (لكن كونش طوغمش دكلدر) رافعه‌سنی ضم ايتديكمزده دخی (كوندوز موجود دكلدر) نتيجه‌سنی مستلزم اولور

بو سؤاله جوابا ديرزكه تالينك مقدمه مساوی اولديغی تقديرده تالينك عينی استثنا مقدمك عينی مستلزم ومقدمك نقيضی استثنا تالينك نقيضی مستلزم اولمسی صورت قياسدن ناشی ومنبعث اولميوب بو استلزام انجق خصوص ماده‌يه مبتنيدركه تالينك مقدمدن اعم اولديغی يرلرده بو استلزام بولنماز منطقجه معتبر اولان استلزام ايسه انجق كلی ومطرد اولان استلزام اولوب خصوص ماده‌يه مبنی اولان شيلره اعتبار اولنماز .

نته كيم محمولك موضوعه مساوی اولديغی صورتده موجبهٔ كليه عكس مستوی ايله موجبهٔ كليه‌يه منعكس اولور

مثلا (هر انسان ناطقدر) قضيه‌سنك عكس مستويسی اوله‌رق (هر ناطق انساندر) قضيه‌سی صادق اولور

لكن اهل منطق عندنده بويله خصوص ماده‌يه اعتبار اولمديغندن

عكس مستوى بحثنده موجبهٔ كليه موجبهٔ كليه يه منعكس اولماز
موجبهٔ كليه نك عكسى موجبهٔ جزئيه در ديرلر بز شمدى قضايای
منفصله دن مركب اولان قياس استثنائى بحثنه كله لم
قياس استثنائينك مقدمهٔ شرطيه سى منفصله اولديغى صورتده اكر
منفصلهٔ حقيقيه ايسه ايكى جزئندن برينك عينى استثنا ديكرينك
نقيضنى انتاج ايتديكى كبى برينك نقيضنى استثنا دخى ديكرينك
عينى انتاج ايدر بوجهتله اندن درت درلو نتيجه النه بيلور .
مثلا (ياشو عدد چفت اولور ياخود تك اولور) مقدمهٔ شرطيه سنى
تمهيد ايتدكدن صكره (لكن چفتدر) ديديكمزده (اويله ايسه
تك دكلدر) و (لكن تكدر) ديديكمزده (اويله چفت دكلدر)
و (لكن چفت دكلدر) ديديكمزده (اويله ايسه تكدر) و (لكن
تك دكلدر) ديديكمزده (اويله ايسه چفتدر) ديو انتاج ايلر .
و اكر مانعة الجمع ايسه يالكز ايكى جزدن برينك عينى استثنا ديكرينك
نقيضنى منتج اولور واندن انجق ايكى نتيجه النه بيلور
مثلا (يابوشى حجردر ياخود بوشى شجردر) مقدمهٔ شرطيه سنى تمهيد
ايتدكدن صكره (لكن حجردر) ديديكمزده (اويله ايسه شجر دكلدر) و
(لكن شجردر) ديديكمزده (اويله ايسه حجر دكلدر) ديو منتج اولور .
واكر مانعة الخلو ايسه يالكز ايكى جزدن برينك نقيضنى استثنا ديكرينك
عينى منتج اولور وبوندن دخى انجق ايكى نتيجه النه بيلور
مثلا (يابوشى لاحجردر ياخود بوشى لاشجردر) ديدكدن صكره (لكن
حجردر) ديديكمزده (اويله ايسه لاشجردر) و (لكن شجردر) ديديكمزده
(اويله ايسه لاحجردر) ديو منتج اولور .

فصل ثالث

(قياس اقترانينك اشكال اربعه سى بياننده در)

مطلوبك موضوعى (حد اصغر) ومحمولى (حد اكبر)
وقياسك ايكى مقدمه لرنده تكرر ايدن جزء مشترك (حد اوسط)

وحد اصغرك بولنديغى مقدمه (صغرى) وحد اكبرك
بولنديغى مقدمه (كبرى) وبو ايكى مقدمه نك تركبندن
حاصل اولان هيئت مجموعه (شكل) تسميه اولنور .
نته كيم (عالم حادثدر) دعواسنى اثبات ايچون (زيرا
عالم متغيردر وهر متغير حادثدر) ديديكمزده (عالم) حد
اصغر و (حادث) حد اكبر و (متغير) حد اوسط
و (عالم متغيردر) مقدمه سى صغرى و (هر متغير حادثدر)
مقدمه سى كبرى وبو ايكى مقدمه نك هيئت تركيبيه سى
برشكلدر
اشكال درتدر زيرا حد اوسط اكر صغراده محمول وكبراده
موضوع اولورسه شكل اولدر
واكر ايكيسنده دخى محمول اولورسه شكل ثانيدر
واكر ايكيسنده دخى موضوع اولورسه شكل ثالثدر
واكر صغراده موضوع وكبراده محمول اولورسه شكل
رابعدر
نته كيم بالاده مذكور اولان مثالده حد اوسط اولان
(متغير) صغراده محمول وكبراده موضوع اولمغله شكل
اولدن برقياس اولوب (عالم حادثدر) ديو نتيجه ويرر .
و (هر انسان حيواندر وهيچ برطاش حيوان دكلدر)
ديديكمزده شكل ثانيدن برقياس اولوب (هيچ بر انسان
طاش دكلدر) ديو نتيجه ويرر

و (هر انسان حیواندر وهر انسان ناطقدر) دیدیکمزده
شکل ثالثدن برقیاس اولوب (بعض حیوان ناطقدر)
دیو نتیجه ویرر

و (هر انسان حیواندر وهر ناطق انساندر) دیدیکمزده
شکل رابعدن برقیاس اولوب (بعض حیوان ناطقدر)
دیو نتیجه ویرر

شکل اولده صغرانك موجبه وکبرانك کلیه اولمسی شرطدر
بو شرطه رعایت اولنمازایسه عقیم اولوب مطرد اوله رق
نتیجه ویرمز

بناءً علی ذلك شکل اولك منتج اولان ضربلری یعنی
نوعلری درتدر

ضرب اول   ایکی مقدمه سی دخی موجبهٔ کلیه اولوب
موجبهٔ کلیه یی منتج اولور

نته که (هر جسم مرکبدر وهر مرکب حادثدر) دیدیکمزده
(هر جسم حادثدر) دیو نتیجه ویرر

ضرب ثانی   صغراسی موجبهٔ کلیه وکبراسی سالبهٔ کلیه
اولوب سالبهٔ کلیه یی منتج اولور

نته کیم (هر جسم مرکبدر وهیچ بر مرکب قدیم دکلدر)
دیدیکمزده (هیچ برجسم قدیم دکلدر) دیو نتیجه ویرر .

ضرب ثالث   صغراسی موجبهٔ جزئیه وکبراسی موجبهٔ
کلیه اولوب موجبهٔ جزئیه یی منتج اولور

نته که (اجسامك بعضیسی مرکبدر وهر بر مرکب حادثدر)
دیدیکمزده (اجسامك بعضیسی حادثدر) دیو نتیجه
ویرر .

ضرب رابع   صغراسی موجبهٔ جزئیه وکبراسی سالبهٔ
کلیه اولوب سالبهٔ جزئیه یی منتج اولور

نته که (اجسامك بعضیسی مرکبدر وهیچ برمرکب
قدیم دکلدر) دیدیکمزده (اجسامك بعضیسی قدیم
دکلدر) دیو نتیجه ویرر

قضیهٔ شخصیه قضیهٔ کلیه حکمنده اولوب شکل اولده
کبری اوله بیلور

نته که (شوکلان موسی افندیدر موسی افندی کاتب
ماهردر) دیدیکمزده (شوکلان کاتب ماهردر) دیو نتیجه
ویرر .

شکل ثانیده دخی ایکی مقدمه سندن برینك موجبه ودیکرینك سالبه
وکبراسنك بهمه حال کلیه اولمسی شرطدر

بناءً علی ذلك شکل ثانینك دخی ضروب منتجه سی درتدر

وضرب اول وثانیسی سالبهٔ کلیه یی وضرب ثالث ورابعی سالبهٔ جزئیه یی
انتاج ایدر

مثاللری وجه آتی ترتیب اوزره ذکر اولنور شویله که (هر جسم مرکبدر
وهیچ برنفس ناطقه مرکب دکلدر) دیدیکمزده (هیچ برجسم نفس
ناطقه دکلدر) دیو نتیجه ویرر

و (اجسام مولده دن هیچ بری بسیط دکلدر وهر قدیم بسیطدر)
دیدیکمزده (اجسام مولده دن هیچ بری بسیط دکلدر) دیو نتیجه ویرر .
و (اجسامك بعضیسی مرکبدر وهیچ برقدیم مرکب دکلدر) دیدیکمزده

(اجسامك بعضيسى قديم دكلدر) ديو نتيجه ويرر
و (اجسامك بعضيسى بسيط دكلدر وهر قديم بسيطدر) ديديكمزده
(اجسامك بعضيسى قديم دكلدر) ديو نتيجه ويرر

شكل ثالثده دخى صغراسنك موجبه وايكى مقدمه سندن برينك بهرحال كليه اولمسى شرطدر وضروب منتجه سى التيدر بعضيلرى موجبهٔ جزئيه يى و بعضيلرى سالبهٔ جزئيه يى منتج اولور ارتق بونلرى تعداد وتفصيل ايله اطناب كلامه حاجت كورلمز

شكل رابعده دخى ياصغراسنك كليه اولمسيله برابر ايكى مقدمه سنك دخى موجبه اولمسى وياخود ايكى مقدمه سندن بريسنك كليه اولمسيله برابر بريسنك موجبه وديكرينك سالبه اولمسى صورتلرندن برى بولنمق شرطدر وموجبهٔ كليه يى اصلا منتج اولميوب اكثريا شكل ثالث كبى ياموجبهٔ جزئيه يى وياخود سالبهٔ جزئيه يى منتج اولور فقط برضربنده يعنى صغراسى سالبه اوله رق ايكى مقدمه سى دخى كليه اولديغى صورتده سالبهٔ كليه يى انتاج ايدر

نته كيم (هر بر انسان حجر دكلدر وهر ناطق انساندر) ديديكمزده
(هيچ برحجر ناطق دكلدر) ديو نتيجه ويرر

الحاصل شكل اولدن محصورات اربعه نك هر برى استنتاج اولنور وشكل ثانيدن يالكز سالبه لر وشكل ثالثدن يالكز جزئيه لر وشكل رابعدن كذلك جزئيه لر ايله برده سالبهٔ كليه استنتاج اولنوب اشرف محصورات اولان موجبهٔ كليه يى شكل اولدن بشقه هيچ بريسى انتاج ايلمز

واشبو اشكال اربعه دن كثيرالاستعمال واصل معيارالعلوم شكل اولدر زيرا آنك ترتيبى نظم طبيعى اوزره در

شويله كه محمول بعضا موضوعه مساوى اولورسه ده اكثريا اندن اعمدر بو جهتله برمفهومك برموضوعه محمول اولمسى موضوعه شمولى وموضوعك آنده اندراجى ديمك اولور ذهن ايسه مشمولدن شامله قولايلقله انتقال ايدر و بوطريقله حد اصغرى حد اوسطه وحد اوسطى حد اكبره درج ايتدكدنصكره حد اوسطى اره دن طى ايتديكى كبى نتيجه يه واصل اوليويرر .
شكل رابع ايسه شكل اولك طبان طبانه ضدى اولديغى جهتله طبيعتدن پك بعيددر .

وشكل ثانينك ثالث و رابعه نسبتله استعمالى دها زياده در

وشكل اولك انتاجى بيندر اما ديكر شكللرك انتاجى خفى اولوب شكل اوله رد ايله ياخود ديكر دليللر ايله اثبات اولنور بورالرى كتب مطوله ده مفصلا مذكوردر بورساله مزك اوقدر تفصيله تحملى يوقدر فقط ايضاح مقام ايچون بعضيلرينى بوراده بيان ايده لم

شويله كه شكل ثانينك ضرب اولنده كبراىى مستويا عكس ايتديكمزده شكل اوله رد اولنمش اولور وضرب ثانيسنده كبراىى صغرى وصغرانك عكس مستويسنى كبرى قيلوب بعده نتيجه سنى دخى مستويا عكس ايتديكمزده شكل اولك ضرب ثانيسنه رد ايدلمش اولور

وشكل ثالثدن بروجه بالا (هرانسان حيواندر وهرناطق انساندر) ديو ايراد ايتديكمز مثالده صغراىى مستويا عكس ايتديكمزده شكل اولك ضرب ثالثنه رد ايدلمش اولور

وكذلك (هرجسم مركبدر وبعض جسم حادثدر) ديديكمزده شكل ثالثدن برقياس اولوب (بعض مركب حادثدر) ديو نتيجه ويرر بونك صغراسنى كبرى وكبراسنك عكس مستويسنى صغرى قيلوب (بعض حادث جسمدر وهرجسم مركبدر) ديديكمزده شكل اولدن برقياس اوله رق (بعض حادث مركبدر) ديو نتيجه ويرر و بو نتيجه يى مستويا عكس ايتديكمزده مطلوبمز اولان (بعض مركب حادثدر) نتيجه سى ميدانه چيقار .

وشكل رابعدن بروجه بالا (هرانسان حيواندر وهر ناطق انساندر اويله ايسه بعض حيوان ناطقدر) ديو ايراد ايتديكمز مثالده صغراىى كبرى وكبراىى صغرى قيلوب (هرناطق انساندر وهر انسان حيواندر) ديديكمزده شكل اولدن (هرناطق حيواندر) نتيجه سنى ويرر بونتيجه نك عكس مستويسى ايسه (بعض حيوان ناطقدر) قضيه سى اولور .

ينه شكل رابعدن بروجه بالا (هيچ بر انسان حجر دكلدر وهرناطق انساندر) ديو ايراد ايلديكمز مثالكه (هيچ برحجر ناطق دكلدر) ديو نتيجه ويرر بونده دخى صغراىى كبرى وكبراىى صغرى قيلوب (هر ناطق انساندر وهيچ بر انسان حجر دكلدر) ديديكمزده شكل اوله رد اولنه رق (هيچ برناطق حجر دكلدر) نتيجه سى حاصل اولوب سالبهٔ كليه ايسه مستويا سالبهٔ كليه يه منعكس اولديغندن بونتيجه يى

عکس ایتدیکمزده اصل مطلوب اولان (هیچ برحجر ناطق دکلدر) نتیجه سی چیقار

و (هر انسان حیواندر وهیچ برفرس انسان دکلدر) دیدیکمزده شکل رابعدن برقیاس اولوب (بعض حیوان فرس دکلدر) دیو نتیجه ویرر زیرا ایکی مقدمه سنی دخی مستویا عکس ایتدیکمزده شکل اولدن (بعض حیوان انساندر وهیچ برانسان فرس دکلدر) قیاسی حصوله کله رك مذکور نتیجه یی ویرر

بروجه بالا حد اوسط اکر صغراده موضوع یا محمول اولورسه قیاس متعارف تسمیه اولنور بالاده ایراد اولنان مثاللر هپ بو قبیلدندر .

واکر موضوع یا محمول اولمیوب ده ایکیسندن برینك متعلقاتندن اولورسه قیاس غیرمتعارف تسمیه اولنور وقیاس متعارف کبی بالذات نتیجه یی مستلزم اولور و بوندن دخی اشکال اربعه منعقد اولور وهرشکلنده بروجه بالا معین اولان شرطلره رعایت اولنمق لازم کلور

نته که (اینجو محصول صدفدر وهر صدف حیوان بحریدر) دیدیکمزده حد اوسط اولان صدف صغراده محمول اولمیوب انجق محمولك مضاف الیهی اوله رق کبراده دخی موضوع اولمغله شکل اولدن برقیاس غیرمتعارف اولوب (اینجو محصول حیوان بحریدر) دیو نتیجه ویرر

کذلك (ولی اغا موسی افندینك اوغلیدر موسی افندی برکاتب ماهردر) دیدیکمزده حد اوسط اولان موسی افندی صغراده محمولك مضاف الیهی وکبراده موضوع اولمغله شکل اولدن برقیاس غیرمتعارف اولوب (ولی اغا برکاتب ماهرك اوغلیدر) دیو نتیجه ویرر

و (اینجو محصول صدفدر وهیچ برحیوان بری صدف دکلدر) دیدیکمزده حد اوسط اولان صدف صغراده محمولك مضاف الیهی وکبراده نفس محمول اولمغله شکل ثانیدن برقیاس غیر متعارف اولوب (اینجو محصول حیوان بری دکلدر) دیو نتیجه ویرر

سائر شکللر دخی بونلره قیاس اولنه

معلوم اوله که قیاس غیرمتعارفده صغری ایله کبرانك محموللری متحد اولدیغی صورتده قیاس مساوات هیئتنه کیروب اندن ایکی درلو نتیجه النور .

شویله که محموللرك ایکیسی دخی نتیجه ده اثبات اولنورایسه قیاس غیر متعارف اولوب بالذات نتیجه یی مستلزم اولور واکر محموللرك بریسی اسقاط اولنه رق نتیجه النور ایسه قیاس مساوات اوله رق بالذات نتیجه یی مستلزم اولمیوب بلکه بالاده بیان اولندیغی اوزره نتیجه سنك صادق اولمسی مقدمهٔ اجنبیه نك صادق اولمسنه منوطدر .

مثلا (ایکی ایله دردك مجموعی اوچ ایله اوچك مجموعنه مساویدر واوچ ایله اوچك مجموعی التی یه مساویدر) دیدیکمزده (ایکی ایله دردك مجموعی التینك مساویسنه مساویدر) نتیجه سی بالذات لازم کلوب بواعتباره کوره قیاس غیر متعارف اولور واکر (ایکی ایله دردك مجموعی التی یه مساویدر) نتیجه سی النورایسه قیاس مساوات اولوب بونتیجه یی انجق مقدمهٔ اجنبیه واسطه سیله مستلزم اولور ومقدمهٔ اجنبیه سی (برشیئه مساوینك مساویسی اول شیئه مساویدر) قضیه سی اولوب بو ایسه صادق اولدیغندن مذکور نتیجه دخی صادقدر .

کذلك (ایکی دردك یاریسیدر ودرت سکزك یاریسیدر) دیدیکمزده بالذات (ایکی سکزك یاریسنك یاریسیدر) دیو نتیجه ویروب قیاس غیرمتعارف اولور واکر (ایکی سکزك یاریسیدر) دیونتیجه النورایسه قیاس مساوات اولور ویارمك یاریسی ربع اولمق حسبیله بوقیاس مساواتك مقدمهٔ اجنبیه سی اولان (یارمك یاریسی یارمدر) قضیه سی صادق اولمدیغندن اول نتیجه دخی صادق اولماز

تمثیل دخی بووجهله درکه ادات تشبیه ایله برابر نتیجه النورسه قیاس غیرمتعارف اولور واکر ادات تشبیه طی اولنه رق نتیجه النورسه دلیل تمثیلی اولور

نته کیم (عالم اوطه کبیدر واوطه ایسه حادثدر اویله ایسه عالم حادث کبیدر) دینلورسه قیاس غیر متعارف اولور واکر (اویله ایسه عالم حادثدر) دیو نتیجه النورسه ظنی مفید اولان دلیل تمثیلی قبیلندن اولور .

قیاس اقترانی بروجه بالا یالکز حملیه لردن ترکب ایدرسه اقترانی حملی تسمیه اولنور

واكر یالكز شرطیه لردن یاخود حملیه ایله شرطیه دن تركب ایدرسه اقترانیٔ شرطی تسمیه قلنور اقترانیٔ حملی بالاده بر تفصیل بیان اولندی اقترانیٔ شرطی دخی فصل آتیده بیان ایدیله جكدر

فصل رابع

(اقترانیٔ شرطی بیانندەدر)

اقترانیٔ شرطی یا ایكی متصله دن ویا ایكی منفصله دن یاخود متصله ایله حملیه دن ویاخود منفصله ایله حملیه دن ویاخود متصله ایله منفصله دن تركب ایدر بووجهله اقترانیٔ شرطی بش قسمه منقسم اولور

قسم اول كه ایكی متصله دن تركب ایدر بونده اقترانیٔ حملی كبی اشكال اربعه منعقد اولور

شویله كه حد اوسط اكر صغراده تالی وكبراده مقدم اولورسه شكل اول واكر ایكیسنده دخی تالی اولورسه شكل ثانی واكر ایكیسنده دخی مقدم اولورسه شكل ثالث واكر صغراده مقدم وكبراده تالی اولورسه شكل رابعدر نته كه (هرنه زمان كونش طوغارسه كوندوز اولور وهرنه زمان كوندوز اولورسه ایدینلق اولور) دیدیكمزده شكل اولدن برقیاس شرطی اولوب (اویله ایسه هرنه زمان كونش طوغارسه ایدینلق اولور) دیو نتیجه ویرر

و (هرنه زمان صفه ایدینلق اولورسه كوندوز اولور دكلدر وهرنه زمان كونش طوغمش اولورسه كوندوز اولور اویله ایسه هرنه زمان صفه ایدینلق اولورسه كونش طوغمش اولور دكلدر) دیدیكمزده شكل ثانیدن برقیاس اقترانیٔ شرطی اولور

و (هرنه زمان كونش طوغارسه صفه ضیادار اولور وهرنه زمان كونش طوغارسه كوندوز اولور اویله ایسه بعضا صفه ضیادار اولورسه كوندوز اولور) دیدیكمزده شكل ثالثدن اولور

و (هرنه زمان كونش طوغارسه صفه ضیادار اولور وكوندوز اولورسه كونش طوغمش اولور اویله ایسه بعضا صفه ضیادار اولورسه كونش طوغمش اولور) دیدیكمزده شكل رابعدن اولور

قسم ثانی كه ایكی منفصله دن تركب ایدر ایكی مقدمه سندن برینك كلیه وهر برینك موجبه اولمسی وایكیسنك دخی یامنفصلهٔ حقیقیه یاخود مانعة الخلو اولملری شرطدر . نته كه (یاعدد تك اولور یاخود عدد چفت اولور ویاچفت دخی تك قسملره منقسم اولور یاخود چفت قسملره منقسم اولور) دیدیكمزده (یاعدد تك اولور یاخود تك قسملره منقسم اولور ویاخود چفت قسملره منقسم اولور) دیو نتیجه ویرر .

اشبو قسم ثانیده مقدم وتالینك جزلری تكرر ایدوب بووجهله اشكال

اربعه منعقد اولور وحملیه‌لر بیننده معتبر اولان شرطلر بوجزء مشترکلر بیننده ارانور .

قسم ثالث که متصله ایله حملیه‌دن ترکب ایدر بونده متصله صغری وحملیه کبری اولوب تکرر ومشارکت دخی صغرانك تالیسیله کبری بیننده بولنه‌رق اشکال اربعه منعقد اولور و برقضیهٔ شرطیه‌یی انتاج ایدر

نته که (هرنه زمان برشی مرکب اولورسه متغیر اولور وهر متغیر حادثدر) دیدیکمزده شکل اولدن برقیاس شرطی اولوب (هرنه‌زمان برشی مرکب اولورسه حادث اولور) دیو نتیجه ویرر .

و (هرنه‌زمان برشی جسم اولورسه متحیزدر وهیچ برمتحیز قدیم دکلدر) دیدیکمزده شکل ثانیدن برقیاس شرطی اولوب هرنه‌زمان برشی جسم اولورسه قدیم دکلدر) دیو نتیجه ویرر . دیکر شکللر دخی بونلره قیاس اولنه .

قسم رابع که منفصله ایله حملیه‌دن ترکب ایدر بونده‌اکر حملیه‌نك عددی اجزاء منفصله‌نك عددینه کوره اولدیغی حالده اشبو حملیه‌لرك محمولری دخی متحد اولورسه برقضیهٔ حملیه‌یی منتج اولور ایشته بوکا قیاس مقسم دینلور بونده منفصله‌نك موجبهٔ کلیه اولمسیله برابر یا حقیقیه وياخود مانعة الخلو اولمسی دخی شرطدر

نته که (موالید یامعدن اولور ویانبات اولور ویاخود حیوان اولور معدن ایسه مرکبدر نبات دخی مرکبدر

حیوان دخی مرکبدر) دیدیکمزده منفصله ایله حملیه‌دن مرکب برقیاس شرطی اولوب (موالید مرکبدر) دیو نتیجه ویرر .

مرویدرکه برتاریخده دشمن قارشوسنده بولنان براردوینك انسزین دشمن باصمغله نوبتجی بولنان قره‌غوللرك محاکمه‌سنده کندولرینه (اکرنوبت بکلیور ایدیسه‌کز نیچون اردویه خبر ویرمدیکز واکر نوبت بکله‌میور ایدیسه‌کز نیچون قانونه مخالف حرکت ایلدیکز ایکی صورتده دخی قورشونه دیزلمکه مستحقسکز) دیو اول قره‌غوللرك قورشونه دیزلملرینه حکم اولنمشدر

ایشته بومحاکمه برقیاس مقسمدر تصویری بووجهله درکه (یابوقره غوللر دشمنك حرکتنی اردویه خبرویرمامشلردر یاخود نوبت بکله‌میوبده قانونه مخالف حرکت ایلشلردر دشمنك حرکتنی اردویه خبر ویرمیان قره غول ایسه قورشونه دیزلمکه مستحقدر نوبت بکله میوبده قانونه مخالف حرکت ایدن هرقره‌غول دخی قورشونه دیزلمکه مستحقدر اویله ایسه بوقره‌غوللر قورشونه دیزلمکه مستحقدر) .

واکر حملیه‌لرك محمولری مختلف اولور ایسه نتیجه‌سی شرطیهٔ منفصله اولور

نته که (موالید یا معدن اولور ویانبات اولور ویاخود حیوان اولور معدن ایسه جماددر نبات دخی نامیدر حیوان دخی حساسدر) دیدیکمزده (موالید یا جماد اولور یاخود نامی اولور وياخود حساس اولور) دیو نتیجه ویرر .

واکر حملیه‌نك عددی اجزاء منفصله‌نك عددندن اقل اولور ایسه کذلك منفصله‌یی انتاج ایدر

نته كه (مواليد يامعدن اولور ويانبات اولور وياخود حيوان اولور حيوان ايسه حساسدر) ديديكمزده (مواليد يامعدن اولور ويانبات اولور وياخود حساس اولور) ديو نتيجه ويرر .

كذلك (مواليد يامعدن اولور ويانبات اولورو ياخود حيوان اولور معدن ايسه جماددر نبات دخى ناميدر) ديديكمزده (مواليد ياجماد اولور ويانامى اولور وياخود حيوان اولور) ديو نتيجه ويرر .

قسم خامس كه متصله ايله منفصله دن تركب ايدر صغراسى متصله وكبراسى منفصلهٔ موجبه اولديغى حالده جزء مشترك مكرر اكر برنده مقدم وديكرنده تالى اولور ايسه نتيجه سى منفصله اولور واكر جزء مشترك مقدم وياتالينك جزئى اولورسه نتيجه سى متصله اولور .

نته كه (هرنه وقت اولورسه اولسون عالم حادث ايسه موجدى فاعل مختار اولمق لازم كلور وعالمك موجدى يافاعل مختار اولور ياخود فاعل موجب اولور) ديديكمزده (ياعالم حادث اولور ياخود موجدى فاعل مختار اولور) ديو نتيجه ويرر

و (هرنه وقت عالم متغير ايسه حادثدر حالبوكه دائما ياهر حادث ممكن اولور ياخود واجب اولميان واجب اولور) ديديكمزده (هرنه وقت عالم متغير ايسه دائما ياعالم ممكن اولور ياخود واجب اولميان واجب اولور) ديو نتيجه ويرر .

فصل خامس

(قياس مركب بيانندهدر)

قياس اكر يالكز ايكى مقدمه دن مركب اولورسه قياس

بسيط تسميه اولنور .

نته كه بالاده امثلهٔ كثيره سى مرور ايلدى .

واكر ايكيدن زياده مقدمه لردن مركب اولور ايسه قياس مركب تسميه اولنور وموصول النتايج ومفصول النتايج ديو ايكى قسمه تقسيم اولنور

شويله كه اكر هر قياس بسيطك نتيجه سى تصريح اولنه رق كندوسنه وصل ايله ديكر برقياس بسيط حاصل اولمق ايچون ديكر مقدمه يه ضم اولنورسه موصول النتايج دينلور واكر بسائطك بعضيلرندن نتيجه سى فصل اولنور ايسه مفصول النتايج دينلور

مثلا (شوقرالتى جسمدر) دعواسنى اثبات ايچون (زيرا شوقرالتى انساندر وهر انسان حيواندر اويله ايسه شوقرالتى حيواندر) دينلدكدنصكره (شوقرالتى حيواندر وهر حيوان جسمدر اويله ايسه شوقرالتى جسمدر) دينلدكده موصول النتايج قبيلندن اولور

واكر (شوقرالتى انساندر وهر انسان حيواندر وهر حيوان جسمدر اويله ايسه شوقرالتى جسمدر) دينلور ايسه مفصول النتايج قبيلندن اولور .

بالاده بيان اولنان قياس مقسم مفصول النتايج قبيلندن اولوب استقراء تام دخى قياس مقسمك برقسميدر

مثلا (عنصر يا آتش ويا هوا ياخود صو وياخود طوپراقدر آتش ايسه جوهردر هوا دخى جوهردر صوده جوهردر طوپراقده جوهردر اويله

ایسه عنصر جوهردر) کلامز استقراء تام اوله رق بر قیاس مقسمدر
قیاس مرکبك برقسمی دخی قیاس خلفیدر

قیاس خلفی بر قیاس اقترانی ایله بر قیاس استثنائی غیر مستقیمدن ترکب ایدر ومطلوبك نقیضنی ابطال ایله مطلوبی اثبات ایلر

مثلا (برشی کندینی یوقدن وار ایده مز) مسئله سنی اثبات ایچون (اکر بو قضیه صادق اولمسه نقیضی صادق اولور یعنی برشی کندینی یوقدن وار ایده بیلور و برشی کندینی یوقدن وار ایتسه اولجه موجود یعنی یوق ایکن وار اولمسی لازم کلور) چونکه یوق ایکن برشیئك اجراسنه مقتدر اوله میه جغی بدیهیدر (اویله ایسه مطلوبمز اولان مسئلهٔ مذکوره صادق اولمسه برشی یوق ایکن وار اولمسی لازم کلور) دیو نتیجه ویرر بو نتیجه یی شرطیه قیلوب تالیسنك نقیضنی استثنا ایتدیکمزده شویله که (مطلوبمز اولان مسئله صادق اولمسه برشی یوق ایکن وار اولمسی لازم کلور بو ایسه خلفدر یعنی باطلدر) دیدیکمزده (اویله ایسه مطلوبمز اولان مسئله صادقدر) دیو نتیجه ویرر .

باب ثالث

(موجهانه دائر اولوب ایکی فصلی مشتملدر)

فصل اول

(جهات قضایا حقنده اولوب ایکی مقصدی حاویدر)

مقصد اول

(قضایای موجهه بیاننده در)

بر قضیه نك موضوع ومحمولی بعض قیود ایله تقیید اولندقده اول قضیه نك صدقی قیدلر بنك دخی صحتنه توقف ایدر .

مثلا (موسی افندینك اوغلی دون تیمور یولی ایله ادرنه دن کلدی) دینلدکده اکر کلان موسی افندینك اوغلی اولمیوبده بکر افندینك اوغلی ایسه یاخود موسی افندینك اوغلی اولوبده برکون اول کلمش ویاخود تیمور یولی ایله کلمیوبده بحرا واپور ایله کلمش و یاخود تیمور یولی ایله چورلیدن کلمش اولسه قضیه صادق اولماز

وبعضا قضیه نك متضمن اولدیغی نسبت خبریه دخی بر قید ایله تقیید اولنور وقضیه نك صدقی اول قیدك دخی صحیح اولمسنه متوقف اولور ایشته اول قیده جهت قضیه دینلور .

مقدمینه کوره جهت قضیه نسبت ایجابیه نك برحال وکیفیتی اوله رق اوچه منحصردر یعنی وجوب وامتناع وامکاندر

مثلا باری تعالی حضرتلرینك وجودی واجبدر یعنی ذاتی وجودینی اقتضا ایدر وشریك البارینك وجودی ممتنعدر یعنی محالدرکه کندو کندوسنك خارجده موجود اولمامسنی اقتضا ایدر ومخلوقاتك وجودی ممکندرکه ممتنع اولسه لر وجوده کله مزلردی وذاتلری وجودلرینی اقتضا ایتمیوب عدملرندن برامر محال لازم کلمدیکی جهتله وجودلری واجب دخی دکلدر کذلك عنقانك وجودی ممکندرکه واجب اولسه هر وقت موجود اولمسی لازم کلوردی وموجود اولسه اندن برمحال لازم کلمیه جکندن ممتنع دخی دکلدر

وکذلك آتشك صیجاق اولمسی واجب وصوغوق اولمسی ممتنعدر اما سونمسی ممکندر

وجوب ضرورت دیمکدر یعنی برشیئك ضروری اولمسیدر ضرورت اکر ذات موضوعدن نشأت ایدرسه وجوب ذاتی دینلور

نته كه (الله تعالى حضرتلرى بالضروره ديريدر وهرشيئ عالمدر) دينلدكده بوحكمك ضرورتى وجوب ذاتيدر يعنى الله تعالانك ذاتندن ناشيدر زيرا الله تعالى حضرتلرى واجب الوجود اولوب عدمى محالدر يعنى امكانسزدر وذاتى بوصفتلرى موجبدر وضرورت اكر ذات موضوعدن نشأت ايلش اولمازايسه وجوب بالغير دينلور كرك ضرورت ذاتيه اولسون وكرك ضرورت وصفيه ياخود ضرورت وقتيه اولسون

مثلا انسان موجود اولدقجه ناطق اولمسى ضرورت ذاتيه ويازو يازار ايكن پارمقلرينك متحرك اولمسى ضرورت وصفيه وقمرك وقت حيلولتده منخسف اولمسى ضرورت وقتيه‌در

ايشته ضرورتك بواوچ قسمى دخى وجوب بالغيردر وجوب ذاتى دكلدر زيرا انسان وقمرك وجودلرى واجب دكلدركه حتى انلره بروصفك ثبوتى واجب بالذات اوله بيلسون

امكان برشى كندى وجود وعدمنى مقتضى اولمامق ديمك اولدرق ايكى قسمه منقسمدر قسم اول امكان خاص وقسم ثانى امكان عامدر

امكان خاص ايكى طرفدن يعنى هم وجود وهمده عدم طرفندن ضرورتى سلب ايتمكدر

(انسان كاتبدر) ديديكمز كبى كه انسانك كرك كاتب اولمسى وكرك كاتب اولماسى كندوسنجه برامر ضرورى دكلدر

امكان عام يالكز برطرفدن ضرورتى سلبدر

نته كيم (هر اتش صيجاقدر) ديديكمزده هر آتشك صيجاق اولماسنده ضرورت اولمديغى اكلاشيلور والاهيچ برآتش صيجاق اولمامق لازم كلور اما صيجاق اولمسنده ضرورت اولوب اولمديغى مسكوت عنه قالور وفى نفس الامر صيجاقلق آتشه نسبتله ضروريدر

الحاصل متقدمينه كوره جهت قضيه وجوب وامتناع وامكاندن عبارتدر واوچى دخى نسبت ايجابيه‌نك قيديدر

امامتأخرينه كوره جهت قضيه كرك نسبت ايجابيه‌نك وكرك نسبت سلبيه‌نك حال وكيفيتى اولدرق حصر وتعداد اولنماز فقط موجهات ديو بينلرنده مشهور وموضوع بحث اولان برطاقم قضاياى موجهه اولمغله بوراده

انلرك بيانته مبادرت اولنور

موجهات مشهوره ايكى قسمدر قسم اول موجهات بسيطه وقسم ثانى موجهات مركبه‌در

موجهات بسيطه سكزدر يعنى ضروريهٔ مطلقه ومشروطهٔ عامه ووقتيهٔ مطلقه ومنتشرهٔ مطلقه ودائمهٔ مطلقه وعرفيهٔ عامه ومطلقهٔ عامه وممكنهٔ عامه‌در

موجهات مركبه يديدر يعنى مشروطهٔ خاصه وعرفيهٔ خاصهٔ ووقتيه ومنتشره ووجوديهٔ لادائمه ووجوديهٔ لاضروريه وممكنهٔ خاصه‌در

چونكه اصل جهت قضيه ضرورت ودوام وفعل وامكان اولوب ايشته بونلردن مذكور اون بش موجهه تولد ايدر

شويله‌كه ذات موضوع موجود اولدقجه نسبت تامهٔ خبريه‌نك ضرورتيله حكم اولنورايسه ضروريهٔ مطلقه تسميه اولنور

نته كه (هر انسان موجود اولدقجه بالضروره حيواندر) ياخود (هيچ برانسان موجود اولدقجه بالضروره فرس دكلدر) دينلور

واكر وصف موضوع دائم اولدقجه نسبت تامهٔ خبريه‌نك ضرورتيله حكم اولنورسه مشروطهٔ عامه تسميه اولنور

نته كه (هركاتب مادامكه كاتبدر يعنى كتابت ايدركن بالضروره پارمقلرى متحركدر) ياخود (بركاتب مادامكه كاتبدر بالضروره پارمقلرى ساكن دكلدر) دينلور

واكر وقت معينده نسبت تامهٔ خبريه‌نك ضرورتيله حكم اولنورسه وقتيهٔ مطلقه دينلور

نته كه (وقت حيلولتده بالضروره قمر منخسفدر ياخود بالضروره منور دكلدر) دينلديكى كبى

واكر معين اولميان بر وقتده نسبت تامهٔ خبريه‌نك ضرورتيله حكم اولنورسه منتشرهٔ مطلقه دينلور

نته كه (كونلردن بركون بالضروره قمر منخسف اولور ياخود بالضروره منور اولماز) دينلديكى كبى

واكرذات موضوع موجود اولدقجه نسبت تامهٔ خبريه‌نك دواميله

حکم اولنورسه دائمهٔ مطلقه تسمیه اولنور
نته‌که (هرانسان موجود اولدقجه دائما حیواندر یاخود دائما فرس دکلدر) دینلور
واکر وصف موضوع دائم اولدقجه نسبت تامهٔ خبریه‌نك دوامیله حکم اولنورسه عرفیهٔ عامه تسمیه اولنور
نته‌که (هرکاتب مادامکه کاتبدر دائما پارمقلری متحرکدر یاخود دائما پارمقلری ساکن دکلدر) دینلور
واکر نسبت تامهٔ خبریه‌نك فعلیتی ایله یعنی ولوکه بردفعه اولسون فعله چیقمسیله حکم اولنورسه مطلقهٔ عامه تسمیه اولنور
نته‌که (هرکوکرجین بالفعل طائردر وهیچ برعنقا بالفعل طائردکلدر) دینلور
کذلك فلان کیمسه فریضهٔ حجی ادا ایتدی یاخود ایتمدی دینلدکده مطلقهٔ عامه اولور
اکر نسبت تامهٔ خبریه‌نك امکانیله یعنی اول نسبته مخالف اولان طرفدن ضرورت ذاتیه‌نك سلبیله حکم اولنور ایسه ممکنهٔ عامه تسمیه اولنور . نته‌کیم (امکان عام ایله هر آتش صیجاقدر یاخود هیچ برآتش صوغوق دکلدر) دینلدیکی کبی
شوراسی معلوم اولسونکه (امکان عام ایله) عباره‌سی اکر نسبتك قیدی اولورسه اول حالده قضیهٔ ممکنه اولور اما اکر محمولك قیدی اولورسه قضیهٔ مطلقه اولور وضروریهٔ مطلقه ضمننده تحقق ایده بیلور
مثلا امکان عام ایله نسبتی تقیید ایدرك (امکان عام ایله هرانسان کاتبدر) دیدیکمزده ممکنهٔ عامه اولور اما امکان عام ایله کتابتی تقیید ایدرك (هر انسان امکان عام ایله کاتبدر) دیدیکمزده قضیهٔ مطلقه اولور وضروریهٔ مطلقه ضمننده تحقق ایلر زیرا انسانه کوره بالفعل کتابت ضروری دکل ایسه ده انسان موجود اولدقجه کاتب اوله بیلسی امر ضروریدر
ایشته اهل منطق عندنده مشهور اولان بسائط ثمانیه اشبوسکز قضیهٔ موجهه‌دن عبارتدر کلدك شمدی مرکباته

بعضا لادوام ذاتی ایله مشروطهٔ عامه تقیید اولنه‌رق مشروطهٔ خاصه تسمیه اولنور وبعضا عرفیهٔ عامه تقیید اولنه‌رق عرفیهٔ خاصه تسمیه قلنور
مثلا (هرکاتب مادامکه کاتبدر بالضروره پارمقلری متحرکدر لکن بحسب الذات دائما دکل) دینلدکده مشروطهٔ خاصه اولور وبالضروره یرینه دائما دینلور ایسه عرفیهٔ خاصه اولور
ولادوام ذاتی ایله بعضا وقتیهٔ مطلقه تقیید اولنه‌رق وقتیه تسمیه اولنور وبعضا منتشرهٔ مطلقه تقیید اولنه‌رق منتشره تسمیه قلنور وبعضا مطلقهٔ عامه تقیید اولنه‌رق وجودیهٔ لادائمه دینلور
مثلا (وقت حیلولتده بالضروره قمر منخسفدر لکن دائما وبالذات دکل) دینلدکده وقتیه اولور و (برکون بالضروره قمر منخسف اولور لکن دوام ذاتی ایله دکل) دینلدکده منتشره اولور و (بالفعل قمر منخسف اولور لکن دوام ذاتی ایله دکل) دینلدکده وجودیهٔ لادائمه اولور
وبعضا لاضرورت ذاتیه ایله مطلقهٔ عامه تقیید اولنه‌رق وجودیهٔ لاضروریه تسمیه اولنور وبعضا ممکنهٔ عامه تقیید اولنه‌رق ممکنهٔ خاصه تسمیه قلنور
مثلا (بالفعل هر حیوان متنفسدر لکن ضرورت ذاتیه ایله دکل) دینلدکده وجودیهٔ لاضروریه اولور و (امکان عام ایله هرحیوان متنفسدر لکن ضرورت ذاتیه ایله دکل) دینلدکده ممکنهٔ خاصه اولور
وبعضا ممکنهٔ خاصه‌ده امکان خاص تعبیریله اکتفا قیلنور زیرا امکان خاص ایکی طرفدن دخی ضرورت ذاتیه‌یی سلب دیمکدر
نته‌کیم (امکان خاص ایله هرانسان کاتبدر) دینلدکده ممکنهٔ خاصه اولورکه انسانك کاتب اولمسنده واولمامسنده ضرورت ذاتیه یوق دیمك اولور
ایشته بوموجهات سبعه‌یه مرکبات دینلورکه لفظا برقضیه ایسه‌لرده معنی ایکیشر حکمی متضمن اولورلر وبوحکملرك بری ایجاب ودیکری سلبدر زیرا لادوام مطلقهٔ عامه‌یه ولاضرورت ممکنهٔ عامه‌یه اشارتدر

بناءً عليه مشروطهٔ خاصهٔ موجبه برمشروطهٔ عامهٔ موجبه ایله برده مطلقهٔ عامهٔ سالبه دن وممکنهٔ خاصه ایکی ممکنهٔ عامه دن مرکب اولور

ایشته منطقجیلر بیننده مشهور اولان موجهات بالاده بیان اولنان اون بش قضیهٔ موجهه درکه سکزی بسیط و یدیسی مرکبدر

وبعضا موضوعك بعض اوقاتنده نسبتك فعلیتی ایله حکم اولنوب حینیهٔ مطلقه تسمیه اولنور و بوکا لادوام ذاتی الحاق اولنور ایسه حینیهٔ لادائمه دینلور ودها بونلر کبی برطاقم موجهات واردر لکن شهرتلری اولمدیغندن بو رسالهٔ مختصره ده انلرك تفصیلاتیله اطناب مقاله حاجت کورلمز

سؤال

قضایای موجهه قضیهٔ مطلقه نك اقسامیدر قضیه نك معناسی ایسه نسبتك وقوعی یاخود لاوقوعی ایله حکم ایتمکدن عبارتدر یعنی دوزجه فلان شی نفس الامرده شویله در یاخود شویله دکلدر و یاخود بویله اولور یا اولماز دیو حکم ایتمکدر حالبوکه فعلیتك معناسی دخی بودر بوندن بشقه برشی دکلدر شو حاله کوره موجهاتك اقسامندن معدود اولان مطلقهٔ عامه حقیقت حالده مقسممز اولان قضیهٔ مطلقه نك عینی اولمق لازم کلور

جواب

اوت مطلقهٔ عامه معنی برقضیهٔ مطلقه در فقط لفظا بالفعل دیو تقیید ومضمونی صراحةً تأیید اولنمق ملابسه سیله موجهاتدن معدود اولور

سؤال

اویله ایسه مطلقهٔ عامه نك قسمی اولان ممکنه نك قضیه اولماسی لازم کلور زیرا انده فعلیت اولمدیغندن حکم دخی بولنماز

جواب

اوت ممکنه ده حکم یوقدر فقط جهتی اولان امکان برحکمی متضمن

اولور زیرا موضوع ایله محمول بیننده کی نسبتك ضروری اولمدیغنی افاده ایدر و بوجهتله قضایادن معدود اولور .

مقصد ثانی

(موجهاتك احکامی بیاننده در)

ایکی قضیهٔ مطلقه بیننده تناقضك تحققی ایچون لازم کلان شرطلر مقالهٔ ثانیه دن باب اولك فصل رابعنده بیان اولنمشیدی

موجهاتده اول شرطلردن بشقه ایکی قضیه نك جهتده مختلف اولملری دخی شرطدر

زیرا هر شیئك نقیض حقیقیسی اول شیئك رفعیدر یعنی (فلان شی بویله در) قضیه سنك نقیضی (بویله دکلدر) قضیه سیدر .

امکان عام ایسه حکمه مخالف اولان طرفدن ضرورت ذاتیه یی سلب دیمکدر

بناءً علیه ضروریهٔ مطلقه نك نقیضی ممکنهٔ عامه در ودائمهٔ مطلقه نك نقیضی مطلقهٔ عامه در سائرلری دخی انلره قیاس اولنه

موجهاتك عکسلرینه کلنجه موجبه لرنده ضروریهٔ مطلقه ودائمهٔ مطلقه ومشروطهٔ عامه وعرفیهٔ عامه مستویا حینیهٔ مطلقه یه منعکس اولور

مثلا (هر انسان موجود اولدقجه بالضروره یاخود دائما حیواندر) دیدیکمزده عکس مستویسی (حیوانك بعضیسی حیوان اولدیغی حینده انساندر) قضیه سی اولورکه حینیهٔ مطلقه در دیکرلرینك مثاللری دخی بوکا قیاس ایله استخراج اولنور

وینه موجبه لرده مشروطهٔ خاصه ایله عرفیهٔ خاصه مستویا حینیهٔ

لادائمه‌یه ومطلقهٔ عامه ایله وقتیه‌لر ووجودیه‌لر مستویا مطلقهٔ عامه‌یه منعکس اولور

مقصد اولده مذکور اولان اون بش قضیهٔ موجهه‌نك سالبهٔ کلیه‌لرنده برطاقی مستویا منعکس اولور وبرطاقی منعکس اولماز وسالبهٔ جزئیه‌لرك عکس مستویسی اولمیوب انجق مشروطهٔ خاصه‌سی ایله عرفیهٔ خاصه‌سی عرفیهٔ خاصه‌یه منعکس اولور

عکس نقیضی ایسه عکس مستوینك ضدینه‌در یعنی عکس مستویده موجبه‌لرك حالی نه ایسه عکس نقیضده سالبه‌لرك حالی اولوجهله‌در وعکس مستویده سالبه‌لرك حالی نه ایسه عکس نقیضده دخی موجبه‌لرك حالی اولوجهله‌در بو بحثلرك تفصیلاتی مطولاتده‌در .

فصل ثانی

(مختلطات بیاننده در)

موجهاتك یكدیكر یله تركبندن حاصل اولان قیاسلره مختلطات دینلور .

شكل اولك بحسب الجهة شرطی صغراسنك فعلیتیدر یعنی ممکنه اولمیوبده یامطلقهٔ عامه ویاخود اندن اخص اولان دیكر اون ایکی موجهه‌لردن بری اولمقدر

وقیاسك کبراسی وصفیات اربعه‌دن یعنی ایکی مشروطه ایله ایکی عرفیه‌دن بشقه برموجهه اولور ایسه نتیجه‌سی جهتده عینیله کبری کبیدر

مثلا (بالضروره هرانسان موجود اولدقجه حیواندر ودائما هرحیوان موجود اولدقجه متنفسدر) دیدیکمزده شکل اولدن صغراسی ضروریهٔ مطلقه وکبراسی دائمهٔ مطلقه اوله‌رق برقیاس مختلطه اولورکه دائمهٔ مطلقه اولدرق (دائما هرانسان موجود اولدقجه متنفس اولور) دیو نتیجه ویرر

اکر قیاسك کبراسی وصفیات اربعه‌دن بریسی اولورسه نتیجه‌سی

جهتده صغری کبیدر شوقدرکه اکر صغرا وجودیهٔ لاضروریه ایسه نتیجه‌ده لاضرورت قیدی حذف اولنه‌رق مطلقهٔ عامه اولور وبرده صغراده ضرورت یاخود لادوام اولوبده کبراده بوقیدلر بولنماز ایسه انلر دخی نتیجه‌ده حذف اولنور

دیكر اشکال ثلثه‌نك دخی بحسب الجهة شرائط مخصوصه‌سی واردرلكن انلرك بیاننه بورسالهٔ مختصره متحمل دکلدر .

باب رابع

(مواد اقیسه بیاننده اواوب درت فصلی مشتملدر)

فصل اول

(تصدیقاتك انواعی بیاننده در)

نسبت خبریه‌نك ایکی جهتی که وقوع ولاوقوعدر ایکیسی عندالعقل متساوی اولور یعنی برشی بویله میدر دکلمیدر دیو عقل برجهتی ترجیح ایلمز ایسه بوایکی جهته تعلق ایدن علمه شك دینلور

واکر عقل برجهتی ترجیح ایلر ایسه اول جهته تعلق ایدن علمه تصدیق واعتقاد دینلور

ایشته بواعتقاد اکر جازم یعنی جهت اخری احتمالی بالکلیه منقطع اولور وجهله ثابت ونفس الامره مطابق ایسه یقین تسمیه اولنور

واکر جازم وثابت اولوبده نفس الامره مطابق دکل ایسه جهل مرکب تسمیه اولنور واکر جازم اولوبده ثابت

اولماز ایسه تقلید تسمیه اولنور

وبو اوچ صورتده دخی مجزومك نقیضنه تعلق ایدن علمه تخییل دینلور

واعتقاد اکر جازم یعنی قطعی اولمیوب ده عقل بر جهتی ترجیح ایتمکله برابر دیکر جهتی دخی مرجوح اولەرق تجویز ایلرایسه ظن تسمیه اولنور . ومظنونك نقیضنه تعلق ایدن علمه وهم دینلور

مثلا عالمك حادث اولدیغنی دلیل صحیح ایله جزما تصدیق واثبات ایدنلرك بو اعتقادی جازم وثابت وواقعه مطابق اولمغله علم یقینیدر

وحکمانك دلیل فاسد ایله عالمك قدمنی جزما اعتقاد ایتملری واقعه مطابق اولمدیغی جهتله جهل مرکبدر

و بر دلیل ایله استدلال ایتمکسزین مجرد علمادن استماع ایله عالمك حدوثنی جزما تصدیق ایدن بر جاهلك بو اعتقادی تقلیددر

کرك بروجه بالا عن دلیل وکرك بو یله تقلید ایله عالمك حادث اولدیغنی جزما اعتقاد ایدنلره کوره عالمك قدمنی وحکمایه کوره عالمك حدوثنی تصور ایتمك تخییلدر .

و کیجه نابجل طولاشان کیمسه نك سارق اولدیغنه حکم اولنمسی ظندر وسارق اولمیوب ده طولاشمسی دیکر بر سببه مبنی اولمق احتمال مرجوحی وهمدر

بو تفصیلاتدن اکلاشلدی که شك وتخییل ووهم هپ تصورات قبیلندندر ویقین وجهل مرکب وتقلید وظن هپ تصدیقاتدر

بناء علی ذلك قضیه یا یقینیه یا تقلیدیه ویا ظنیه ویاخود جهلیهٔ مرکبه‌در

یقینیه دخی یا بدیهیه ویاخود نظریه‌در

بدیهیه عقلك فکر ایله یعنی ترتیب مقدمات ایله استدلاله محتاج اولمقسزین جزما حکم وتصدیق ایلدیکی قضیه‌در .

بو ایکینك یار یسیدر وکل جزئندن بیوکدر بر شی کندینك غیری دکلدر قضیه‌لری کبی نته کیم اشاغیده تفصیل اولنه‌جقدر

نظریه عقلك بر دلیل واسطه‌سیله حکم وتصدیق ایلدیکی قضیه‌در که مقدماتی یقینیاتدن اولدیغی حالده اول قضیه دخی یقینیه اولور

مثلا (عالم حادثدر) قضیه‌سی یقینیه‌در فقط بدیهیه اولمیوب نظریه‌در که (زیرا عالم متغیردر وهر متغیر حادثدر) دیو بر قیاس ترتیب اولنور و (او یله ایسه عالم حادثدر) نتیجه‌سی النور و بو نتیجه اول دلیل واسطه‌سیله یقینا تصدیق اولنور

تقلیدیه مقلدك زعمنجه بدیهیدر نظری دکلدر فقط

عندنده دليل ايله ثابت اولمديغندن بركسنه‌اني تغليط ايله
شبهه‌يه دوشوره‌رك اعتقاديني بوزه‌بيلور .

ظنيه بعض قرائن وامارات‌دن مأخوذ اولان قضيه دركه
عقل آني حكم ايتمكله برابر نقيضني دخي تجويز ايلر
بو جهتله ظنياتك جمله‌سي نظريدر

جهليهٔ مركبه اول قضيه دركه قوهٔ واهمه‌يه اتباعا
عقل آني بديهي ياخود دليلنك مقدمه‌لريني يقيني زعميله
قطعيا حكم وتصديق ايلر

بو جهتله جهليات مركبه‌نك بعضيسي زعما بديهي
وبعضيسي نظريدر

و يقينياتك جمله‌سي صادق يعني نفس الامره مطابق
وجهليات مركبه‌نك جمله‌سي كاذبدر .

بو بحثي كركي كبي ايضاح ايچون بوراده بعض مسائل حكميه‌نك
استطرادا بياني مناسب كورلمشدر

استطراد

عند الحكما انسانده حواس خمسهٔ ظاهره يعني سمع وبصر وشم وذوق
ولمس اولديغي كبي دماغنده مركوز حواس خمسهٔ باطنه يعني حس
مشترك وخيال وقوهٔ واهمه وقوهٔ حافظه وقوهٔ متصرفه اولوب
بونلر هپ قواي جسمانيه‌در

حس مشترك دماغك آينه‌سي كبيدر حواس ظاهره ايله هر نه ادراك
اولنورسه صورتي اكا منعكس اولور و بو مقوله صور محسوسه خيالده
محفوظ قالور

وقوهٔ واهمه‌نك بو صورتلرده ادراك ايلديكي معاني جزئيه قوهٔ حافظه‌ده
محفوظ اولور

مثلا انسان بر يرتيجي حيوان كورسه صورتي حس مشتركه منعكس
وخيالده محفوظ اولور وقوهٔ واهمه‌نك انده مضرت تصور ايدرك
اوركوب قورقسي كبي معاني جزئيه قوهٔ حافظه‌ده قالور

قوهٔ واهمه قواي باطنه‌نك حكمداري مقامنده‌در دائما قوهٔ متصرفه
واسطه‌سيله صور جزئيه‌ده ضم وتفريق ايله تصرف ايدر

مثلا قيونك باشني كسر قوردك اكلنه ياپشديرر وايكي باشلي وسيوري
طرناقلي قورقونج صورتلر تخيل ايدر ايشته انسانك او يوركن كورديكي
احلام يعني قاريشق دوشلر بوندن نشأت ايلر بو جهتله قوهٔ متصرفه‌يه
قوهٔ متخيله دخي دينلور

الحاصل قوهٔ واهمه محسوسات‌دن منتزع اولان معاني جزئيه‌يي ادراك
ايدر بو جهتله حسه تابع اولور ومحسوسات‌ده طوغري حكم ايدر
نته‌كيم انسان بر كوزل شخص ايله بر چركين شخص كوردكده واهمه‌سي
انك حسن جمالنه وبونك چيركينلكنه حكم ايدر واكا محبت و بوندن
نفرت ايلر .

اما كلياتي ادراك ايده‌مز ومحسوس اولميان شيلر حقنده محسوساته قياسا
ويرديكي حكملر كاذب اولور

مثلا هر موجود بر مكان وجهتده بولنور واكا اشارت حسيه ايله اشارت
اولنور ديو حكم ايدر ومجرداتي انكار ايلر

كلياتي ادراك ايدن انجق عقلدركه قوهٔ متصرفه‌يي صور ذهنيه‌ده
اعمال ايله انلردن معانئ كليه انتزاع ايدر مثلا اشخاص‌دن نوعلر
وانلردن جنسلر انتزاع وبونلري يكديكره ضم ايله قياسلر ترتيب
ايدرك علوم يقينيه اكتساب ايلر

ايشته فكر ديديكمز بودر و بو جهتله متصرفه‌يه قوهٔ مفكره دينلور وانسان
انجق عقل وفكر ايله حيوانات سائره‌دن ممتاز اولور

وكلياتده عقلك حكمي طوغريدر لكن اكثريا اكا واهمه معارض اولور
وبعضا آني شاشيرر ومزلقهٔ ضلالته دوشيرر

نته كيم فرق ضالەدن بعضيلرى بارى تعالى موجود در وهر موجود برمكاندەدر ديەرك جناب حقە مكان اثبات ايدرلر بوايسە انجق وهمك عقلە غلبەسندن نشأت ايلمش براعتقاد باطلدر

ايشتە واهمەنك بويلە محسوس اولميان شيلردە حكم ايلديكى قضاياى كاذبەيە وهميات دينلوركە جهليات مركبە ديمك اولور

انسان يالكز عقليلە قالسە طوغريدن شاشمماز لكن حس ووهم ايلرو بجوب نفسى كندولرينە منجذب ومسخر ايتمشلردر بوسببدن ناشى وهمياتك احكامى اكثريا نفسك عندندە بديهياتدن متميز اولەماز وعقل وشرع اكر وهمك احكامنى دفع وتكذيب ايتمسەلر وهمياتك بديهياتە التباس واشتباهى باقى قالور وهيچ برطرف ايديلەمز اولور ايدى .

واهمەنك كذبنە دلالت ايدن حصوصلردن برى بودركە كندى حكمنك نقيضنى منتج اولان مقدمەلردە عقلە موافقت ايدر

مثلا) ميت جاددر وهر جاد قورقولماز برشيدر) مقدمەلرينى عقل ايلە برابر تصديق وتسليم ايلر ونتيجەيە كليجك يان چيزر وميتدن قورقولور ديو حكم ايدر

ايشتە بونك ايچوندركە انسان اكثريا كندوسندە ايكى متناقض حكم بولور مثلا طاش وطوپراقدن عبارت اولان مزارلقدن چكركن خوف ايدەجك برشى اولمديغنى عقلا جزم ايدركن واهمەسى اوركر واكا تبعا كندوسنە خوف ووحشت كلور وعقلك حكمى كيرو قالور .

وبونك ايچوندركە انسان اولەجكنە هم ايناتور وهم دە ايناتماز كبى كورينور شويلەكە افراد انسانيە برطرفدن طوغار وديكر طرفدن فوت اولوب كيدر وايچلرندە پك نادر كمسنەلر يوز ياشنى براز تجاوز ايدە بيلور شوحالە كورە شمدى موجود اولان ادملردن يوز بوقدر سنە صكرە هيچ برى قالميوب يرلرينە بشقەلرى قائم اولور ديو عقل قطعيا جزم ايلر واهمە دخى بوراسنى تسليم ايدر وبورايە قدر عقل ايلە برابر كيدر لكن اوصرەدە كندوسى دخى معدوم اولمق نتيجەسنە كليجك آنى تسليم ايدەميوب كيرو دونر وهمان يارامز چوجقلر كبى صور ذهنيەدە تصرفات جزئيە وخيالات شخصيە ايلە مشغول اولوب قالور بزينە صددە كلەلم .

فصل ثانى

(بديهياتك اقسامى بياننده در)

اهل منطقك بياننه كوره بديهيات يعنى قضاياى بديهيه التيدر

يعنى اوليات . فطريات . مشاهدات . مجربات . حدسيات . متواترات . در

اوليات اول قضيەلردركه هر عقل سليم انلرك حكم وتصديقنده هيچ بر واسطه يه محتاج اولميوب مجرد طرفينى يعنى موضوع ومحمولنى تصور ايدەجك ايسەلرندەكى نسبتى جزما تصديق ايلر

كل كندى جزئندن بيوكدر . دائره مربع دكلدر . اجتماع نقيضين محالدر . كيجه كوندوز دكلدر . بر اوچ دكلدر اوچ بر اولەماز قضيەلرى كبى

فطريات اول قضيەلردركه عقل انلرك طرفينى تصور ايدركن ذهنده حاضر اولان بر حد اوسط واسطه سيله همان نسبت حكميه يى جزما تصديق ايلر

درت چفتدر قضيەسى كبى كه درت وچفت مفهوملرينى تصور ايدن كيمسه متساوى يه منقسم اولمق مفهومنى دخى برابرجه تصور ايدر وذهننده همان (درت متساوى يه منقسمدر ومتساوى يه منقسم اولان هر شى چفتدر)

دیو برقیاس خفی ترتب وتشکل ایدرك عقل انك واسطه‌سیله درت چفتدر دیو جزما حکم ایدر بناء علیه فطریات (قضایا قیاساتها معها) دیو تسمیه اولنور .

بوجهتله قضایای فطریه نظریاته بکزر ایسه‌ده حقیقت حالده نظریه دکلدرلر زیرا نظریه بروجه بالا فکر ایله اکتساب اولنان قضیه‌در فکر دخی ذهنك مطلوبدن مبادی‌یه حرکتی وبعده مبادی‌یی ترتیب ایدرك مقصده عودتی دیمکدر فطریاتده ایسه بویله حرکتلر اولمیوب انجق ذهنده دفعی اوله‌رق بالطبع مترتب اولان قیاس خفی واسطه‌سیله حکم اولنور و بوقیاس خفی موضوع ومحمولك تصورلری صره‌سنده دفعةً تحصل ایتمکله بوتصورلرك تماتندن معدود اولور .

بناء علیه قضایای فطریه بدیهیات اولیه قوتنده‌در و بلکه ایکیسنی بر برندن آیرمق کوجدر هله درت چفتدر قضیه‌سی بیاغی بدیهیهٔ اولیه‌در زیرا چفت متساوی‌ینه منقسم دیمکدر بناء علیه عقلك درت چفتدر دیو حکم ایتمسی مجرد موضوع ومحمولك تصورلری ایله‌در دینله بیلور .

مشاهدات اول قضیه‌لردر که مجرد حس ایله جزما حکم وتصدیق اولنور .

و بوحس اکر حواس ظاهره‌دن ایسه حسیات دینلور .

کونش ضیا و یریجیدر آتش یاقیجیدر قارصوغوقدر یوغورت یموشاق دکلدر وبال طاتلیدر قضیه‌لری کبی .

واکر حواس باطنه‌دن ایسه وجدانیات دینلور .

کندیمزده خوف وغضب اولدیغنی وقرنمزك اجیقدیغنی درك واذعان ایلدیکمز کبی .

حدسیات اول قضیه‌لردر که حدس ایله دفعةً یعنی

سنوحات قبیلندن اوله‌رق ذهنده حاصل اولان قیاس خفی واسطه‌سیله عقل انلری جزما حکم وتصدیق ایلر نته‌که قمرك نوری کونشدن مستفاددر دیو حدس ایله جزما حکم اولنور .

شویله‌که قمرك کونشه نسبتله اوضاعی تبدل ایتدکجه تشکلات نوریه‌سنك مختلف اولدیغی مشاهده اولنیجق اکر قمرك نوری کونشدن منعکس ومستفاد اولمسه قربا وبعدا اوضاعی تبدل ایتدکجه تشکلات نوریه‌سی مختلف اولمازایدی دیو دفعةً قلبه سنوح ایدن قیاس خفی واسطه‌سیله عقل (قمرك نوری کونشدن مستفاددر) دیو حکم ایلر .

حدس ذهنك سرعت انتقالی دیمکدرکه فکره مقابل برکیفیتدر چونکه فکر بروجه بالا ذهنك مطالبدن مبادی‌یه ومبادیدن مطالبه حرکتیدر بناء علیه فکرده ایکی حرکت بولنور وحرکت تدریجی برکیفیتدر حدس ایسه ذهنك دفعةً مبادیدن مطالبه انتقالی یعنی دلیلك درحال ذهنه سنوح ایدیورمسی‌در بودخی تدریجی اولمیوب آنی برکیفیتدر .

بوکیفیت بعض ذواتده برامر فطریدرکه هرماده‌ده مبادی دفعةً ذهنلرینه سنوح ایدر و بعض ذواتده دخی ترتیب ادله‌ده کثرت ممارسه ایله بر ملکهٔ حدسیه حاصل اولور

وکرك فطری وکرك کسبی اوله‌رق متحدس اولنلره کوره بدیهی اولان قضیه‌لر سائرناسه کوره نظری اولور وانلره کوره حدس ایله حاصل اولان قیاس خفی بونلره کوره قیاس جلی اولوب انکله مطلوبه استدلال ایدرلر .

مجربات اول قضیه‌لردرکه تکرر مشاهده ایله عقل انلری جزما حکم وتصدیق ایلر .

یعنی حکمك تجربه اوزرینه ترتبنی مکررا مشاهده ایدیجك (اکر بوقضیه تصادف قبیلندن اولسه حکمك تجربه اوزرینه ترتبی دوام ایتمزدی لکن دوام ایتدی) دیو ذهنده حاصل اولان برقیاس خفی واسطه‌سیله آنی جزم ایدر .

مغنزیا مسهلدر قضیه سی کبی که بر کره مغنزیا ایچلدکدن صکره
اسهال وقوعبولمغله (مغنزیا مسهلدر) دیو بر قاعده
اتخاذ اولنه ماز لکن لدی التجربه هرنه زمان مغنزیا
ایچلور ایسه اسهال ایلدیکی کوریلنجه مغنزیا مسهلدر دیو
جزما حکم اولنور

متواترات اول قضیه لردرکه انلری کذب او زرینه
اتفاقلری عقلا محال اولان جم غفیر خبر ویرمکله
جزما حکم وتصدیق اولنور .

شویله که جم غفیرك بالمشاهده خبرلری توارد ایدرك انلرك کذب اوزرینه
اتفاقلری عقلا تجویز اولنه میه جق مرتبه قولاقلر طولدقده دفعهٔ
عقل (بوقضیه صحیح اولمسه بوقدر آدم آنی اخبار اوزرینه اتفاق
ایتمزلردی حالبوکه اتفاق ایتدیلر) دیو ذهنده حاصل اولان برقیاس
خفی واسطه سیله جزما حکم ایلر .

نته کیم مکه یی کورمیان آدمك مکه واردر دیو جزما
حکم ایلمسی ومحمد صلی الله تعالی علیه وسلم نبوت
دعواسی ایتدی ومعجزه لر کوستردی دیو بلاتردد تصدیق
اولنمسی کبی .

تواترك حسه مستند اولمسی شرطدر بناء علیه بر حس ایله محسوس
اولمیان عقلیاتده تواتر دلیل اولهمز

الحاصل بدیهیاتده حاکم یا یالکز عقلدر یاخود یالکز حسدر ویاخود
حس ایله برابر عقلدر

حاکم یالکز عقل اولدیغی صورتده اکر مجرد طرفینی تصور ایله حکم
ایدرسه اولیاتدر واکر ذهنده حاضر اولان برحد اوسط واسطه سیله
حکم ایدرسه فطریاتدر وحاکم یالکز حس اولدیغی صورتده مشاهداتدر

وحس ایله عقل برابر اولدیغی صورتده اکر تکرر مشاهده ایله یعنی تکرر
مشاهده اوزرینه حاصل اولان برقیاس خفی واسطه سیله حکم
ایدرسه مجرباتدر واکر تکرر مشاهده یه محتاج اولمقسزین دفعهٔ
ذهنه سنوح ایدن قیاس خفی واسطه سیله حکم ایدرسه حدسیاتدر
واکر حس سمعه واصل اولان اخبارك مخبرلری کذب اوزرینه اتفاقلری
تجویز اولنه میان جم غفیر اولدقلری جهتله ذهنده حاصل اولان
برقیاس خفی واسطه سیله حکم ایدرسه متواتراتدر

خفی اولمیه که کتب منطقده (شو آتش حاردر) و (هر آتش حاردر)
قضیه لری مشاهداته مثال اوله رق ایراد اولنمشدر حالبوکه برکیمسه
آتشه طوقونوبده حار اولدیغنی مشاهده ایدیجك (شو آتش حاردر)
دیدکده مشاهداتدن برقضیهٔ شخصیه اولور اما هر آتشك حرارتی
مشاهد اولمدیغندن هر آتش حاردر دینلدکده حکمك بعض افرادده
مشاهده سی واسطه سیله هر فردی اوزرینه حکم ایدلمش اولور .
بو ایسه استقراء ناقص قبیلندن اولمغله یقینی مفید اولمیوب (تمساحدن
بشقه هر حیوان آلت چکه سنی اوینادر) قضیه سی کبی ظنیاتدن
اولور دیو برسؤال قوی ایراد اولنمشدر

بوسؤالك جوابنده بعض محققین (حکمتده تقرر ایتمشدرکه نفس
برنوعك بعض افرادنده حکمی مشاهده ایدیجك اکا جانب مبدأ فیاضدن
اول نوعك هر فردنده بو حکمك وجودینه علم قطعی فیضان ایدر
اما برجنسك بعض افراد نوعیه سنده حکمی مشاهده ایتمکله هر فردنده
اول حکمك وجودینه علم قطعی کلمز زیرا بعض افرادینه اول حکمك
خلافنی مقتضی برفصلك منضم اولمسی جائز ومحتملدر ایشته بونك
ایچون تمساحدن بشقهٔ هر نوع حیوان الت چکه سنی اوینادر دیو علم
قطعی حاصل اولمیور) دیمشدر

بو جوابك خلاصه سی (انسان برنوعك بعض افرادنده برحکمی مشاهده
ایتمکله اول حکم بو نوعك هر فردنده موجوددر دیو اکا علم قطعی کلور
اما برجنسك بعض افرادنده برحکمی مشاهده ایتمکله هر فردنده اول حکمك
وجودینه علم قطعی کلمز زیرا جائزکه مشاهده ایتدیکی فردك نوعنه

مباين اولان ديكر برنوعك فصلی اول حكمك خلافنی مقتضی اوله) ديمك اولور .

انجق انسان برنوعك بعض افرادنده برحكمی مشاهده ايتدكده جائزكه اول نوعك ديكر افرادينه اول حكمك خلافنی مقتضی بعض تشخصات منضم اوله ديو بوجوابه دخی اعتراض اولنمشدر

مؤلف فقير ديركه برنوعك بعض افرادنده بركيفيتك مشاهده اولنمسی اوزرينه اول نوعك هرفردنده بوكيفيت واردر ديو دفعةً ذهنه برعلم قطعی سنوح ايدرسه بوقضيهٔ كليه حدسياتدن واكر تجربه ايله بويله برعلم قطعی حاصل اولنور ايسه مجرباتدن اولور

واكرچه حدس وتجربه انجق متحدس ومجربلرينك كندولرينه علم قطعی كتوروب بشقه لرينه دليل اولماز انجق برنوعك بعض افرادنده براثر مشاهده اولنوبده سائر افرادنده اول اثرك وجودينه دخی ياحدس ايله ويا خود تجربه ايله قطعيا حكم اولنمسی هركسك نفسنده بك چوق دفعه وقوع بولمش اولديغنه نظرا انكار اولنه بيلور موادّدن دكلدر فقط بوحالده (هرآتش حاردر) قضيه سی ياحدسياتدن وياخود مجرباتدن اولوب مشاهداته مثال اولهمز قالديكه مشاهداتده حاكم انجق حواسدن بريدر حواسك ادراكی ايسه جزئياته منحصر در كلياتی مدرك اولان انجق عقلدر بوكا نظرا مشاهدات هپ قضايای شخصيه دن عبارت اوله رق كليه لری ياحدسياتدن وياخود مجرباتدن اولمق لازم كلور

ايشته كتب منطقده بديهياتك تعريف وتقسيمنه دائر مسطور اولان تفصيلاتك خلاصه سی بوندن عبارتدر

رأی واعتقاد فقيره كوره بديهيات اول امرده ايكی قسمه منقسمدر .

قسم اول عقليات صرفه دن اولان بديهياتدركه عقل انلرك حكم وتصديقنده خارجه طانشماز وحواسك اعانه سنه يعنی مشاهده وتجربه كبی برواسطهٔ حسيه يه محتاج اولماز بلكه موضوع ومحمولرينی تصور ايدنجك بينلرنده كی نسبت حكميه يی جزما تصديق ايديويرر

ايشته بونلره بديهيات عقليه دينلمك مناسب اولور كه قدمانك اوليات وفطريات ديدكلری بديهياتدر

قسم ثانی واسطهٔ حس ايله حكم اولنان بديهيات اولوب بونلره دخی بديهيات خارجيه ديه لم و بونلری ايكی صنفه تقسيم ايده لم بری بروجه بالا قضايای شخصيه دن عبارت اولان مشاهدات وديكری حدس ياتجربه وياخود تواتر واسطه سيله محسوساتدن منتزع ومأخوذ اولان بديهياتدر

شمدی شوتقسيمه كوره بديهياته دائر سانح خاطر اولان تحقيقات وتفصيلاته مبادرت ايده لم

بديهيات عقليه نك موجبه لرنده محمولك مفهومی موضوعك مفهوميله متحد كبی اوله رق عقلا اندن انفكاكی محال اولديغی كبی سالبه لرنده دخی بومفهوملرك اتحاد واجتماعی عقلا محالدر .

مثلا بركيمسه كل مفهومنی برطاقم جزلرك اجتماعندن حاصل اولان شی ديو تصور ايتدكدن صكره بوجزلرك هربرندن بيوك اولمق مفهومنی تصور ايتدكده بومفهوملرك ايكيسی برشيدن عبارت اولديغنی جزم ايله بلاواسطه وبلا تردد (كل جزئندن بيوكدر) ديو قطعيا حكم ايلر .

كذلك دائره يی تكرلك ومربعی درت كوشه لی ديو تصور ايتدكده مربعك دائره ايله اتحاد واجتماعی قابل اولميه جغنی بالذات جزم ايدرك همان (دائره مربع دكلدر) ديو قطعيا حكم ايدر .

اما بديهيات خارجيه نك حكملری مشاهده يه موقوفدر وبعضا بردفعه مشاهده ايله كسديريله ميوب تكرر مشاهده يه محتاج اولور مثلا عقل يالكز قار ايله صوغوق وتيمور ايله يموشاق مفهوملرينی تصور ايتمكله (قار صوغوقدر) و (تيمور يموشاق دكلدر) ديو حكم ايلمز بلكه قارك صيجاق وتيمورك سرت اولمسنی تجويز ايلر لكن حس لمس ايله (قار صوغوقدر) و (تيمور صيجاق دكلدر) ديو قطعيا حكم ايلر .

كذلك مغنزيا ايله مسهل مفهوملرينی تصور ايتمكله (مغنزيا مسهلدر) ديو حكم ايلمز بلكه مغنزيانك مسهل اولمامسنی تجويز ايلر لكن هرنه وقت

ايچلسه اسهال ايلديكنى مكررا مشاهده ايديجك مغنزيا مسهلدر ديو قطعيا حكم ايلر

بناء على ذلك بديهيات خارجيه‌ده محمولك مفهومى خارجدن كلوبده موضوعه ربط اولنمش كبى اوله‌رق عقلا اندن منفك اوله‌بيلور .

بديهيات عقليه‌ده ايسه .بروجه بالا محمولك مفهومى موضوعك مفهوميله يكوجود اوله‌رق عقلا اندن فك اولنه‌ماز

بعض كتب رياضيه‌نك مقدمه‌لرنده علوم متعارفه ديو * كل جزئندن بيوكدر * كل مجموع اجزاسنه مساويدر * برمقداره مساوى اولان مقدارلر متساويدر * برمقدار ديكر مقداردن هم بيوك وهم كچوك اوله‌ماز * كبى بسط وتمهيد اولنان قضيه‌لر هپ بديهيات عقليه‌دندر وحساب وهندسه دليللرى هپ بونلره مستنددر

و بوعلوم متعارفه قضاياى حقيقيه اولمغله حكملرى مفروض اوزرينه‌در موجود خارجى اوزرينه دكلدر

مثلا (كل جزئندن بيوكدر) قضيه‌سنك معناسى خارجده كل وارايسه جزئندن بيوك اولمسى ضروريدر يعنى كل نامنده برشى عالمده موجود اولسون اولمسون هله موجود اولديغى تقديرده جزئندن بيوكدر ديمك اولور .

كذلك (دائره مربع دكلدر) قضيه‌سنك معناسى دائره نامنده برشى موجود اولسون اولمسون موجود اولديغى تقديرده مربع دكلدر يعنى عقلا برمربع دائره بولنه‌ماز ديمك اولور

دقت اولنسه انسان بومثللو بديهيات عقليه‌يه معاملات جزئيه‌سنده دخى اعتبار واستناد ايلر

نته‌كه اوچيوز غروش بورجى اولان كمسنه اوچ تقسيطده يوزرغروش اداايتدكده كاملا بورجندن قورتلمش اولديغى جزم ايدر زيرا بيلوركه اوچ دفعه‌يوز اوچيوزك مجموع اجزاسيدر كلك مجموع اجزاسنه مساواتى ايسه بروجه بالا علم حساب وهندسه‌ده مستعمل اولان علوم متعارفه دندر

كذلك بريورغانجى براوطه‌نك اكنى اولچوبده مثلا بش‌ارشون‌كلسه وبعده چارشويه كيدوبده بش ارشون اكنده برقماش بولنسه بوقماشك

اكى اول اوطه‌نك اكنه مطابقدر ديو جزم ايدر قماشى كتوروبده اوطه‌نك اكنه تطبيق ايتمكه محتاج اولماز زيرا بيلوركه برمقداره مساوى اولان مقدارلر متساويدر .

وكذلك بركيمسه درت ايله سكزو برده التى ايله التينك اون ايكى يه مساوى اولديغنى بيلدكده درت ايله سكزك التى ايله التى‌يه مساوى اولديغنى دخى ينه بومتعارفه‌يه مبنى قطعيا جزم ايلر

الحاصل بديهيات عقليه‌نك عقلا صدق وصحتى ضروريدر .

بديهيات عقليه‌يه مصادم اولان حكملرى عقل بروجهله قبول ايتمز .

بديهيات عقليه‌نك نقيضلرى نه‌خارجده بولنه بيلور ونه‌ده ذهنده تصور اولنه بيلور

بر رسام درتللى التى اياقلى اوچ كوزلى بر انسان رسمى ياپه‌بيلور اما برمربع دائره رسم ايده‌مز

والاجتماع نقيضين لازمكلور ايكى نقيضى جمع ايسه محالدر زيرا برشى يا واقعدر يا غير واقعدر يوخسه هم واقع وهم غير واقع اوله‌ماز .

(برشى ياواقعدر ياغيرواقعدر) ياواراولديغى تقديرده واردر ياخود يوق اولديغى تقديرده يوقدر يعنى وار ايسه واردر يوق ايسه يوقدر ديمك‌اولور وهم صادق هم‌كاذب برقضيه‌نك وجودى ممكن اولمديغنى افاده‌ايدر

بودخى (برشى هم واقع هم غير واقع اوله‌ماز) يعنى هم وار هم يوق اوله ماز ديمكه واردر

اشبو (برشى هم واقع هم غيرواقع اوله‌ماز) قضيه‌سى براساسدركه دكل يالكز (برشى ياواقعدر ياغيرواقعدر) قضيهٔ بديهيه‌سنك بلكه بالجمله علوم متعارفه‌نك مرجعى وصدق وكذبلرينك ميزانيدر .

شويله كه بوقضيهٔ اساسيه‌دن درت بديهيهٔ عامه دها تولد ايدركه (واقع واقعدر) و (غير واقع غير واقعدر) و (واقع غير واقع دكلدر) و (غيرواقع واقع دكلدر) قضيهٔ بديهيه لريدر .

(واقع واقعدر) يعنى وارايسه واردر و (غيرواقع غيرواقعدر) يعنى يوق ايسه يوقدر قضيه‌لرى موجبه‌لرك ميزانيدر

و (واقع غیرواقع دکلدر) یعنی وارایسه یوق اوله ماز و (غیرواقع واقع دکلدر) یعنی یوق ایسه وار اوله ماز قضیه‌لری دخی سالبه‌لرك میزانیدر .

بدیهیات عقلیه‌نك کافه‌سی اشبو بدیهیات عامه‌دن برینه طیانور .

مثلا (کل جزئندن بیوکدر) متعارفه‌سی (واقع واقعدر) بدیهیه‌سنك مشتملاتندندر زیرا برکل جزئندن بیوك اولمسه کل دیدیکمز کل اولمامق یعنی واقع اولان واقع اولمامق لازم کلور حالبوکه واقع واقعدر .

(هرکل مجموع اجزاسنه مساویدر) متعارفه‌سی دخی بووجهله (واقع واقعدر) بدیهیه‌سی اوزرینه مبنی اولور

(کیجه کوندوز دکلدر) و (اوچ بر اوله ماز) قضیهٔ بدیهیه‌لری (برشی کندینك غیری دکلدر) بدیهیه‌سنه و بودخی (واقع غیرواقع دکلدر) بدیهیهٔ عامه‌سنه راجع ومنتهی اولور شویله‌که کیجه کوندوز واوچ بر اولسه برشی کندینك غیری اولمق لازم کلور و برشی کندینك غیری اولسه واقع غیرواقع اولمق لازم کلور حالبوکه واقع غیر واقع دکلدر .

و (برمقدار دیکر مقداره یا مساویدر یاخود غیرمساویدر) متعارفه‌سی (برشی یا واقعدر یاخود غیر واقعدر) بدیهیهٔ عامه‌سنه مستند اولور .

و (برمقدار دیکر مقداردن هم بیوك هم کوچوك اوله ماز) متعارفه‌سی هم اعظم هم غیراعظم اوله‌ماز دیمك اولمسیله (برشی هم واقع هم غیر واقع اوله‌ماز) بدیهیهٔ اساسیه‌سنه ارجاع اولنور

علوم متعارفه‌نك کافه‌سی بدیهیات عقلیه‌دن اولدقلری حالده یکدیکره نسبتله خفی وجلی واجلی اولدقلرندن برمنوال مشروح یکدیکره ارجاع ایله تأیید وایضاح اولنورلر وبووجهله بداهتلرینك سببی عیان اولور ودلیل صورتنده ایراد اولنان جمله‌لره تنبیهات دینلورکه حقیقت حالی اخطار ایله ایضاح وتأیید ایدرلر یوخسه بونلر حقیقة دلیل دکللردر والا ایضاح وتأیید اولنان متعارفه‌لر نظریه اولمق لازم کلور حالبوکه علوم متعارفه‌نك کافه‌سی بروجه بالا بدیهیاتدندر .

ایشته بووجهله علوم متعارفه‌نك کافه‌سی ذکر اولنان بدیهیات عامه‌یه

ارجاع اولنور انلر دخی (برشی هم واقع هم غیرواقع اوله‌ماز) بدیهیهٔ اساسیه‌سنه طیانور و بونکله ثابت اولورکه اشبو بدیهیهٔ اساسیه جمله بدیهیات عقلیه‌نك میزان ودستور عمومیسی حکمنده‌در

بوتفصیلاتدن ظاهر وعیان اولورکه بدیهیات عقلیه برشینك جمیع صور ممکنه‌سنی جامع اولمغله ذهنه عارض اولان شك وشبهه‌یی کاملا دفع وازاله ایدرك عقلی نوریقین ایله روشنا ایلر

بدیهیات خارجیه‌یه کلنجه بروجه بالا قضایای شخصیه‌دن عبارت اولان مشاهدات هپ بدیهیات جلیه‌دن معدود ایکن بونلرده بعضا غلط وخطالر وقوع بولور

مثلا برآدم اینه‌یه باقسه انده کندی کبی برادم کورر و برازیری صو ایچنده اولان دکنك قیریق کبی کورینور ویشیل کوزلك ایله باقلدقده کوریلان شیلر یشیل ظن اولنور حالبوکه آینه ایچنده کورینان مثالك خارجده وجودی اولمدیغی مجزومدر ودکنك صودن طیشارو چیقارلدقده طوغری اولدیغی تبین ایدر ویشیل کوزلك چیقاریلوبده باقلدقده یشیل رنك درحال محو اولور ایشته بونلر غلط بصر یعنی کوز الدانمه تعبیر اولنان شیلردر

انسانك او یورکن کوردیکی قاریشق رؤیالر دخی بو قبیلدندرکه هپ قوهٔ متخیله‌نك قوردیلرندن عبارت اولوب اویاندیغی کبی برینك اصلی اولمدیغی اکلاشیلور

حس ووهمك بووجهله ادراك ایلدیکی مثال وخیاللر محسوساتدن مأخوذ اولان صور ذهنیه‌درکه چوق دفعه واقعه مطابق کلمز .

بناء علی ذلك مشاهداتده نظرهٔ اولایه الدانمیوبده نفس الامره اصابت ایده بیلمك ایچون حقیقت حالی تحری وتحقیق ایلمك لازم کلور .

حالبوکه مشاهداتده بویله غلط حس محتمل اوله‌جق تجربه یاحدس ویاخود تواتر واسطه‌سیله محسوساتدن منتزع ومأخوذ اولان قضایای کلیه‌یی شبهه واحتمالدن قورتاروبده قضیهٔ بدیهیهٔ حقیقیه درجه‌سنه واردرمق نه مرتبه مشکل اولدیغی ادنی مطالعه ایله معلوم اولور .

بناء علی ذلك قضایای خارجیه‌ده غلط وخطا ایتمیه‌رك علم یقین حاصل ایلمك انسانه کوره ممکن اولسه بیله بردرجه‌یه قدر اوله‌بیلور

صدق وسداد افكارك معيار صحيحی اولان عقل كندی دائرهٔ ادراكی داخلنده بولنان معقولاتده، طوغری حكم ایدر اما دائرهسی خارجندهكی قضایای خارجیهده نهيا پسون بونلری واسطهٔ حواس ایله خارجه تطبیق ایلكه محتاج اولور حواس ایسه خطادن خالی اولماز واهمه دخی ادراك ایدهمدیكی كلیاتده ادراك ایلدیكی جزئیاته قیاسا حكم ایتمك ایستر و بو یولده عقله معارضه وحسب البشریه چوق كره غلبه ایلر .

علم حساب وهندسه مسائلی هپ بدیهیات عقلیهیه طیانور بوجهتله غایت واضح وجلی وهردرلو تردد وشبههدن بری اوله رق اثبات اولنور .

حكمت طبیعیه دلیللری ایسه بدیهیات خارجیه ایله مخلوطدر وچوغی استقراء ناقصدر بوجهتله علوم طبیعیه مسائلنی هردرلو احتمالات ذهنیهدن وارسته ایدهجك وجهله اثبات پك كوجدر

تحقیقات سابقهدن مستبان اولدیكه بدیهیات عقلیه هیچ بر استثناء قبول ایتمز هرنه وقت وهرنرهده وهرنه حالده اولورسه اولسون بالضروره صحیح وصادقدرلر

بناء علی ذلك بدیهیات عقلیهیه مصادم اولان نصوص متواتره تأویل اولنور .

نته كیم (ان الله علی كل شیء قدیر) آیت كریمهسی كه الله تعالی حضرتلری هرشیئه قادر در دیمك اولور بونده كی شیدن شریك باری استثناء عقلی ایله مستثنادر دیو تأویل اولنمشدر

چونكه واجب تعالی حضرتلرینك قدرتی كندی شریك ونظیرینك خلق وتكوینه دخی تعلق ایتسه محالك ممكن اولمسی وواجبك واجب اولماسی لازم كلور بو ایسه (برشی هم واقع وهم غیر واقع اوله ماز) بدیههٔ اساسیه سنه مناقضدر

بونك ایچون عقلا محال یعنی بدیهیات عقلیهیه مناقض اولان شیئه قدرت الهیه تعلق ایتمز دیرلر

و بناء علی ذلك بدیهیات عقلیهیه منافی برحادثه نقل وروایت ایدلسه بالبداهه رد اولنور

مثلا معجزه وكرامت كبی خارق العاده برسبب ایله اجتماع نقیضین

وقوع بولدی دینلسه قبول وتصدیق اولنهماز .

اما بدیهیات خارجیهده محمولك موضوعه ثبوتی عقلا ضروری دكلدر بوجهتله بدیهیات خارجیه استثنا قبول ایده بیلور و بونلرك كلیتی چوق سوز كوتورر

مثلا مغنزیانك مسهل اولدیغی مجزوم ایكن بعض موانع جزئیه حیلولتیله حكمی تخلف ایتمك عقلا ممكندر و برحكیم طبیعی (هر مغنزیا بالضروره ومطلقا مسهلدر بروجهله استثنا قبول ایتمز واصلا تخلف ایدهمز) دیو دعوی ایتسه اكا لانسلم دیرز و بودعواسنی اثبات ایچون ایراد ایدهجكی دلیللر قضایای خارجیه ایله مختلط اولهجغندن انلره دخی بو وجهله اعتراض ایدرز ارتق انك بومثللو اعتراضاتی دفع وهردرلو احتمالات ذهنیهیی ازاله ایدوبده دعوای مشروحهسنی قضیهٔ كلیه اولمق اوزره اثبات ایلمسی متعذردر

كذلك باباسز چوجق اولمق محال عادیدر یعنی عادت طبیعته منافیدر لكن محال عقلی دكلدر واحوال طبیعیهده شاذ ومستثنا شیلر كورلدیكی واردر ایشته بوقبیلدن اولهرق خارق العاده برسبیله باباسز برچوجق اولمق بدیهیات عقلیهیه مناقض دكلدر وطبیعیوندن بری چیقوبده باباسز چوجق اولهماز دیرایسه بو مدعاسنی بدیهیات اولیهیه مستند ومنتمی دلیللر ایله اثبات ایدهمز

بناء علی ذلك بدیهیات خارجیهیه منافی كوریلان نصوص متواترهنك تأویلنه حاجت كورلمیوب ظاهری اوزرینه ابقا اولنورلر

وحكمای الهیون امكان عقلی دائرهسنده معجزه كبی خوارق عادهیی قبول ایدرلر .

بز ایضاح مقام ایچون صدددن چیقدق ومباحث حكمیه وكلامیهیه طالدق سوزی اوزاتدق ارتق صدده عودت ایدهلم

فصل ثالث

(قضایانك اجزای ادله اولدقلری جهتله تقسیمی حقندهدر)

قضایا ادلهنك اجزاسی اولدقلری جهتله بدی قسمدر

قسم اول یقینیاتدر بدیهی اولسون نظری اولسون نته که بالاده تفصیلاتی مرور ایلدی

قسم ثانی مشهوراتدر که یا جمیع ناس بیننده مشهور اولوب هرکس انلری تصدیق واعتراف ایلر * عدل کوزلدر * ظلم قبیحدر * قضیه‌لری کبی ویاخود یالکز بر طائفه عندنده مشهور اولور * ذبح حیوان چیرکیندر * قضیه‌سی کبی که یالکز هند ایلر عندنده مشهور ومعتبردر

بوقضیه‌لرك سبب شهرتی یامصلحت عامه‌یی مشتمل اولملریدر آنفامذکور اولان * عدل کوزلدر * ظلم چیرکیندر * قضیه‌لری کبی .
ویا ناسك طبیعتلرنده‌کی رقتدر نته‌کیم ضعفایه باقق ممدوحدر دینلدیکی کبی .
یاخود ناسك حمیتلریدر کشف عورت مذمومدر قضیه‌سی کبی .
ویاخود شرایع وآداب وعادتلری اقتضاسیدر امور شرعیه وسائر اصول ورسوم مرعیه کبی
وشهرت بعضا برمرتبه‌یه واررکه اولیاته ملتبس ومشتبه اولور وبینلری شو وجهله فرق وتمییز اولنورکه انسان کندینی عقلنه مغایر اولان جمیع اموردن خالی فرض ایتسه مجرد عقلیله اولیاتی قطعیا حکم وتصدیق ایلر اما مشهوراتی بو وجهله حکم ایلز .
ومشهورات بعضا صادق وبعضا کاذب اولور اولیات ایسه بهمه حال صادقدر .
وهرقومك آداب وعادتلری وهرفن وصناعت اصحابنك صناعتلری اقتضاسنجه کندولرینه مخصوص مشهوراتی واردر .

قسم ثالث مسلماتدر یعنی خصمك عندنده مسلم اولان قضیه‌لردرکه متکلم حین مباحثه‌ده انلره استناد ایلر . نته‌کیم بر مسلمان ایله مباحثه ایدن خرستیان معراج نبوی‌یی

استبعاد ایدرسه مسلمان دخی عروج عیسی قضیه‌سنه استناد ایده‌بیلور

وبر حنفی ایله بر شافعی مباحثه ایدرکن هر بریسی اصول فقهه استناد ایده‌بیلور زیرا مسائل اصول فقه بالجمله فقها عندنده مسلماتدندر

سائر علوم وفنونده دخی بویله مسلم اتخاذ اولنان بر طاقم قضیه‌لر واردر که مسائلی اثبات ایچون انلره استناد اولنور .

قسم رابع مقبولاتدر کبار علماء ومشایخ مثللو مظنه کرامدن مسموع ومأخوذ اولان نصیحتلر کبی

قسم خامس ظنیاتدر یعنی ظنی مفید اولان اماره قضیه‌لریدر نته‌کیم کیجه قراکلقده طولاشان خرسزدر دینلدیکی کبی

قسم سادس مخیلاتدر که کاذب اولدقلری مجزوم ایکن مجرد سامعه انبساط یاخود نفرت ویرمك ایچون تخییل اولنان قضیه‌لردر .

نته‌کیم باده یاقوت سیالدر * بال بر نوع اکرنج قوصمقدر * دینلدیکی کبی

قسم سابع وهمیاتدر که محسوس اولمیان شیلرده وهمك محسوساته قیاس ایله قطعیا حکم ایلدیکی قضیه‌لردر . نته‌کیم بعض ناس مشاهده ایلدکلری اجسامه قیاس ایله هر موجودك مکان وجهتی واردر دیو حکم ایدرلر بو مثللو

قضایای وهمیه ایسه بالاده بیان اولندیغی اوزره هپ
جهلیات مرکبه‌در .

فصل رابع

(صناعات خمس بیانده‌در)

دلیللر بحسب الماده بش قسمدر که بونلره صناعات خمس
دینلور .

برنجیسی برهاندرکه مقدمات یقینیه‌دن مرکب اولان
بر قیاسدر بو مقدمه‌لر کرك بدیهی اولسون وکرك نظری
اولوبده بدیهی‌یه طیانسون

نته‌کیم (عالم متغیردر وهر متغیر حادثدر اویله ایسه عالم
حادثدر) دیدیکمز کبی

علم حساب وعلم هندسه دلیللری هپ برهان جلیدر .

برهاندن غرض اکمل معارف اولان علم یقینی حاصل
اتمکدر .

ایکنجیسی جدلدرکه مشهوراتدن یاخود مسلماتدن
مرکب اولان قیاسدر

نته‌کیم (بوایش ظلمدر هر ظلم ایسه چیرکیندر اویله
ایسه بوایش چیرکیندر) دینلور

بروجه بالا بر مسلمانك معراجی استبعاد ایدن برخرستیانی
عروج عیسی مسئله‌سیله اسکات ایلمسی دخی جدلدر

حضرت عیسی علیه السلامك باباسز تولد ایلدیکنی
انکار ایدن بر یهودی یی حضرت آدم علیه السلامك
هم باباسز وهم‌ده آناسز مخلوق اولدیغی دلیلیله اسکات
ایلمك دخی بوقبیلدندر

جدلدن غرض خصمی الزام و برهانی ادراکدن عاجز
اولنلری اقناعدر

و بویله اقناع ایچون ترتیب اولنان قیاس جدلی‌یه دلیل
اقناعی دینلور

اوچنجیسی خطابه‌درکه مقبولات وظنیاتدن ترکب
ایدن قیاسدر

نته‌کیم ادلهٔ نقلیه واماره دلیللری هپ بوقبیلدندر .

بوندن غرض ناسی کندولرینه فائده‌لو اولان شیلره
ترغیب ومضر اولان شیلردن تنفیردر ایشته خطیبلرك
وواعظلرك ایشلری بودر

وجناب حقك امرلرینه تعظیم واطاعت ومخلوقاتنه
رحم وشفقت خصوصلرنده طوغریسی خطابه‌نك فوائد
جلیله‌سی واردر

بشنجیسی شعردرکه مخیلاتدن ترکب ایدن قیاسدر بوندن
غرض ترغیب ویاتنفیر ایله نفسك تأثریدر

نته‌کیم شو قدحك ایچنده‌کی براغلی باده‌در باده ایسه

يا قوتە سيالەدر دينلسە نفس منبسط اولور و بادەيە بالطبع رغبت ايدر .

وشعر اكر موزون وكوزل سس ايلە تغنی يە مقرون اولورسە تأثيری دهاز يادە اولور

التنجيسی سفسطەدر كە وهمياتدن تركب ايدن قياسدر .

نتەكيم فرق ضالەدن بعضيلری باری تعالی حضرتلری موجوددر وهر موجودك مكان وجهتی واردر ديدكلری كبی .

بو مقولە سفسطە جيلرك غرضی زعملرنجە تحصيل علمدر وحقيقت حالدە بو مثللو ادلۀ فاسدەنك الك بيوك فائدەسی بيلوبدە اندن توقی واحترازدر

وبر كيمسەنك بويلە فاسد اولديغنی بيلەرك ترتيب ايلديكی قياسە مغالطە دينلور كە بوندن غرض دخی خصمی تغليط واسكاتدر

بونك امثال مختلفەسی واردر ازجملە ديواردە منقوش اولان صورت فرسە اشارت اولنەرق (بو فرسدر وهر فرس صاهلدر) دينلدكدە صورت فرسك صاهل اولمسنی انتاج ايدر بو ايسە فاسددر زيرا صغرادەكی فرسدن مراد فرس صوری وكبرادەكی فرسدن مراد فرس حقيقی اولديغندن حد اوسط تكرر ايتمز .

كذلك (انسان حيواندر وحيوان جنسدر) دينلدكدە

انسان جنسدر ديو نتيجە ويرر بونك سبب فسادی دخی شكل اولدە كبرانك كليتی شرط ايكن كليە مقامندە طبيعيە قوللانلمسيدر .

تذنيب

دليل يا لمی وياخود انی اولور

زيرا مؤثر ايلە اثرە استدلال اولنور ايسە لمی واثر ايلە مؤثرە استدلال اولنور ايسە انی تسميە اولنور

مثلا كيجە وقتی اوزاقدن بر محلدە اتش كوريلوبدە انكلە اورادە دخان بولنديغنە استدلال اولنورسە دليل لميدر وكوندوزين دخان كوريلوبدە انكلە اتش بولنديغنە استدلال اولنورسە دليل انيدر .

بونی دخی بلملە مليسين كە دليل اكر اخرك كلامنی نقل وحكايەيە متوقف اولورسە دليل نقلی والا دليل عقلی تسميە اولنور .

لاحقە

قياسلرك مقدمەلرندن بعضيلری چوق دفعە ظهورينە بناء طی اولنور اثنای مباحثە ومحاورەدە بوكا دقت ايلە اكا كورە ترتيب قياس اولنمق لازم كلور .

مثلا بر كيمسە بر ايشی تقبيح ايدەجك اولدقدە (بو ايش ظلمدر) دير بو ايسە بر مقدمەسی مطوی اولان قياسدر شويلەكە (بو ايش ظلمدر وهر ظلم قبيحدر اويلە ايسە بو ايش قبيحدر) ديمك اولەرق شكل اولدن بر قياس اولور فقط كبراسی جملە ناس عندندە مشهور اولمغلە ذكرينە حاجت كورلميوب صغراسنك ذكريلە اكتفا اولنمشدر

وكذا بر معاملۀ تحقيريە ايلە بر كيمسەنك كسر خاطرينە جسارت ايدن كمسنەيە نصيحت اولنەرق (قلب قيرمق فناشيدر) دينلدكدە شكل اولدن بر قياس مطوی الصغری اولەرق (سنك بو معاملەك قلب قيرمقدر قلب قيرمق ايسە فناشيدر اويلە ايسە سنك بو معاملەك فناشيدر) ديو ترتيب اولنور

كذلك بركيمسه رفيقنه قايق ايله بوغاز ايچنه كيدهلم ديوبده اودخى (هواسرتدر) ديسه مرادى (قايق ايله كيدلمز) دعواسنى اثبات ايچون (هواسرت اولیجق قايق ايله كيدلمز لكن هواسرتدر اويله ايسه قايق ايله كيدلمز) ديو برقياس استثنائى مستقيم ترتيب ايتمكدر كه واضعهسى مذكور وشرطيهسى مطويدر

كذلك سنه باشى امتحاننده كيرو قالان شاكرده (اكر بوسنه درسه لايقيله چالشمش اوليديكز امتحانده برنجى اولورديكز) دينلدكده مراد (لكن برنجى اولمديكز اويله ايسه بوسنه لايقيله درسه چالشمامش سكز) ديمك اولمسيله شرطيهسى مذكور ورافعهسى مطوى برقياس استثنائى غير مستقيم اولور .

خاتمه

منطق وكلام ومعانى و بيان كبى اسامىٔ علوم وفنوندن بعضا نفس مسائل وبعضا تصديق مسائل و بعضا تكرر تصديقات ايله حاصل اولان ملكه مراد اولور

واشبو اوچنجى معنايه كوره هر برعلم اول علمك حاوى اولديغى مسائلى كرارا و مرارا ادراك وتصديق ايده ايده حاصل اولان ملكهدن عبارتدر نته كه مقالهٔ اولانك باب اولنده واقع فصل ثانينك اخرنده مرور ايلدى .

وايكنجى معنايه كوره هر برعلم اول علمك مسائلنى دليللرى ايله تصديق واثباتدن عبارتدر

و برنجى معنايه كوره هر برعلم برطاقم مسائلدن عبارتدر كه مقدمهده بيان اولنديغى اوزره برجهت وحدت ذاتيه ياخود عرضيه ايله مضبوط وعلوم سائرهدن متميز اولهرق برعلم مستقل اعتبار اولنور وعند المحققين برعلمك اجزاسى اول علمك مسائلندن عبارت اولور

وبعضا برعلمك مباديسى دخى مسامحة اول علمك اجزاسندن عد واعتبار اولنور .

مبادىٔ علوم ايكى قسمدر قسم اول مبادىٔ تصوريه وقسم ثانى مبادىٔ تصديقيهدر

مبادىٔ تصوريه مسائلك موضوع ومحمولرينك تعريفاتيدر .

مبادىٔ تصديقيه برعلمك مسائلنى اثبات ايچون ايراد اولنان ادله ايله اول ادلهنك اجزاسى اولان قضيهلردركه اول علمك مسائلندن اولملرى لازم كلمز بلكه بشقه برعلمك مسائلندن اوله بيلورلر ياخود هيچ برمدون علمك مسائلدن اولمازلر

ايشته بوقضيهلر يابالذات بين يعنى بديهى اولوب علوم متعارفه تسميه اولنورلر نته كه بالاده تفصيل اولندى

ياخود نظرى اولوب انجق متعلمك عندنده مسلمدر و بودخى ايكى صنفدر كه برى اصول موضوعه وديكرى مصادراتدر

مصادرات اول قضيهلردر كه متعلمك عندنده موقتا مسلم اتخاذ اولنور شويله كه فلان مبحثده بيان اولنور دينلوب متعلم دخى بوكا انتظار ايله موقتا انلرى تسليم ايلر

اصول موضوعه اول قضيهلردر كه متعلم انلرى مجرد معلمه حسن ظن ايله تصديق وتسليم ايلر

نته كه هندسه كتابلرينك مقدمهلرنده اصول موضوعه ديو برطاقم قضيهلر بسط وتمهيد قيلنور و بعده بونلردن براهين هندسيه ترتيب اولنور .

سؤال

متعلمك اصول موضوعهيى حسن ظن ايله اذعان ايلسى بونلرك قضاياى ظنيهدن اولمسنى ايجاب ايدر برهان ايسه مقدمات يقينيهدن تركب ايلر بوحالده اصول موضوعه براهين هندسيهنك مقدماتى اولهماز .

جواب

بوراده ظندن مراد انجق متعلمك معلمه حسن ظندن نشأت ايدن اعتقاد جازمدر

سؤال

اویله ایسه اصول موضوعه هپ قضایای تقلیدیه اولمق لازم کلور حالبوکه تقلیدیه دخی براهینك اجزاسندن اوله‌ماز

جواب

اصول موضوعه معلمك عندنده یقینیاتدندر و متعلمه کوره تقلیدیه اولملری انلرك ذاتا یقینیه اوملرینه مانع اولماز بوجهتله اصول موضوعه‌دن ترکب ایدن قیاسلر دخی برهاندر

علم منطقده مقصد اقصی برهاندر کلمهٔ برهان ایله ختم کلام ایدهلم

T.C.